

22/141
ספר K 14 M
1862

מבוא המסורה

הוא ספר מעט הכמות ורב האיכות

בו יתבאר מהות המסורה ואיכותה ותועלתה
הכינה וחקרה יחיד או רבים . ובו יתבאר
המלות מוגזרות, קצרות, ונוטריקון, וראשי ת
הבאים בתוך המסורה גדולה ומסורה קטנה

הביאור חלקי לג' חלקים

חלק א

יבאר את ביאור המלות מהמסורה

חלק ב

יבאר את כונת המסורה וענינה

חלק ג

יבאר כונת המסורה, ומלותיהם הקצרות .

ושם בלו דבריהם בארוכה, וימר הדברים מה ראוי על ככה יבואר בהקדמה ע"ס .

מאת

יוסף קלמן מקאסוויץ .

ווארשיא

בדפוס אלכסנדר גינו, אשר הוקם על ע"י זעליג לאנדסבערג .

שנת טוב לי תורה פ"ד לפ"ק

SEFER MEBAU HAMSURE

WARSZAWA.

1862.

הגאונים מפורסמים והרבנים המאוהג' הריפים ובקיאים

ומורי הוראות דפה ווארשא .

הן בא לפני הרב ה' בא לפני הרב החריף
 החריף השלם בן המפורסם בן של קדושים
 של קדושים מוהר"ר מוהרר ישראל חיים נ"ו בהרב
 ישראל חיים נ"ו ובירו הגאון מה' כנחם מאנדיל
 ספר מבוא המסורה זל"ה , ובידו מחברת מסופר
 וביקש ממני ליתן מונחק אחד אשר כבר הסכימו
 הסכמה על ספר החשוב עליו גדולי מדינת ליטא גם
 הנ"ל לכן גם אנכי אחי ראויה כי הוא ספר נכבד
 נוסכים ע"ו ואבקש ונלך מאוד לכל מי שתקפה נפשו
 מנחת בני ישראל אשר להבין דברי המסורה אשר נסדרו
 לא יעשו עולה ח"ו בר"ח ומידות שונות וביקש ממני
 להדפיס הספר הנ"ל בני להסכים ג"כ על הדפסת הספר
 שאתה רצת הנ"ל שלא להי' וכנה גם ידי חיובן עמו
 ילכדו במלודת חיסור אקבל ממנו ג"כ ספר אחד
 ח"ו . ולראי' בחתי ע"ה עלי מהרב הכ"ל והני
 יוס' א' פ' יתרו י"א שבט להדפיס שנית הספר הנ"ל בני
 רשות הרב הכ"ל : ושארית ישראל לא יעשו
 עולה ח"ו ולא ישיגו גבולו עולה ח"ו
 רשות הרב הכ"ל : וראי' בחתי ע"ה ווארשא יוס
 ה' בשלח תרכ"ב לפ"ק :

נאום מאיר ברלין

חונה פה ק"ק

מאהילאו

בעל המחבר סמרי

תפארת יעקב

חונה פה

פראגע

הק' יהודה ארי' לייבוש כ"ץ חופ"ק הנ"ל .
 הק' חיים במהור"ר יוסף זל"ה אופענהיים דומ"ץ פ"ק הנ"ל .
 הק' נתן-במהור"ר דובער זצ"ל מו"ץ בארדינאצקעס .
 הק' שלמה הילל בהרבני מו"ה ישראל מאיר ז"ל מ"ץ פ"ק .
 הק' ישראל מאיר במ"ר הכהן ז"ל מ"ץ משילעץ .
 נאום בנימין דוד ראבינאוויטץ מ"מ דפ"ק ווארשא יע"א .
 הק' יהושע העשיל בהרב המנוח מהו' גבריאאל ז"ל דומ"ץ פ"ק .
 הק' יוסף בהרבני מהור"ר אהרן מיימון דומ"ץ רפה .

no drukować, z warunkiem złożenia w Kon
 kowaniu, prawem przepisanej liczby exemplar

Warszawa dnia, 24 Grudnia 1861/2 r.
 5 Stycznia

Cenzor, J. TUGENDHOLD.

Druk Alexandra Ginsa

הקדמת

המביא לבית הדפוס

אחר כי הקרה ד' לפני איש יקר אמיתי העוסק במלאכת הקודש כל ימיו ה"ה המופלג בתורה וביראה מוהר"ר יוסף קלמן נ"י סופר דתא מק' קאסאוו ובירו מנילת ספר אשר עמל ויגע שנים רבים ולקט מכל ספרי המסורה להבין דרכי המסורה ורמוזותיה במס"ג ומס"ק וראיתי מליצה יפה מכ"י הגהור מהנאון אמיתי חסיד מפורסם המנוח מוהר"ר מרדכי זצ"ל מראזינאי שהיה רב בק' פּינסק אשר בקש מאחב"י להיות לו לעזור במלאכתו בקודש להוציא מפעלו על המונגר גם משארי רבנים גדולים המליצו בערו בדבר זה ובתוכם הרב הנאון מפורסם מוהרר יצחק אלחנן נ"י רב דק' נאוזארדיק וראיתי כי זה שנים רבות נכסה האור היקר הזה אשר נעלם מכמה גדולים פירוש המסורה. מלותיה. ורמוזותיה ודר"ת. והנוטריקון. וחירותיה. ואשר נתוכחו בזה מגדולי ישראל מי יסדה והכינה. ה"ה האפודי, והרד"ק, והאברבנאל. והרב המעתיק ע"ש. אם הוא מסיני נמסרה או עזרא הסופר תיקן. או חיתה סבת זה מההפסד ובלבול שנפל בספרים מצד הגלות. את הכל עשה המחבר יפה בעתו להורות הדרך אשר לא עבר בה איש ולקט מספרים הרבה לפרש המלות. הר"ת. והנוטריקון. מהמס"ג ומס"ק אשר כל איש אשר ידורך בדרכו בקודש ימצא טוב מעם ודעת להבין כל המסורת בתנ"ך ע"פ א"ב ועתה ת"ל אשר יאירו והתפשוטו ע"פ תבל בכל תפוצות ישראל ספרים חדשים גם ישנים מגדולי ישראל וצדיקי יסוד עולם, להיות עיני כל ישראל יבטחו ויראו נועם דברי קדש המתוקים מדבש ונופת צופים ושפתותיהם ינובכו בקודש לעד לעולם ומי לנו דבר גדול מזה אם- מסיני נמסרה. או עזרא תיקן לנו ע"כ הרהבתי עוז בנפשי להלק ביעקב ולהפיץ בישראל וקבלתי את הספר מבוא המסורה הנ"ל מיד המחבר ושלמתי לו מחירו ומסר לי זכותו לנצח לכל ירום שום איש להדפיסו מחדש בלעדי לעולם

דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה :
 נאום ישראל חיים
 בברך הגאון מפורסם החסיד מוהר"ר מנחם מאנדיל זצ"ל מבינסק

הקדמת המאסף

אחי רועי. בקשתי מכל המעיין בספר הזה לעיין מקודם בהקדמה הזאת ובהקדמת ר' אליהו בעל המחבר ספר מסורת המסורת אשר העתיק אותה בפרק א' ע"ש : וכבר מובא בספרים גזול החיוב לקרות הקדמת הספר :

ברוך חלקי ישראל ושבח השמים ומשגיח המוחלים : אלהי דכ"ס (כ"א) ירחם : וברחמי על עולמו ובהגבלו את עמו ישראל התפלים באלות ומבקשים החליות לדעת לחזון צטוב ולמאוס ברע, ואין טוב אלא הקב"ה : מן להם את חורמו הקדושה היא דעת חלקים עליון ובה יזכו דעת קדושים : ומחוכה יזכו לדעת עליון שמחוכה יפירו את מי שאמר והיה העולם, ומה היא היא עולמו ואין חקיים והאמנים השלמים שבישראל אשר החזקו בה וחקו בהשגחה הם הכירו את העולם וחממו כי בחמה יבנה בית : לבי לחוקקי ישראל אשר נחקה בלבם כ"כ אהבת התורה והכירו טיבה כדבר החקוק שאין טיבה לחקו ולא כך העמיקו בה והתבוננו על עיניה עד חקרו על סודה, כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים אין חקר להשגחה לא לבד תחמת דבריה. מליצותיה. סיפוריה. ואגדותיה. על מה מורים. ומה מלמדים ולמה כה דברה. ואלוהיה. ספרה. והגדה. משם סוד העולם וענינו סוד האבראים ועינים. האדם בכל סודותיו. והאבראים בכל פעולתם. משם שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת לכל הפנים בה : להשגיל להבין סוד הליכותיה שמשם הליכות עולם לה. אל חקרה הליכות אלה הליכות כי על פי : ההגלות הכרויים והזכרים מן האדרש אשר הפלפל לחסוקי שמעתיח אליה דלהכתא הליכות העולם מחקיים כי הוא עמוד הראשון הרין שעליו העולם עומד : אמרתי אספרה מוחל ירבון : עוד ראו אור בהיות אבניה ואותיותיה [כת"ש בש"ב מזה הספר] גלשון הספר שהעתיקו שם [וה"ל אשר כל אות ואות אכן חן בעיניו לא יערכנה פעדת כוש בכתם עהור לא חסולה ע"ש] אין הוא היה שוקל אף סופר. שהיו שוקלים וסופרים כל אותיות שבתורה חייו מלאה וחייו חסרה : כי כולה במשקל ובמנין. ובמדה נמנה אין צה דבר ריק ואם ריק הוא ממנו כי לא מן לנו לב לדעת אצחו על דום חממה אשר עמדו לפי ערך חממתם ומעלתם להכיר חממה בכל דבר : הגשמה בחממה ובכיון : ולא ילא ממנה. אף קון שבקון אחד צלי מכוון טורח מאד מה יצא מעשיך ד' כולם בהחמה עשית ויהי סוד יי את יריאיו החממים הקדושים אצתי עברי וחממים אמה צעלי המסורה הקדושה והשחלנו בכל מאמצי כוחם ולא צאו ולא שיקו על שמו כל הפסוקים והחיות והאחיות מכל ספר וספר הלא תראה שפגיעו גאשחלוחם עד שידעו כי וי"ו דגחון ח"י התורה באותיות וכן כל ספר : ספר מן כ"ד ספרים ועוד שמונה אספר כל אות ואות של כל העשרים וארבעה כמה האספר האלפין בתנ"ך ומספר היותו וכן כל אות ואות (ועיין בהקדמת הספר חזונת אות ואיר מדבר בזה והאריך שם לכן העיין שם והדרשנו לכאן) עשו המסורה כולה בואת התורה כל מלה כמה פעמים נגמלה בתנ"ך וצאיו נקודות הדומות או משתנות או צנניעותיה אף יתחלפו או ילמו ויתר האמנה השגבה אשר כללו בה ככתוב בהקדמת ר' אליהו בחור האמנה שצ"י [אשר העתיקו אותה בפרק א' מזה הספר ע"ש בחוקר] יתמה : המשכיל יתפלל דגבון על גדולת חממתם. ועומק חקיקתם וכספם ועמלם. והגיונם. בספרם. צשקלם. במדדם. במתום עד עמדו על כחה לפי כחם והשגת ידם משם : היה א"י דולה פלאותיה ישיג כי אין קן לחממה עד היכן שעה : האמנה העליונה לשקול גם זאת בפלם. כמה פעמים תבא המלה הזאת בירעות שלימותיה ואם תחלף בנקודותיה או תשתנה טעמיה היכול זאת כח אדם. האלם שבשלמים. ילאו דחממים ייעשו דקבועים ואין קן לחממה. אם הראשונים יבואו הרבה מאד לעוף בלגטי השגחה הגפולה עד שמי חממה מהם אכל מה נעשה אצחו

אנהו קנינו נפשים. אף עשירי הרגלים. הולכי אל גחון שבטי רוגז שוחים בים ההבל
 עד כי לא תעלו כח מבינתו להבין אף מליצות מסורה. אשר מסרו לנו. מסרו
 לנו מפאת האכזה ולא נכיר כי מפאת הוא או ח"ך נפתח בו כי סגור מצוא אל
 מליצותם וחידותם. ועימות אמרותם ומזותם והגושומם כאשר חכמים יצונו. [כ"ל]
 כאשר החכמים ידברו דבריהם ברמז ובחידות לגדול חכמתם:]

וכאשר

החכמה [הוא] כינוי להמסורה אשר מסרו לנו] בראש האומיות הקרא
 לשומעיה בכל דור לחכמים ודורשי' והדבר בראשם ככל אשר ישמעו
 וישכילו. איש איש לפי כחו וחלקו וסגולתו ככה גם הבאים אחריהם אשר יאקחו
 עיניהם יראה מה אדוע מדבר [כ"ל] בעלי המסורה] מה כוונתם במלותם הקצרות
 ובחידותם. השלימו אחריהם הרואים בארצות חכמתם. ומשקפים על פני שלל חכמתם
 לדעת ולהבין דבריהם הם המה הר' אל' בחור בספרו מסורה האמורה. והוא
 בעל המצטר ספר מנין חדות חכמות האששים נגהה ביה: והר"א בחור המדקדק
 הגזר דבר מעיני המסורה דרך כלל בספרו מסורה המסורה בדרך ארוכה וקשה על
 המעיין שם לזכור הכללים ועיניים אשר כתב שם. והבעל מנין חידות דבר מעיני המסורה
 דרך כלל ופרט. היינו שהביא בהתלהל ספרו ב' אלפ"א ביה"א אחד מר"ח אשר השני
 מביאור המלות קשה הבנה הגמלאים במסורה כולה וקרא שם לה"ב הג"ל בשם מפאת
 המסורה ודבר בספרו דרך פרט על כל פרשה ופרשה ועל כל פסוק ופסוק העמיק
 שם בספרו המס"ק והראה מקומם בה"ך א' איפא המלות אשר נמסרו במס"ק אמנם
 המחברים לא יצאו ידי חובת ביאור כי הר"א הג"ל החיר רק מעט בסוף ספרו בשער
 שברי לוחות והבעל מנין חדות שהחריך בספרו דרך פרט אמנם לא סידר הדברים
 כראוי וכמ"ס בהקדמתי בספרי אשר הביעתי בעזרי' על ביאור מס"ק אשר על האורה
 וכיניתי שמו מלאכת סופרים וכן סדרתי הדברים על מכוונם והגהתי את הספר
 הר"ל בכמה מקומות ופרשתי מסורה אחרת בענין אחר לא כדברי המבין חדות ע"ש
 הגל שזכרו לחבור מורה שלמה שביאר את המס"ג בארוכה אמנם המס"ק הניח
 מלפרש: ומלבד המלות זרות קשה ההבנה הגיוה נ"כ מלפרש ולבאר ובספרי מלאכת
 סופרים כתבתי ביאור המלות הזרות וביאור הענין בארוכה ע"ש והמבין חדות שם
 שביאר המלות זרות [במפתח המסורה] קיצר מאלד בלשונו: והנה העיר ד' את לבדי לעשות
 חיבור הקטן הזה על דל היותר טוב היינו שהסדר את המלות הר"ח הגמלאים במסורה
 והמלות זרות קשה ההבנה ולסדרם על פי אלפ"א ביה"א כמו שעשה המבין חדות. ועשה
 יעש לבדי כאשר זמם ובשם אשר שם חכמה בעוהות אבאר בו חקי הקצרים והגשברים
 והמלות הנכתבות בעוטריקון ובראשי חיבות ובדרך רמיזה וקריאה מנין חיבה פרוזה
 ואבאר בו מלות זרות קשה ההבנה ששחנה במסורה גדולה וקטנה. וכך לא רבים
 יתכנו ועל לבס לא שמו להבין מה עיבה ואעשה בהם הצור. ומפני עושה הציבור. לא
 אחרוך. הדיבור ואקיים מה שאמרו רז"ל בגמרא לעולם ישנה אדם וכו'. בדרך קצרה
 ואסדר הדברים על סדר נכון מאד. וזמתי אל לבדי דברי רבינו ירוחם [הובילו בעל
 המצטר חכמה אדם בהקדמתו שם [וה"ל בהקדמתו לע"ש] שאינו כותב שום חידות מ"מ
 סדר הגיון יהיה להועלת עכ"ל. ובפרט שהדשתי בזה הכפר כמה דברים כאשר חזוניה
 עיניכם מה: ועשיתי בעזרי' סדר נכון שנוכח המלות קצרות מהמס"ק העמדת פנים
 כולם באומיות מרובעות דברי בעלי המסורה כהויותן. מה שהם כתבו באומיות קטנות.
 ולא הבאור מהמלות הזרות והר"ח חלקתי ל"ג חלקים חלק א' יבאר ביאור המלות זרות קשה
 ההבנה והר"ח הגמלאי' במסור'. והלגתי לוחות גדלי ימין מהמסור' וקראתי שמו ביאור המלות
 ולעומת זה יעשה שאלו תחת לראשי לעומת דברי: בעלי המסורה וקראתי שמו ביאור
 הענין

הענין: וצינו לחקור במשמעות פשוט דברי בעלי המסורה וישו ענין המסורה
 והלש"י יפנה מתחתיו דברי בעלי המסורה בשולי היריעה וקראתי שמו שולי היריעה
 בו ימצאו ביאור המלות זרות קשה ההבנה באורך וכמה הערות יקרות אמרות עארות
 הנזכרים מאד לדעתם. ובסדר אלפ"א ביה"א שהלגתי בפנים הספר האספתי כמה
 אומיות אשר לא מלאחים בספר מנין חדות ע"ש: ופקחתי עיני שכלי לתפש בחיפוש
 אחר חיפוש בספר מסורה המסורה ולקטתי כמה דברים הנזכרים לאות אל"ף הן בא"ב
 של הר"ח או בא"ב של המלות קשה ההבנה והגמתי בשולי היריעה באות אל"ף וכן
 בכל האומיות הלגתי מדבריו הנזכרים שם והשייכים לאומיות שאלדבר גם כי המבין
 חדות קיצר מאד [במפתח המסורה שם] ואריך שדע ששני ביאורים היינו ביאור המלות
 וביאור השני ביאור הענין רוב דבריהם המצוירים שם הוא מספר מנין חדות [במפתח
 המסורה] שם וחלקתי דבריו שם לשני ביאורים ועל הרוב תמצא בדבריו שם [ענין פנים
 הספר] ואלו עמלתי בזה ועיינתי בספרו מנין חדות והעתיקתי לשונו פנים הספר מ"ח
 השייכים לאומיות אלפ"א ביה"א והגמתי כאן לע"ש. שלא תמצא [שם במפתח המסורה]
 ולפעמים כתבתי בשני ביאורים הג"ל מדברי בעל מסורה המסורה ובחזתי מלה כזה
 מס"ה ר"ח מסורה המסורה ולפעמים הוספתי נושך מעט מודלי' בעזרי': וגם על זה
 פקחתי את עיני לזיין כל השקופים שהביא הבעל מסורה המסורה להגמול ולרא' מקום
 תחנותן בספרי אל"ף כדי להקל על המעיין כי בספר מס"ה שהיה לפני והעתיקתי ממנו
 לא מלאתי אחד מהם שמור' מקום א' הוא מפני שהמצטר הג"ל לרוב בקיאותו מלאה
 וזמתי היא לבדי' ואשפר גם לבדי דורו לא היה נזכר בו אכן בדורות הללו אמרתי שדבר
 הכרתי הוא לרשום השקופים מאין מולאם. ומלאתי שם בגליון מס"ה שהראה מקום בחי"ך
 מאין מולאם ומנוחם השקופים שהביא המס"ה העתיקתי משם הארצה מקום הג"ל בחי"ך
 והלגתי בפנים בלשון המסורה שהעתיקתי בשולי היריעה להועלת המעיין: ובעזרי' נעתי
 שכתי לסבול המשא הגדולה הזה ללקוט שפגים בהרבה ספרים שונים חזנים: וגם יעניתי
 וחקרתו דבריהם צינתי בספריהם והיחי לנחם עובד ביום גם בלילה לבדי לא שכח ולא
 נחתי שנת לעיני להתעבד עד תמצא מקום לד' לעשות נחת רוח לשמו לזכות את הרבים
 וקבלתי על יד אמרות עארות יפות וזרות לבני ישראל הדרך לאורות ועשייתי הסדר הזה
 רק לאששים פחותי ערך כמוני להועלת בני גילי הדומים לי ואחי' ועמית' אשר
 עלינו חנוף מלתי ולי ולהם אשים דברתי [ולא לבני עליה כי הם אינם לריבים לי
 אולי אבנה גם אחי מהם כל מנמתי. להשיג שלימות נפשי כל חפצי ותאוותי לעת
 מועד לאחי מהעזרי' שלום חיהי ביאחי. ובוא תבוא ברנה נפשי ונשמתי למקורה שלם
 ובין לדיקי בן עדן לא תבוא ולא תכלם וכמ"ס בשבך תשמור עליך וכו'. ואם שם
 הספר ככלל קראתי בשם מבווא המסורה כי כאשר האולם מצוא הביח הוא בן הספר
 הזה הוא שער פתוח ושלג רחב לבוא בו אל הר מרום דברי [בעלי המסורה להבין
 החידות ור"ח ומלות זרות וחדות מסוריות וחילוף מנייהין הבאים בספר הזה וחלקתי
 הספר הזה לשמונה פרקים פרק א'. יתבאר בו מהות המסורה ואיכותה ותועלתה
 פרק ב' בו יבוא דברים כוללים ממס"ק וממסורה גדולה. פרק ג'. בו יתבאר כל
 מלות ר"ח ועטרתיקון הבאים בתוך המסורה שעפ"י סדר אלפ"א ביה"א: פרק ד'.
 בו יתבאר כל מלות קשה ההבנה הגמלאים במסורה כולה וסדרתיים עפ"י א"ב: פרק
 ה'. בו יבוא קצת סימני מסורה שכתורה. ובניבואים שיש קצת קושי בהבנתם:
 פרק שש'. בו יבאר החידות מסוריות וחילוף מנייהון: פרק שביעי'. בו יסדר את
 המסורה גדולה אשר בראש כל ספר וספר. פרק שמיני'. בו יתבאר דבת רבים
 המדברים על המסורה והסרת מלגה מדברי הראב"ע: והנה בודאי כל הרואה ליכנס
 בחמרי

בחדרי משכיות חממה הגמיה והגישה הזאת יבוא במבוא המסורה ואז ילחיו . כי אז
 [פ"ל ע"י שמונה פרקים אלו כמנין ח"ו] השכיל אז חלליח : והנה דבר זה היה במחשבתו
 מזמן ארוך ואמרתיו לכשאפנה וכו' [ויחי בעת באו ימי הרעה על פני תבל . ובפרט
 מהחולי המהומה ר"ל אשר הייתה בשנת תר"ח ותר"ט : אז חיומה מוח נפלה עלי יראה
 ורעד בא צי והכסתי פלגות . אמרתי בלבי הלא ידוע תורה הקדושה אגוני מגני וחלולי
 מגלי ובודחי היא חילוני . נשיחתי את שכמי לנמור את הספר הזה וברוך ד' שהחיני והקימני
 והגילתי ואח כל בני ביתי מהחולי הג"ל אמרתי עמה בעזרת יוצרי השלמה את נדרי
 להגילא לאור פירוש המסורה והגני מנבקש פני כל קורא מאמשי סגולה . במולאו בספרי
 זה דבר חשוב וחובה . ידון אחי לעובה : ועל כל פשעים הכסה האבה . כי אין אדם אשר
 לא יחטא במפעל או במבטא : ואני חסילתי לאל עזרי ומגינו כאשר היה עמדי בעזרי
 עד הגה כן חזקני להשלים הספר הזה להביאו בדפוס ולברך על המונמר וישלח מקודש
 עזרי . ואף אם יהיה שיהיה בפי הכריות באמרו אך ישחרר זעיר החבובים קלון
 הקפוס הגם שאלו בעבויים ועכ"ז הצבתי ח"ע כמערה לחיני המורים . ואשיב להם
 דברתי דעו כי לא חדשתי בהם דברים רבים כי רוב דברי הביאורים אשר בספר הזה
 אספתי אותם מספרים ולא באחי ליטול עפרה לעלמי בהבור הזה והאות והמופת ע"ז
 כי בסוף כל ענין וענין שם הספר עם הדף החמה אשר ממנו לוקח הפירוש הזה .
 ולכן אל ישאל לב האדם לדבר סרה עד איזו פירוש מחבור הזה כי לא עלי יהיה
 תלונותיו בזה כי אם את המחבר אשר נשמח בניני מרומים יבזה . וזכות בעלי
 המסורה יגינו עלי ועליך הקורא נעים להלגו מכל צרות ותלאות וינחמו בכל מיני
 ישועות ונחמות וזכה לראות בבנין ירושלים עיר קדשיו ולראות פני משיחיו . אלה דברי
 הנזכר והמלקט השלם שבשפלים : ומנפה לחשועת ה' מן השמים .

יוסף קלמן בלא"א

הרבני המופלג מודה שלמה סג"ל בק"ק קאסווע .

מבוא המסורה

פרק א

בו יתבאר מהות המסורה ואיכותה ותועלתה וכו' הכינה והקרה ויסדה . יחיד או רבים . וכו' שהבציא הנקודות והטעמים :

וְיִלְךָ ר' אֱלִי' הַלּוֹי בְּסֵפֶר מַסּוּרָה
 הַמַּסּוּרָה בְּהַקְדָּמָה ג' [דף ו']
 ע"א] וְח"ל וְעַתָּה פָּנֵי אִשִּׁית אֵל
 הַקְּלָמָה הַשְּׁלִישִׁית אַחֲרֵי הַדְּבָרִים
 וְהַאֲמַתְּ הַאֲלֵה אַרְחִיב הַדִּיבּוּר בְּהַלָּה
 לְלַמֵּד עַל הַכֹּלל כּוּלּוֹ יֵאלֵא. וְקוּד' כֵּל דְּבַר
 אֲבֵאֵר מֵהוּ עִינֵי הַמַּסּוּרָה וְחִיזוֹ לְשׁוֹן
 הוּא וְחִיזָהּ כִּי לְשׁוֹן הַזֶּה לֹא כִמְלֵא
 בְּכָל-הַמִּקְרָא רַק בְּפִרְשָׁהּ נִטְוֵא
 ב' פְּעֻמִּים וְיִקְרָא לְמִסָּר וּפִירְשָׁהּ
 הַרְדֵּ"ק שֶׁהוּא עִינֵי
 נְחִילָה בְּכָל-לֵב וְהַתְּשׁוּמָה בְּרִשּׁוֹת
 אַחֲרֵי וְכו' עַד הַלְּגוֹס וְיֵאָמְרוּ ד'
 אֲלֵקִינֵי בִידֵינוּ . וּמַסְרֵיהֶם וְכו'
 עִינֵי בְּשׁוֹרֵשׁ מִסָּר . וְאוֹמְרוֹ אֲנִי
 כִּי לְשׁוֹן נְחִילָה אֵינוֹ נִשְׁוֹרֵגֵם בְּלִשׁוֹן
 מִסִּירָה רַק כְּשֶׁהוּא סְמוּךְ אֵלַל
 לְשׁוֹן צִיד כְּאֵז וְיֵאָמְרוּ ד' אֲלֵקִינוּ
 בִּידֵינוּ . אַתָּן בִּידֵךְ הוֹמִיָּהֶם . וְהַכֹּלל
 כִּי לְשׁוֹן מַסִּירָה נוֹפֵל עַל-דְּבַר
 שִׁיתָ אִלּוּ יִפְקֹד אֹדֵם אִלּוּ יִגִּיד
 לְחִבְרֵי אִיזוֹ כּוּד עִינֵי שְׂקוּדֵם זֶה
 לֹא יִדְעוּהוּ נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן מַסִּירָה
 כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ בַּמִּשְׁנָה מִשֶּׁה קָבַל
 חוֹלֵה מִשִּׁינֵי וּמַסְרָה לִיכּוּשֵׁעַ וְכו' .
 וְכֵן עִינֵי הַמַּסּוּרָה הַזֹּאת לְפִי
 שְׂמֵאלָהּ לְחַמְמִים - אִישׁ מִפִּי אִישׁ

שכן אל המקרא שלמעלה סימנו עשו להן הפסקות באמצע הפסוק וישוע ובני ושרביה וכו' והלויים לפי כוונת הענין כמו שהיה קורא מבינים את העם לתורה ועליהם משה רבינו ע"ה לוקים. והמשל הוא אומר ויקראו בספר תורת אלקים זה מקרא ר"ל שאלה האנשי קראו הפסוק בראשונה בלשון עברי ואח"כ מפורש זה תרגום פי' שהיו מתרגמן להם הפסוק בלשון ארמי לפי שאותו לשון היו מבינים הכל ושום שכל אלו הפסוקים ר"ל שהיו הפסוקין בין פסוק לפסוק כמו שהיה קבלה בידם ממה רבינו ע"ה כמו שאמרנו ר"ל במסכת מגילה וז"ל כל פסוק דלא פסקי משה לא פסקין לי. והמפרשים הפסוק על עזרא חושבים כי ושום הוא לשון יחיד. ולא ידעו כי הוא מקור וסרי הוא כמו וישמו בעבור מלת ויקראו שלפניו ומלת ויבינו שלאחריו כי כן המקור מצוה. בכל מקום בלשון יחיד או רבים נוכח או נסתר זכר או נקבה לפי הפעלים הסמוכים. לפניו או לאחריו ואין כאן מקום להאריך. ומה שאמרנו ויבינו במקרא זה פיסקו עמיים ר"ל כשהיו קוראין להם

שולי היריעה

א) אמר המאסף לפס ריטעא הזאמר הוא מתנגד נגד דעת רז"ל בירושלמי במסכת בקי"ס ד' י"ח בד"ה מה ח"ל עזרא הפסוק הסופר כשם שהיה סופר בדברי תורה קר. היה סופר בדברי חמשים וע"ש צפ"י ירושלמי המכונה קרבן העדה וז"ל בסופר ל"ל דלא פתיב לעיל סופר וכו' כשם שהיה סופר וכו' שהיה מונה כל אותיות שבתורה שנכתב ועשה הסופרים ע"ש באורך. אונס אחרי רואי במסכת ירושלמי ה"ל בע"י צפ"י הנהגה שפירש שם כשם הרשב"א כשם

כשם שהיה סופר בדברי תורה שהיה מונה כל עמיני התורה וכו' ע"ש באורך. ומענין המסורה לא מיירי ירושלמי ה"ל ח"כ לדקו דברי הר"א הלוי ה"ל ח"ל ורבים ישאלו איך היה אפשר קודם שנמצאו הנקודות ללמד לעזר הקריאה הנכונה מחוץ ספר שאינו נקוד חו ח"כ שאלה כי לשון הקודש היה הלשון שדברו כולם עבר וזקן טף ונשים כי לא היה להם לשון אחרת עד שגלו מעל אדמתם ובאשר נער אחד למד עד שהכיר האותיות היה רבו קורא עמו מחוץ הספר פסוק אחד צ' או ג' פעמים עד שהיה שגור בפיו ולפי שהנער היה בקי בלשון ההוא היה נקל לו לזכור המלות שקרא וכל מקום שזאלם קראם בלי משגה. וכדי להציק זה וכו' וז"ל בקיבור ואו ראיתי בידם [ר"ל צדיק שלשה אנשים בלדאים שראה אותם בהיותו בעיר רומי שזכר אותם שם באורך] ספר התהלים כחוב ארמית ומתורגם ארמית ר"ל שהיה כחוב באותיות ארמיות שמואלם ומצטאם וזוהתם קרובים מאד ללשון העברי וראיתי שקראו באותו תהלים בלתי ניקוד ושאלתים [להאנשים ה"ל] לאמר היש לכם נקודות או אותיות וסימנים המורים על התנועות ויאמרו לי לא, אלא שאנחנו בקיאים בזה הלשון ומעשורינו ועד עתה לכן יודעים אנחנו לקרות בלי ניקוד עכ"ל בקיבור, [ובי"ס שם] כרי שאפשר שמכח ההרגל ילמד האדם לקרוא בלי ניקוד וכן היה גם לנו קודם שנוסדו הנקודות ומתוך זה עד חתימת התלמוד שהוא שנת ג' אלפים ת"ת"ק"פ"ט" לזירה שהוא שנת ת"ל"ו אחר חורבן הבית שני ומאו והלאה היה לשון הקודש הולך ומסר עד זמן בעלי המסורה והם אנשי טבריא היא מויא [ר"ל בלשון האומות נקרא טבריא מויא], והיו חכמים גדולים ובקיאים במקרא ולמי לשון מכל שאר היסודים אשר היו בדורות ההם ואחריהם לא קם כמותם כאשר העיד עליהם ר' יונה המדקדק בדברו באותיות בג"ד כפ"ת וז"ל הרי"ש הדגושה והרפוייה בקיאות בה אנשי טבריא ולא אנחנו כי הם למי הלשון מכל היסודים. וכן ר' אברהם ח"ע כתב בספר לחות וז"ל כן מנהג חכמי טבריא והם העיקר כי מהם היו אנשי המסורה ומהם קבלנו כל הניקוד עכ"ל. [ובי"ס שם ה"ר אליהו הלוי] וז"ל אך זה לבד מלאחי כי בעלי המסורה לא קראו שמות לנקודות רק לקוץ ולפת"ה ובגללם האר"י והסגו"ל דהיינו שקראו לזיר"י ג"ש קוץ ולסגו"ל ג"ב פת"ח ובגבוא המדקדקים הראשונים הבדילו מעט ציפיהם בקריאת השמות דהיינו שקראו לנקודה הזאת קוץ גדול ולזאת קוץ קטן. ולזאת פתח גדול. ולזאת פתח קטן אבל שאר הנקודות לא נזכרו בשום ככל המסורה גדולה וקטנה רק קראו לחיר"ק

בחורה-משפ אשר נתן ד' חלקי חלה לדבר מענין הקרי והכתיב
ישראל ופסוק אחד חומר עזרא שמעני ועשה דע לך כי כאשר
בלהן הסופר דברי מלות ד' הפלתי לדעת מנין כל הקריין
וחקיו וכן נקרא בלשון ארמי וכתבין שכל המקרא העברתי על
קפה דתא די אלה שמיא וכו'. וכן קשה לי בענין קרי וכתיב זה לפי
דעת רוב האחרונים שהקרי והכתיב נמלאים קן כי בגלות ראשונה
אבדו רוב הספרים ונטלטלו והמעטים הנמלאים השיגו
העלטול ויודעי המקרא מהו ועזרא וסיעמו החזירו העברה ליושנה
ותקנו הספרים ההם וכאשר נמלאו מחוקק בספרים הלכו בהם אחר
הרוב לפי דעתם ובמקום שלא השיגו ידעו על הצירוף כתבו
האחד מצפנים והאחד מנחות או כתבו האחד ולא נקדחו וכו'.
עיון בהקדמת הרד"ק ביהושע אך אענה חלקי חף אני ואשיב
על דברי האנשים המזכרים וכו' [והאריך שם מאוד] ויזכר דבריו
כי אנשי כנה"ג עשו הקרי שבחורה עפי' הקבלה ממש רבינו ע"ה
ושבניאויס וכתיבם על פי הקבלה עזרא כתבם בחורה כאשר מלאם
מניאויס וחכמי הדורות ושכספרי בטופס ס"ה אשר הועתק מספר
הגולה על פי המחברים עלמס חורה משה אשר קבל מסיני
ולא בעבור הספקות כאשר חשבו שגנו ירמי' הכניא לפי דעת
רבים . . . וז"ל מס' והנה טרם האומרי' ככה ולא הוסיף ולא גרע
וכן . . .

שולי היריעה
א' וחול"ם או ולשור"ק או ולקובץ א' ולשו"א' ולג' חטפין קראו שמות
אחרות וכו' ע"ש וסיים שם . . . והנוסחאות שנמלא בהם חול"ם
או חיר"ק או שור"ק אינן מלשון בעלי המסורה רק התחלפות הסופר
שכתב כן כדי להראות שהכין המסורה וע"ש שהאריך יתקדם
אמר

זכן החסדים והמלאים שבניאויס עליו שהנקודות והטעמים נתנו
וכתיבם הם נמלאו בידם גופי מסוי . והגני אכתוב כל מה
הספרים אשר כתבו המחברים שנאלתי כתיב על ככה בקרא
עלמ' כגון ישע'י שכתב הוא עלמו דברי האחרונים אך בלא דברי
זכ"ל [והאריך שם מאוד וסיים שם בדף י"ד ע"ב] וז"ל והא לך
דעתי בענין הזה אכתוב שהנקודות והטעמים לא היו קודם עזרא
ולא בזמן עזרא ולא אחר עזרא עד אחרי חתימת התלמוד ויש לי
להוכיח זה בראיות ברורות ונכונות וכו' עד לכן אומר אני כי ברור
לי שהניקוד לא היה ולא נברא בימי חכמי התלמוד וכש"כ בימי
אבה"ג כי לא היו לריבין להם כי היו בקיאין לקרוא בלי ניקוד
וטעמים וקראו במקום העמוד הענין בהפסקה ובמקום סמיכת
ענין בהתחדה הדבור כאשר שמעו וקבלו מפי הניאויס כמו שאמרו
רז"ל וניאויס מטרסו לאנשי כנה"ג והאלמים שהיו בימיהם כגון
סהדרי גדולה וגם סהדסי
הניגשים אל ד' קבלו מהם דור אחד דור על שזכה להרגל
ידעו לקרוא בלי ניקוד וטעמים וכו' [והעתיקו לשונו בשולי היריעה]
וסיים עם ז"ל .

והנה הארכתי עד הנה ביותר זמי שיופיתי בכוכה ברורה
עד שכתבתי וברתי שדעתי זאת נגד דעת רז"ל יבועל
לעמי מפני דעתו אלל עד כה לא מנלתי ולא דאיתי ולא שמעתי
דברצ' דאויסא פתך שראוי לסמוך אלא מעשי ידי בעל המסורת (ב)
שולי היריעה
א' אמה האפס' וצד השני עליו בזה הבעל אמרי בינה מהוסי' והאידרא

ושקמו ח"כ כמו שביארתי [ור"ל] בכל מאמצי כוחם ולא יתנו ולא
כאשר שמוע וקבלו אופני קריאתם שקמו עד שינו כל הפסוקים
דמהגבויים וכמו שנתבאר לעיל ע"ס] והתיבות והאותיות מכל ספר וספר
ובכלל פי הם [ר"ל] אנשי עברי לפיכך קראו להם [ר"ל] לפיכך
וחמ"ו שנקרא בש"ס] העמידו קראו ר"ל בעלי הש"ס לבעלי
התורה והמקרא על עומד וכלי המסורה] סופרים [כדליתא
ספק לולי באו כבר כלחה החררה במסכת קידושין דף ב' לפיכך
ונעשית התורה כשתי תורות ולא נקראו הראשונים סופרים וכו' הלא
היה שני ספרים בכל ספרי תורה שהגיעו מהשחלתם עד
המקרא שהיה מסכימים יחד כאשר שידעו כי וי"ו דגחון חלי התורה
קרה לשאר ספרי המצברים הלא באותיות דרוש דרש משה חלי
תורה כמה שינויים והילופים התורה בתיבות דרש מפין ודרש
שמאלו בתרגום אונקלוס ואעפ"י מכלן וישם עליו חת החושך
שנעשה עליו ספר מסורה התרגום [ויקרא ח'] חלי התורה בפסוקים
על התורה אבל חינו הולך בדרך וכן כל ספר וספר מן כ"ד ספרים
המסורה על המקרא במספר [ומה שאמרנו במסכת קידושין פ"ג
התיבות והאותיות ודומיהן רק שהיו סופרים כל אותיות שבתורה
הוא מונה קלח המלות מיוחדות דע פי מלות בתורה כולל גם
שפתרגום תורה לשונו בהם שלא נביאים וכתובים וזה פשוט ע"כ
כמנהג בשאר תרגומים כגון דעתי מלאחין וכן מנו מספר לפסוקים
יש אומרים דמתורגמן ודעתי ולתיבות ולאותיות שכל פרשה
ופל שאר דעתי וכן שבוב' ופרשה שבתורה ונתנו בהם סימנים
דמתורגמן אורכי וכו' כגון בראשית פסוקי קמ"ו סי'
וע"פ דמתורגמן אילן וכן אמציה פרשה ג' פסוקי קמ"ג
הרבה כאלה וכו' עיין סימן בצל"ל וכן בכל פרשה נתנו
בשולי היריעה ג] שם חרס לסי' ואותיות בפ' בראשית אלף
המעשה אשר עשו בעלי תשע מלות ומעשה עשר סימן א"ן
המסורה הוא שהשדלו מ"ו וכו' והעתיקי לשונו בשולי

שולי היריעה
וכאידרא שהנקודות היו קודם תחיתם התלמוד ע"ס בחורך
הציוו הרמב"ן בהקדמתו על התורה ע"ס
ג] ו"ל ר"א הלוי [שם] ומלאח בהקדמתו בספר הפרשים אשר חברתי
על כל התרגום דהיינו אונקלוס על התורה ויונתן על התיבות
ועקלוס על הכתובים וטרס הולדו קראתי שם הספר מתורגמן וכו'
ע"ס ואני לקר באתי :

היריעה ד] ובגני חזר על אפשר שגפל או שיפול חלוף או
בראשונות וחומר כי אחר המעשה שינוי בשום צד בכל ספר המקרא
אשר עשו בעלי המסורה ח"ו ולא להקם אמרו ר"ל מסורת סיג
לאורה

שולי היריעה

א] ר' אלי הלוי בהקדמה הג"ל ובגט חף זה לריך להודיעך
אך א' מורה על אלף ולד"ק פשוטה מורה על חת"ק דע
כי בעלי הקבלה ובעלי המסורה הכניסו ה' אותיות הכפולות במנין
האותיות והיו האותיות בולן כ"ו במספר ונמלקים לג' חלקים דהיינו
ט' אותיות בכל חלק החלק הראשון מן האל"ף עד הטי"ח הוא
החלק האחרים השני מן הו"ד עד הלד"ק חלק העשירית וחלק
השלישי חלק האותיות והוא ק"ד"ש ח"ך מ"ן ק"ן, ובה האופן יעלה
מספר האותיות לחבון האלף כי הטי"ו הוא ד' מלות וכו' ק'
פשוטה ה' מלות ומ"ם החומה ח"ר ומ"ן פשיטה ח"ש ופ"א פשוטה
ח"ה ולד"ק פשוטה חת"ק ולמנין האל"ף חזר דין לראש האל"ף
צ"ח"א וכתבין חף במילולא ויש מי שאומר לכך נקראת חלף
וכאשר יצטרף עמה מנין ח"ך כחב"ן רק א' לבד וכו' מה שכתבתי
למעלה א"ן שהוא חף ומש"ל מלות וכן פסוקים של ספר בראשית
אלף וחמש מלות ושלשים וארבעה סימן א"ך ל"ד וכן מספר הפסוקים
של כל התורה כולה חמשה אלפים ושמינית מלות וארבעים וחמשה
אחמסר אותיות של כל התורה ששים רבוא וארבעים וחמשה [וזה
אצריך עיין גדול ו"ל בגאון הגדול המקובל מו"ה ארי' ליב ז"ל בספרו
יחזר השנים מהדורה בתרא בדרוש השי"ך למי"ע ג"ח ד' י"ד ע"א]]
ד"ל ים ששים רבוא אותיות לתורה ו"ע ל"ל שבקשו ולא מלאו כ"ח
אלפים רבוא ובמסורה לפי דברי ר' סעדי גאון ז"ל משמע שמונים
ורבוא עכ"ל שם בשם ספר מתחיל יעקב. ובזב מגלתי רחיתי בספר
חדל לאברהם [ד' י"ג ע"א] שיש ששים רבוא ושלשים רבוא ע"כ ע"ס :
ועוד מלאנו שמונו מספר כל אות ואות של כל העשרים והרבעה
ומלאנו מספר האלפין מ"ב אלפים שע"ז. ומספר הבי"ח ל"ה
אלפים רי"ח. ומספר ה"ג ב"ט אלפים תקל"ז. וק"ב כל אות ואות
וצב"ל נעשה ע"ז חרוז יפה מתחיל אוהל סבון בניני וכו' וקבלתי כי
ר' סעדי גאון חיבר אותו ונראין הדברים כי נמלאים בו מלות
זרות ומתורות אשר לא מלשון המקרא כמה וכמהם נמלאים בספר
האחרונה שכתב ואולי הדפסו בסוף החיבור הזה [ר"ל] בספר מסורת
האחרונה עם קצת פירוט כי קשה הבנאו בלי פירוט עכ"ל. ומ"ס
ואולי הדפסו וכו' חלי המעתיק לא מלאתי בספר מס"ה הג"ל :

לחורה וכן דרשו על פסוק... הכהלקו ואתי המלקט מלאחי במנה' חרבו על יריבו [שיר השירים ג'] שי הטעם הנקרא בספר כן מחמת אלו המסורה והסימנים שלא שחכה תורה בגלות:

האמת

כי בעלי המסורה היו למאות ואלפים דור אחר דור כיום שנים ולא טרע זמן החלפתם וגם זמן החינתם אך עוד היום מי שיחפוץ לקרוב אל המלאכה ולעבוד סימנים וכללים למלאכה חשבון ממלות או שיעים ממוסרת הכשרת בידו אך בחלף קלא ויסוף ולא יגרע על מה שפסקונו עליהם אנשי כנה"ג במלחמה וחסדים וצקרי ובתיב ובאותיות גדולות וקטנות פתוחות וסתומות בתורה ובדומה לאלה גם לא וכתום דברי בעל המסורה בענין הנקודות והטעמים וסמני המלות שנתנו הם ואלו בהם סימנים וכו' וכלה דע לך כי המסורה גדולה הנמצאות כמעט אין לה קץ והאמת ששמעתי אני שאם יתיה כל דברי המסורה הגדולה שראיתי אני בימי חילם כחובים וקבוצים יחד על ספר ירבה כמותו במאות כל העשרים וארבע ובעד כחציו בהקדמות החרויות [היא בספר מסורה המסורה] ע"ש כי לא נאלץ ספר מחובר ממנה רק ספר אגלה ואגלה (ח) הנקרא כן בעבור

שולי היריעה

(ה) וז"ל בהקדמות החרויות וכו' ספר קטן סמוך ובמסורה אין לו הדמות ונכבדות בו מדובר ולא נאלץ ספר מחובר בהדבר מהמסורה וכלים רק הוא לצדו בעולם ע"ל:

דבות מאד וכו' ועל סדור השבו על מלות שיש בכן וי"ו שמונים בראש והפירוש אינם כן וכל אלה הביאונים בספר הזבנות הגדול ונתנם תמלתי ויש אומרים שהביאו קלת מלות שלא יש בהם חששה רק הביאום ומט אותם כדי ללמוד מהם מדרשים ופסטים ודינים כגון [בראשית ג'] ר"ש יש בזה מדרש וכן ויבדל ג' כנגד ג' הבדלות שאומרים בליל מולאי שבת בין אור לחושך וכו' וכן יעוסף ב' וכן הרבה והרבה מאד ועל כולן יש לדרוש איזה דבר לפיכך כתבו בעלי המסורה מנינים וכן חיבר ע"ו ספר ויחשו לחו"ל לר' יעקב בעל העוידים ז"ל.

ולחולת המעיין אעתיק מספר מבין הדות אשר חב"ר יוסף במ"ו דוד מעשווא מ"ש בהקדמתו המכונה בשם פתיחה בו יבואו דברים כוללים במסורה קטנה ומסורה גדולה:

פרק ב

וז"ל מסורה היא המלאכה שכלית למקראי קודש מלאכה קדמונית ז"ל חשי עברי' וחכמי' אשר בה מוסרים כל חילופי הקרי והכתיב ונילווח כזה מלות בחיזו מקום ובחיזו חומר כל מלה ומלה בכתיב הקודש ובוה הם שומרים בהפסד אשר יפול ממקרי הזמן בהם בקריאתם או בכחנם ומבדילים באורג [הוא לשון משנה מדות פ"ב מ"ד פירש הר"ב שם לשון מחילה] והוא כינוי להענינים אשר רשנו על האותיות [שיין לקמן] לבחי יקרב זר להרום יסודותם [וכוונתי הכל כיוו שהעתיקו בהקדמת ר' אלי' הלוי ז"ל ע"ש] וכל זה עשו להועלת כל בני הגולה שישאר להם דבר ד' ונקי ושלם יחלוף ושלם יופסד ושלם יוסר אפילו קולו של יו"ד מכתיבי הקודש ע"ל בקיבור. וז"ל ספר להט חרוב חרבי פפיות מאמר ח' וז"ל ולא לתם אבדו זמנם היקר [ר"ל הבעלי מסורה שזכר שם] בדיעות החשבות האלה רק מיראתם פן יקומו תדבות אששים חטאים וכל אחד יבנה במה לעמו ויהיה כי ילאה שכלו בביאור מקראי קודש

קודם יוסף או יגרע ח"ו ז"ה ב"ח א' באופן ידוע ונהוג אללנו
 ח"כ הדת האלוהית והנימוסית וכלל כגון א' אחד ז"ל פעם אחת
 לאחדים בידו בהמלא כמו שגזירות המלה [אשר מסרו עליה]
 לזאת המלה בעלי מסורה המלאכה ב"ח ז"ל שני פעמים
 הגדולה והקדושה הוא עשו ויילינו נמלאה אשר מסרו עליה
 ועד היום כזה חין פילה פה ב"ח ז"ל וכן כולם כל ה"ח ב
 ומלפני ומנהגם אחרים וכל זה והאחרות אשר כתבו מורים על
 מקדושת חורתינו הקדושה ודברי אשר מסרו עלי' אבל לפעמים
 נביאנו ע"ה אשר כל אות ואות אכן חן בעינינו לא יערכה פעדת כו
 זכחה עתה לא חסולה לא כספרי אצלם אשר ישנו בהשגחה הזמן
 האחת היא חורה לזו משה לא חנוסה ולא תשנה עד בלי ירה
 ובעבודתנו לא עובדו ה' אלקינו זדקים לנו בעלי המסורה הקדושים
 האשר כל דואה ומבין יתפלא וישתומם על מלאכתם הנפלאה הזאת עכ"ל
 בקיבור [והגני חזק לדברי המבין חדות שם] וז"ל מלת מסורה היא
 מלה מיוחדת למסורה גדולה ומיוחדת למסורה קטנה למסור
 מעלת מספר אותיות אלפ"ה ב"ח א' באופן ידוע ונהוג אללנו כגון א'
 אחד ב' שנים [ר"ל פעם אחת במלאה המלה אשר מסרו עליו או
 ב' פעמים כי ק' הוא דרכם של בעלי המסורה לרשום מלה אחת
 (ממקראי קודם) או יותר וכוחבים ח"כ א' א' ב' ג' וכו'] היא
 וכונתם על מספר אותיות אלפ"ה למספר הכספים שבאף כל ספר
 שוליו היריעה

וספר ובחורה בסוף כל פלטה ובספרי זה פירק ז' המלאה
 ופרטה וגם במספר האותיות מה שנמסר בכל ספר וספר לסבת
 והחיבות המלכותי שכל ספר פאר והדרת ספרי כתבי הקודש.
 ובספר וגם היא מוסרת פמה מלוח במקומם צפנים שלא חפול
 המקרא עם המספרים [ר"ל א' מלות שגזירות כגודל כמותה
 ז' ג' וכו' כגון] ומלות קצרות נלקח לשני הלקים [הא' הוא
 בגליון החומש והשני הוא בסוף המקראות גדולות מסודרת לפי
 מערכת אלפא ביתא ונקראת מסורה רבתא וכו' ע"ש באורך]
 וסיום שם המסורה הגדולה אשר היא סביב למלה ראשונה בהתחלת
 כל ספר וספר. תדע שאינה חזיד על ענין מלה או פרשה שהיא אלא
 בעל המסורה מוסר דברים כוללים כמו שנבאר ביד ד' הטובה עלינו
 בשער השלישי מזה המאמר [ע"ש בספר מ"ח בשער השלישי לשון מס"ה שהתקתי] ואם תחת
 שוליו היריעה

העומד יחידו שאינו מורה על מספר מה רק זאת לבדה לפיכך
 מלה כזה המלאה שלשים פעמים חין כותבין ל' שלא לטעות בינה
 ובין לית אלא כותבין במילואה למ"ד כמו ויוסף למ"ד אל למ"ד
 יחדאין עכ"ל

ו וז"ל ר"א הלוי בספר מס"ה בהקדמה אשר העתקתי וז"ל
 אכן בגליונות וכו' עיין לעיל דף ד' עד והוא הנקרא
 מס"ק ועל כל מלה אשר נמסר עלי' איזו דבר עשו עיגול אחד
 למעלה באמצע המלה שצפנים להורות על מה שנמסר עלי' בחון
 כגון ויבדל המלאה ג' פעמים במקרא העיגול [ר"ל העיגול אשר על מלת
 ויבדל צפנים בחומש] מורה על אות ג' שגרשם בחון וכן מלה המלאה רק
 פעם א' עשו עליה עיגול להורות על מה שגרשם עלי' בגליון לית או ל' [כזה]
 וכו' וכשעיגול אחד עומד בין שתי מלות מה שנמסר בחון עומד על
 ג' מלות הסמוכות כגון בראש אלקים ג' דסמיכי פני' תהום ב'
 דסמיכי רוח' אלקים ה' דסמיכי [מסיים שם המס"ה ובנוסחאות
 המדוייקות

לוח השרש צעניגל גרשם חנועה וזמסורה קטנה אפילו בשם קאליין
מה [י"ל קאליין] או סגול או שחר ופתחין לא קראו לה רק משימין
[חנועה] מורה שכן פעמים אמאל הנקודה חתח אוח הסימן המורה
עם אותה חנועה כמו [בראשית] על מספר המלה היא כמו דהן
ג' י"ג] מלת לאשה נוסף במסורה שיוכן צפ"ח פאבל"ד וכן בסגול
קפנה כזה ה' שפירושה חתשה הן וכן בקאליין לאשה
פעמים נמצאה מלת לאשה עם קאליין בלתי [השימוש] ואם
נמצא עוד כמה פעמים מלת לאשה הן כזה קאשה בשו"א בלתי [ו"ל] מלה אחת או יותר מורים על
וכו' כי צעלי המסורה לא זכרו מהנקודות רק הקאליין והפתי"ח ובללו
עמ"ס הקאליין קאן והפתי"ח קאן שחם ל"י וסגול [והפתי"ח] לשון
זה בש"ס לעיל דף ב' [ושיים עם ונפ"ה

שולי היריעה

האזוויקיות לא כתיב דפתי"ח כי יספיק זולתו כאשר יתבאר בלוחות
שניות במאמר ו' ועיין פרק ד' אוח סוף בלוח סומיין בש"ס כי
שם העתקתי לבטו ממאמר ו' הכ"ל וכו' ובסימניו ג' או ד' או ה'
מלות יחד ולמחר עליהם איזו דבר עשו עניגל בין ב' מלות
וב' מלות כגון אתה השמים ואתה הארץ וכו' וידברו יי אל
מששה ואל [אתה] ייב ולפעמים עשו על מלה אחת ב' עניגולין להורות
על ב' ענינים הנרשמים בחוץ כגון פח שופ לי ג' וכוח חד מן ה'
מלין דהאריין אל"ף בחורה [י"ל מלת מהפוך חס"א] הוא ה"ל אן ה'
העניגול אחד מורה על סג' [שגרשם בחוץ] ופסגו מורה על ה' מלין
דחסיין אל"ף ע"ל ואת"ח קייר מאד בלבונו ובמך על התבין !
ח) ו"ל מסורה המסורה בהקדמה שלישיית הש"ל פתי"ח ו"ל ודע
כאשר הצואו [י"ל צעלי המסורה שזכר] שם [סך] אנון על
מלה אחת להודיע כמה פעמים נמצאה במקרא לא יתנו חבדי המלה
הוא ממש אלא כפי דרכי הפסוקים אשר נמצאה בהם המלה
היא והמשל לאור ז' וסימניהון ויקרא אלוקים ובלתי פורים ד'
צדיק על כן רחק זעף ד' לאור ייקום מנלה עמוקות על אלה ראשי
פסוקים שניאל בהם לאור בקוץ ולפעמים עשו הסימן בלשון ארמי
על

ונקד - נוסף ד' וסימן מעדן בחיבוריו זה והלחתי לבון המסורה
יסובבני ונשחו אלו שפירושו כפיים וכביאורים מבחון ולשון
באדבע מקומות תמצא בח"ך מלת המסורה מוכר"ח סדרת"ס לפי סדר
ובהר דסינו הראשון סוף מלת האל"ף א ביחא [ולחועלה הקורא
מעדן שהוא הך דכחא [י"ל] דבראשית ב' י"ד הכ"ל] והשני ונהר
יסובבני [יונה ב' ד'] והשלישי ונשחו מים מהים ונהר יחרב ויבש
[ישעי' י"ט ה'] והרביעי בפסוק אלו מים מני ים ונהר יחרב וכו'
[איוב י"ד א'] אבל רובי הסימנים הם בלשון ארמית ע"ל בעל מ"ח
שם ובזה נשלים פרק ב' :

פרק ג

בו יבוארו כל המלות מוגהות קצרות ונוטריקון וראשי התיבות הבאים בחוץ המס"ק וגדולה אשר זכרנו וכו' כחבתי הסיבה בהקדמה
החרוזת

שולי היריעה

[על מלת לאור הכ"ל] לוח סמיא וכבר לניפק בליה וקם בלפרא [עיין
בריש ספר מ"ח בראשית א' פסוק ה' ותבין] דוק ותמצא הסימן הזה
מלוח עס-ז' פסוקים הכ"ל, אבל כשיש ר"פ מן ב' או ג' מלות
מורגלות כגון ויאמר וידבר ויהי ויהי ויהי ויהי ויהי ויהי ויהי ויהי
עקרי הפסוק הוא לסימן ולא לקחו מראש הפסוק ממש וכו' קל
להבין ועוד שינו לפעמים סדר הספרים של המקרא כדי לעשות
סימן יפה בקיבור דברים דבר דבור על אופניו והמשל [בראשית י"ח
פסוק ז'] במלה ושוב ה' קת"ך וסימניהון ואל הבקר רן : וכגער
שמואל : ושמו : שאלו בחור ועוב הוספתי חלמה וימלאו מרעה
וסימניהון בלשון ארמי שמואל עליא בחירה רבט ואשכח חובמא
[כונת המסורה על מלת ועוב מליחות] ה' זימני בח"ך שהיו בקמץ.
א' שמואל עליא חרגוס מלת וכגער שמואל וכו' ושוב [שמואל א' כ"ו]
בא בחירה חרגוס מלת בחור [שם ע' ב'] ג' רבט הוא חרגוס מלת
רן לפרשה וירא ד' ואשכח הוא חרגוס מלת וימלאו דסמין למלת
ועוב [ד"ה א' ד' מ"ס] ה' חובמא חרגוס חתמה ועוב [מלכים א'
י"ז] ולפי הסדר כך הוא [שמואל] [שמואל] [יירא] [מלכים] [ד"ה] עכ"ל שם :

יראה ספר שני שבחורה : אשמ"ו : אלפי יוכב בקרבו . והשני (שס)
 ר"ת אלפים שבע מאות וחמשים : אשר אנכי יושב בארצו והפ"ס אני
 אב"ד הדו"ו . הר"ת אלו סימן ה' בקרב הארץ (שמות) וכן קדמא
 למספר [עיין בב"ה] : תלים לו] מה יעשה בשר לי חנינא .
 אות ב"ת [שם] אדם לי ואחד
ב"א : ר"ת בית אשמוז . איב"ד . אדרוז . פסוק סימן על בשר
 אשת : אות ב"ת אדם לא ייכר
 ח"ב . אשת בית ב"א . איב . ביב . ברוז . [שמו' למ"ד] וכאשר
 עיין בביאור הענין . ים הפרש בין שני
 וגם ר"ת בן אשר והוא היה חכם מלוח בענין הנקודות נחמו לסימן
 גדול מפורסם בארעא דישראל מלה אחת שיש בה ב' האותיות
 וכו' ע"ש : ב"ב . הם מספרים . הכס : והגשל קדמא [בראשית
 ר"ל שנים שנים : ב"ו" . הוא ר"ת כ"ד כ"ג] לין . חנינא לון וסימן
 יוס ב' . יוס ו' . יוס ז' . והוא היללו [ישעיה כ"ג ח'] [ונתנו
 רמו . הכה לסימן כי במלת היללו
 כתיב ברישא לי ואח"כ לו הוא סימן להכא בתהלה לין בחיור"ק
 ואח"כ לון בשורוק] וכן פסוקים דדמיין בג' או בד' מלות רק שיש
 במלה י אחת מהן הפרש באותיות השימוש נתנו סימן בפסוק אח' שיש
 בו : ב' המלות ההם כגון במשנה חורה [דברים י"ד] כל המקום אשר
 חדרך . וזיכושע כל מקום בלי ה"א . והפ"ס והנה המקום ונקום
 מקנה [במדבר לב] ע"כ מס"ה : אשמ"ו . הוא סימן למסורה הנזכר
 בפרשה נשא [במדבר] דכתיב שם אלפים שבע מאות וחמשים מלת שבע
 בלא וי"ו , ומפני מלת שבע שהוא מוסף על מלת אלפים אשר לפניו
 סוכרים של"ל ושבע . אבל כך היא הקבלה של"ל שבע בל"ו ונתנו
 סימן אשמ"ו ר"ה אלפים שבע מאות וחמשים . ועיין בספר מ"ח : ועיין
 באות וי"ו בד"ה : אשמ"ו מש"ש : אב"ד . הוא סימן למס"ק [במדבר כ"ט
 כ"ה] למלות אחד מטאח וז"ל המס"ק שם . [ושעיר עזים אחד מטאח]
 ג' בענין וסימן אב"ד פי' יוס ראשון וזני ורביעי דסוכות כתיב ושעיר
 עזים אחד מטאח כי בשאר ימי החג כתיב ושעיר ושעיר מטאח אחד בלי
 מלת עזים : ובשלה ימים הג'ל כתיב ושעיר עזים וכו' : הדו"ו הוא
 סימן לזכ"ק [שם ל"ד כ"ט] במלת מנחתה : ד' וסימן הדו"ו פי' ח'
 ד' ו' ז' דגה הסוכות כתיב מנחתה בלא וי"ו ושאר כתיב ומנחתה צויין :
 אות ב"ת **ב"א** בית אשת : אשת בית ה' והוא הכתוב בפסוק
 לא תחמוד בדברות ראשונות [פרשה אחר] כתיב לא
 תחמוד בית רעך ואח"כ לא תחמוד אשת ודברות שניות [פרשה ואחמקן]
 כתיב

כתיב לא תחמוד אשת ואח"כ לא רמו לניכוך המים בנג כדברי רז"ל :
 תחלוא בית . ונתנו סימן על זה בלא ב"ט . ר"ת בטעם או בטעמא
 בטעם ב"א ח"ב וכו' . וגם והוא כינוי לנגינה : בכת"ו ר"ל
 ב"א ר"ת בן אשר יא) והוא היה הכס בכחובים : בלי"ש . ר"ל בלישנא :
 גדול בארעא [שם] אדם לי ואחד
 דישראל ונקרא שמו ב"ט . בכת"ו . בלי"ש . מן אחד יראה חוץ
 ר' אהרן בן ר' במ"א . במ"ב . במ"ג . מן אחד וכן במ"ב .
 משה מבטע אשר במ"ג :

וזכר פלוגתיה בבבל הוא ר' יעקב בן נפתלי והעיקר חללינו דעת בן אשר ,
 מ"ה ועיין בשולי היריעה : ב"ו" . הוא סימן בפרשה פנחס ב"ו" מי"ם .
 ב' רומז ליום השני דסוכות שנכתב מ"ם יחירה ונסכיהם . וי"ו רומז
 ליום הששי שנכתב וי"ד יחירה ונסכיהם . זי"ן רומז ליום השביעי שנכתב
 מ"ם יחירה כמשפטם . ואם תחבר ג' אותיות היתרים הג"ל תמלא מלת
 מי"ם . ומכאן רמו לניכוך המים מן החורה , כדאיחא במסכת תענית
 דף ב' : ב"ט . עיין בפרק ד' בביאור המלות אות טי"ת טעמא :
 בכת"ו . היא מלה מוגזרת בלתי שלימה ור"ל בכחובים והוא חלק ג' מכתבי
 הקודש : בלי"ש . או בלישן ר"ל באותו לשון אשר שורש המלה נמסר
 על"י בין שהוא עם שימוש או בלתי : במ"א . יראה חוץ מן אחד
 כגון [בראשית ו' פסוק ח'] במס"ק במלת לרב נמסר כולו כתיב כתיב כן
 [ר"ל כל מלת לרב הנמלא בכת"ו כתיב כן הלמ"ד בקמ"ץ] במ"א
 חוץ מן אחד מלת לרב דכתיב הלמ"ד בשו"א לרב ודומיהן רבים
 במסורת . וכן במ"ב וכן במ"ג וכן חקיש אל השאר [ועיין לקמן מ"ש
 בשם מס"ה] :

במ"ד

שולי היריעה

יא) וז"ל מס"ה (דף ח' ע"ב) אבל בפלוגתו דבין בן אשר ובן נפתלי
 שאינו חלף בנקודות וטעמים וכו' , והנה שני האנשים האלה
 היו שני ראשי ישיבות במסורת שם האחד יעקב בן נפתלי ושם השני אהרן
 בן אשר וכתב שם [בהקדמה דף ח' הג"ל] בשם הרמב"ם ז"ל וז"ל וכתב
 הרמב"ם ז"ל בספר אהבה פ"ח וז"ל וספר שממנו עליו בדברים אלו הוא
 מספר הידוע במלרים שהוא כולל כ"ד פרים שהיה בירושלים מכמה שנים
 להגיה וממנו הספרים ועליו היו הכל סומכין לפי שהגיהו בן אשר ודקדק
 וכן של"ס הכהן והגיה פעמים רבות כמו שהעתיקו ועליו סמכתי בספר
 תורה שלחתי כוללכו עכ"ל . וסיים שם המס"ה וכן אנתנו סומכין על קריאתו
 [ר"ל על קריאת בן אשר] בכל הארעות האלה ואנשי מורה ר"ל בני בבל
 סומכין

ב

אות וא"ו ושמו"ו . ר"ת ושבע ולהורות דרכי המסורה : ה"ו .
מאות ושלשים : הסימן קאי למס"ק [ויקרא י"ט
זוב"ת . ר"ת זלפה זקף בלטה חזבהו ובחמור כ"ב
חביר : זל"ב שמו"ן . כ"ט חזבהו . ה"ו סימן
ר"ת זבולון אשר הסימן קאי על
בנימין שמעון מנשה אות וא"ו . ושמו"ו : פרשה קדושים הג"ל
נפתלי : אות זי"ן . זוב"ת : זא"ב וק"ך דהכא לומר
המלה שסוף המלה
זל"ב בלוחיות ה' ע"ש :

אות וא"ו **ושמו"ו** . כ"ל . הוא סימן למס"ק הנמסר פ' פינחס במספר
בני ראובן דכתיב שם ושבע מאות ושלשים ושם
במספר בני נפתלי דכתיב שבע מאות ושלשים . ולפי שיש שינוים במספר
השבעים שפעמים נמלא ושבע בוי"ו ופעמים נמלא בלי וי"ו לכן
נחנו סימן ע"ז למען שלא לטעה כמו שנמסר במס"ק [נשא ד' פסוק
ל"ו] במספר בני הקהתי [שבע מאות] במלת שבע נמסר שם ג' דמועין
דסבירין ושבע השמו"ו בראשו סימן ר"ת אלפים שבע מאות וחמשים
[הוא דין דהכא] וב' [במדבר כ"ו כ"ח] שבע מאות ושלשים ג' ויהי
זהב ההרומה [במדבר ל"א ל"ב] כתיב אלף שבע מאות וחמשים ופי'
שם המ"ח ומפני מלת שבע שהוא מוסיף על מלת אלפים אשר לפניו לכן
מטעים את הקוראים לאמר ושבע בוי"ו החיבור אמנם טעות הוא כי
כך הקבלה בשלשה אלה שבע בלי וי"ו עכ"ל וכפי אשר הגהתי שם ע"ש .
ועל מספר דבני ראובן דבפ' פינחס פ' ז' דכתיב ושבע מאות ושלשים
ובמספר בני ישראל [שם פסוק כ"ח] בד"ה ואלף שבע מאות ושלשים
נחנו סימן שמו"ו קודמו [ופי' המ"ח שם הסימן קאי על כך דבמדבר כ"ו
כ"ח] דכתיב הבה בישראל סימנו שמו"ו ר"ת שבע מאות ושלשים קודמו
כלומר מלת שמו"ו בר"ת קודם בהתחלת מלות מספר המאות והעשיריות
דישראל אבל לא ושבע בוי"ו החיבור כמו גבי מנין בני ראובן דבפ'
פינחס פסוק ז' . ע"כ חוכן דבריו :

אות זי"ן **זוב"ת** . הוא סימן למסורה [בראשית ע"ו י"ח] בד"ה זלפה
ור"ח זלפה זקף בלטה חביר ע"ש במס"ק וכבר
הגיה המ"ח את המסורה הג"ל ע"ל ז"פ ב"ח וז"ל בקיבור באשר בכל ספרי
דין הטעם של ג' מלות אלה בני זלפה שזה טעם אלה בני בלטה
ונראה דכוונת המסורה קאי על מלת אלה שבתוך הפסוקים וז"ל ז"פ
ב"ח סימן זלפה פשטא בלטה חביר עכ"ל : זל"ב שמו"ן . הוא סימן למס"ק
פרשה בהעלותך במדבר יו"ד ע"ו] במלת ועל לבא ורק דין דיששכר בזקף
גדול

גדול ושארם ועל לבא בז"ק ומנחם . זל"ב ישא"ג . ר"ת זבולון אפרים
וזל"ו בענין זל"ב שמו"ן נתן סימן לאלו בנימין יסודה שמעון אשר גד
שם בז"ק . זבולון אשר בנימין עיין ב"ה : חמש"ח . הוא ר"ת
שמעון מנשה נפתלי כולם בז"ק . של ארבע מלות . דהיינו חקה מדה
אבל בספרי דיון שנה תורה . עיין
דין דיששכר ג"כ שמו"ן . זא"ב ישא"ג : בביאור הענין :
בז"ק ע"כ בני"ח אות ח"ח . חמש"ת . חס"ד . חס"ד . דהיינו חסר
וכן מלאתי בספר חל"ן . ח"י : דחסר : ח"י . ר"ת
אור תורה ע"ש : חל"ן . ח"י : חומש ירחו וכוא
זל"ב ישא"ג . והוא מוגה מאד וסמכו
סימן למס"ק [פ' פינחס במדבר כ"ו עליו בכתיבה ובסגרות ספרים :
ט"ו] בד"ה בני גד ז' בטעם זקא חל"ן . ר"ת של ג' מלות חנוך
בענין זל"ב ישא"ג זריק סימן הר"ח למך נח עיין ב"ה :
זריק פי' זקא ור"ל זבולון אפרים בנימין יסודה שמעון אשר גד ז' אלף
בטעם זקא : חמש"ת . הוא במס"ק פרשה בשלח [שמות ט"ו ל"ג]
בד"ה חתם ו' פתח בזקא וסימן וכו' וכל חמשה דכוותי' במ"א וכו' .
ופי' שם המ"ח וז"ל דע כל מקום שהוא הפסק מאמר כמו נגינת טעם
זקף קטן כתיב אחת רק ששה יולאים מן הכלל חט"פ' שהם בזקף כתיבי
אחת וסימן וכו' . ע"ש וכל חמשה דכוותי' מלת חמשה הוא נוטריקון
ה"חוקק . מדה . שנה . תורה . כוונתם כל מקום
שמכר מלת אחת סמוך נמלת חקה או מדה או שנה או תורה תמיד הוא
בפתח אחת . בר מן אחד נקי יהיה לביחו שנה אחת [דברים כ"ד ה' ע"ש] :
חס"ד . ר"ל אם נמלאים ב' לוחיות נחות "או יותר חסדים במלה
אחת נקרא חסר דחסר [עיין בביאור המלות פ"ד] : חל"ן . הוא סימן
למס"ק הנמסרת פ' נח [בראשית ט' כ"ט] בד"ה ויהיו ויהי על דעת
המסורה לפי דעת וכו' כ"ל ויהי כל ימי נח וסימן חל"ן ר"ל מליט
בתורה ב' שמונה אגשים דכתיב ויהי כל . חנוך . ולמך . פ' בראשית
ולנה פרשה נח שם כתיב ויהי כל ימי ונחנו סימן ע"ו למען שלא
נעשה ועיין ח"ת וז"ל שם בקיבור וכד מטא לפרשה ל"ח כתיב ויהי
כל ימי נח ונמסר עליה ג' חל"ן סימן . חנוך . למך . נח . ע"כ ושארם
במורה כתיב ויהיו כל ימי : ח"י . חומש ירחו וז"ל מס"ה בשער שבתי
לוחות ח"י ונמסרת הוא חומש מוגה בא מן ירחו מדבר מענין חסר
זמלא ב"ג בל' החוטות האל [ויקרא י"ח] בחומש ירחו חסר וי"ו
השנית וכן ילידי הענק ב' בענין ובחומש ירחו הראשון מלא והשני חסר :
יב"י

גדול ושארם ועל לבא בז"ק ומנחם . זל"ב ישא"ג . ר"ת זבולון אפרים
וזל"ו בענין זל"ב שמו"ן נתן סימן לאלו בנימין יסודה שמעון אשר גד
שם בז"ק . זבולון אשר בנימין עיין ב"ה : חמש"ח . הוא ר"ת
שמעון מנשה נפתלי כולם בז"ק . של ארבע מלות . דהיינו חקה מדה
אבל בספרי דיון שנה תורה . עיין
דין דיששכר ג"כ שמו"ן . זא"ב ישא"ג : בביאור הענין :
בז"ק ע"כ בני"ח אות ח"ח . חמש"ת . חס"ד . חס"ד . דהיינו חסר
וכן מלאתי בספר חל"ן . ח"י : דחסר : ח"י . ר"ת
אור תורה ע"ש : חל"ן . ח"י : חומש ירחו וכוא
זל"ב ישא"ג . והוא מוגה מאד וסמכו
סימן למס"ק [פ' פינחס במדבר כ"ו עליו בכתיבה ובסגרות ספרים :
ט"ו] בד"ה בני גד ז' בטעם זקא חל"ן . ר"ת של ג' מלות חנוך
בענין זל"ב ישא"ג זריק סימן הר"ח למך נח עיין ב"ה :
זריק פי' זקא ור"ל זבולון אפרים בנימין יסודה שמעון אשר גד ז' אלף
בטעם זקא : חמש"ת . הוא במס"ק פרשה בשלח [שמות ט"ו ל"ג]
בד"ה חתם ו' פתח בזקא וסימן וכו' וכל חמשה דכוותי' במ"א וכו' .
ופי' שם המ"ח וז"ל דע כל מקום שהוא הפסק מאמר כמו נגינת טעם
זקף קטן כתיב אחת רק ששה יולאים מן הכלל חט"פ' שהם בזקף כתיבי
אחת וסימן וכו' . ע"ש וכל חמשה דכוותי' מלת חמשה הוא נוטריקון
ה"חוקק . מדה . שנה . תורה . כוונתם כל מקום
שמכר מלת אחת סמוך נמלת חקה או מדה או שנה או תורה תמיד הוא
בפתח אחת . בר מן אחד נקי יהיה לביחו שנה אחת [דברים כ"ד ה' ע"ש] :
חס"ד . ר"ל אם נמלאים ב' לוחיות נחות "או יותר חסדים במלה
אחת נקרא חסר דחסר [עיין בביאור המלות פ"ד] : חל"ן . הוא סימן
למס"ק הנמסרת פ' נח [בראשית ט' כ"ט] בד"ה ויהיו ויהי על דעת
המסורה לפי דעת וכו' כ"ל ויהי כל ימי נח וסימן חל"ן ר"ל מליט
בתורה ב' שמונה אגשים דכתיב ויהי כל . חנוך . ולמך . פ' בראשית
ולנה פרשה נח שם כתיב ויהי כל ימי ונחנו סימן ע"ו למען שלא
נעשה ועיין ח"ת וז"ל שם בקיבור וכד מטא לפרשה ל"ח כתיב ויהי
כל ימי נח ונמסר עליה ג' חל"ן סימן . חנוך . למך . נח . ע"כ ושארם
במורה כתיב ויהיו כל ימי : ח"י . חומש ירחו וז"ל מס"ה בשער שבתי
לוחות ח"י ונמסרת הוא חומש מוגה בא מן ירחו מדבר מענין חסר
זמלא ב"ג בל' החוטות האל [ויקרא י"ח] בחומש ירחו חסר וי"ו
השנית וכן ילידי הענק ב' בענין ובחומש ירחו הראשון מלא והשני חסר :
יב"י

יב"י ר"ת יודעה בנימין יוסף : אות יו"ד **יב"י** . ר"ת יודעה
 יב"י . ר"ת יקותיאל הכהן בנימין יוסף
 בן יודעה והוא בעל עין הקורא שהם בטעם ז"ק צענין ואלה שמות
 מדקדק מפורסם כתיבת יד : האלפים צפ' מהעני כפי המסורה
 ימ"ה . ר"ת יולא אות יו"ד . יב"י . ר"ת
 מן הכלל . עיין יקותיאל וכו' ז"ל
 בביאור הענין : יב"י . יב"י . ימ"ה . יב"ן . מס"ה [בשער שבני
 יב"ן . ר"ת יששכר לוחות] יב"י . ר"ת
 בנימין נפחלי . שהם בטעם פשטא יקותיאל הכהן בר' יודעה והוא
 קטן בעל ספר עין הקורא וכינויו
 בלשון אשכנזי זמן הנקדן וכן חסם
 שמו בשער השני של הספר ע"ש וכו' ועשה חבור גלה מחד
 צענין הנקודות והמלות שטעמן מלעיל או מלרע וצענין המקפין
 ובלתי מקפין וקרא שם הספר עין הקורא וכן מאלא בקלת חומשין
 בגליונות ע"ה ר"ל עין הקורא ולפעמים נרשם יב"י שהוא שם
 המחבר כאשר כתבתי עכ"ל : ימ"ה . נוהגין לכתוב קן בדיני הטעמים
 לפעמים כשנותנין כלל אחד בטעמים ויש שיואלים מן הכלל כותבין עליו
 קן ימ"ה יב) ר"ת יולא מן הכלל נוהגים לכתוב זה בדיני הטעמים
 פי' לפעמים כשנותנים כלל אחד בטעמים ויש שיואלים מן הכלל
 כותבין עליהם קן וכן ימ"ה כגון לפני הזרקא ראוי להיות מנה רק
 י"ג (ימ"ה) יולא מן הכלל שלפניהם מרכא כמו שיחבאר בספר טוב טעם
 עכ"ל . וכגון חביר תשרתהו תמיד דרגא וי"ג ימ"ה יולא מן
 הכלל וישרתהו מרכא עכ"ל מ"ח באת יו"ד וע"ש : יב"ן . הוא סימן
 למס"ק [במדבר ח' פסוק ח'] בד"ה ליששכר ג' בטעם בעלן . פי' שמות
 השבטים בטעם פשטא קטן . א' . ליששכר דין . ב' . לבנימין פסוק
 י"א . ג' . לפתחי (ט"ו שם) ונחתו סימן ע"ז יב"ן יששכר בנימין נפחלי :
 יר"ח

שולי היריעה

(יב) כ"ל נוהגין לכתוב קן בדיני הטעמים לפעמים כשנותנים כלל
 אחד בטעמים ויש שיואלים מן הכלל כותבין עליו קן ימ"ה כגון
 חביר תשרתהו תמיד דרגא וי"ג (ר"ל וי"ג פעמים מלינו) ימ"ה וישרתהו
 מרכא עכ"ל וכמו שהבחי שם בלשוננו ששם ט"ס . ואח"כ מתחיל
 הדיבור וז"ל מס"ה ימ"ה ר"ת יולא מן הכלל וכו' ויהיה דבר דבור
 על אפניו :

יד"א . הוא סימן למס"ק [במדבר קטן : יר"א . ר"ת יודעה רחובן
 ח' פסוק ז'] במלת הפקודים ג' אפרים : יש"ג או"ן . ר"ת יודעה
 בטעם גרש צענין (פי' שמוח יששכר גד אשר זבולון נפחלי :
 השבטי' בטעם גרש) יו"ד יודעה הוא **כ"ד** . ר"ת קן דינו : כ"כ . ר"ת
 דין : רי"ש רחובן כתיב קן או קן
 פסוק י"ז . ח' יר"א . יש"ג או"ן : כתיבין או קן כתיב :
 אפרים (כ"ד) וחד כל אות כ"ף כ"ז . כולס אוכלהו :
 הפקודים למוח דן כ"ד . כ"ב . כ"ז . במתפורם . כמותפוס . ר"ת
 :ם בפרשה פסוק ימ"ה . ר"ת
 י"א בטעם פשטא : ב"ל . ב"ב . למשה אומות כעני
 אמורי

יש"ג או"ן . הוא סימן למס"ק [במדבר כ"ו כ"ב] במלת חלה ו' בטעם חביר
 ריש פסוק צענין פי' מלינו ו' זימני מלת חלה בטעם חביר והמה ראשי
 פסוקים צענין הזה וסימן יש"ג או"ן . יו"ד . יודעה . ש' . יששכר . ג' . גד . ח'
 אשר : ז' . זבולון . נו"ן . נפחלי [וחד באמצע פסוק דן] כתיב גבי' מלת חלה
 בטעם חביר והוא באמצע פסוק עכ"ל המס"ק עם פירושו: אות כ"ף . ב"ב .
 ר"ת קן כתיב או כתיב קן . והגונו לכתוב קן על מלות שיש בה
 ב' או ג' נחים קלחן מלאים קלחן חסרים עכ"ל מס"ה [ובעשה"י
 בביאור המלות בפרק ד' אות כ"ף המלא שם לשונו בלחוד כי שם
 ככתבתי] ומסייב המס"ה ודע כי על הנקודות והטעמים לא כתבו
 לעולם כ"כ כי אם כ"ה ר"ת קן הוא כגון ותכחש ברה כ"ה בקמ"ץ
 ור"ל בלי"י תחת ההי"ת כי הוא נקרא ג"כ קמ"ץ כמו שנתבאר
 בכתב מקומות וכן חדשא הארץ דשא ב"ה במלחיק וזלח זה רבים .
 ויש ב"ה שמורה על מספר עשרים וחמש ויש ב"ה אחד .
 כ"ה ר"ל כ"ה זימני מלינו מלות הנ"ל בחי' ותחירם" לפי מקומן :

במתפורם . יג) הוא סימן למס"ק פ' השא [שמות ל"ג פסוק ג'] במלות
 החוי והיבוס כמותפוס סימן נחן סימן לסדר ששה אומות שזכר
 שם . ב' . כעני . מ"ס . אמורי . ח' . חתי . פ' . פריז . ו' . חוי
 ס' : יבוס . ונחתו סימן למען שלא נטעה : ב"ל . בנקודה על הלמ"ד
 ר"ל כלהו . כ"ל כ"כ . ר"ל כלהו כתיבין וכן כ"ל חברים או כ"ל
 מלאים אבל כשיש עליה ב' נקודות הם ר"ת כל ליששכר ביארתי
 ענין

שולי היריעה

(יג) ולפעמים נותנים סימן להיפוך כמותפוס . כמו [שמות ג' ח']
 ב"ה והחוי כמותפוס סימן . ופי' שם הנ"ח צעלי הנסורת
 נחתו סימן : לסדר ששה אומות הנאמרים פה . ב' . כעני . ח' . חתי .
 מ"ס . אמורי . פ' . פריז . ו' . חוי . ס' . יבוס . ע"כ :

אזרחי חתי פדיו חוי יבוא עיין ענין לישא בתאמר יו"ד ע"ל
 בביאור הענין : כ"ס . ר"ח קן הוא מס"ס ממלה כל ע"כ . ועיין אות
 ולפעמים מורה על מספר כ"ל למ"ד במלה לישא כי שם העתקתי
 דקף הקודם מס"ס כ"ס : כ"ף . ר"ח כבר פירש
 ר"ח כל קריא או כדה . כף . ביק . בת"י : [פנחה כ"ס ל"ט]
 קן קרי : כתי . אוח לפי : במלה יעשה שם
 ר"ל קן כתיב : אוח לפי : במלה יעשה שם
 ר"ס . ר"ח לוח ל"ס . לביש . ליג . סוכרין שליל העשה
 ובמס"ק סימן לזכר נזאל
 כחשו במקום לית למ"ד אחת אבל באחת הוא יעשה ביו"ד לזכר
 בקודם למעלה לזכר ובמס"ק נסתר כי קן הוא הקבלה ע"ס בת"י :
 לעיל בש"ס ע"ס : ל"ט . ר"ח כ"ק . ח"ל מס"ס כ"ק ר"ח כל קריא
 לית בעש : ל"ט . לגרמי' : ובכר כחשתי וכו' כי קריא ר"ל כל
 ל"ט . סד"ס ובחשתי העש למ"ד נקרא
 כן . גם ביארתי שם כי לא שגרו בו במסורה רק במילואן דהיינו
 שכתבו כל קריאה ולא בה"ת כ"ק אכן כשארשו הדבס מהן יהודישו
 מהן שיטת כחשו אבל כל אחת ואחת מהמלות הן . כ"ק . דוק
 ותנאל כן ע"ל [וצעו"ס בש"ד בביאור המלות אחת ק"ף תנאל אח
 לשון ע"ס] : ר"ס . לוח כיוצא הנה הוא חגיגה עוד במילואות :
 לב"ט . ר"ל אינה נזאלת עוד בנתיב זאת : ליג . לגרמי' קד נקרא
 אחד מהענינים הנפשיקים והוא מנה עם פסיק (ד) ע"כ בת"ח [אוח
 למ"ד] ח"ל מס"ס בכל מקום שתנאל בפסוק לגרמי' [ר"ל טעם הנקרא
 לגרמי'] כחשו [ר"ל בע"ל המסורה נהו] לז בקודם אחת על הנימ"ל
 ר"ל לגרמי' . ויש שטועין בזה חושבין כי המלה היא אחד נוסד
 עלים ליג הוא נזאלת ליג פעמים במקרא אבל לפי הכלל שנתתי בפתיחת
 הספר

שולי היריעה

יד) וז"ל סג"ח [פחה חת שמוח למ"ד י"ג] בד"ה זה ג' ריש פסוק
 בעש מנה לפני לגרמי' בחורס . ופי' שם המ"ח לגרמי'
 הוא סקו הנפשיק בין מלה זה אשר בו הונוח למלה יתנו אשר בו
 טעם רביע ע"ל . ח"ל מס"ס יש טעם אחד הנקרא פסק או פסיק
 והוא מקל בין ב' חיות וכו' [צעו"ס בש"ד] באות פ"א תנאל
 לשון באורך כי שם העתקתי [ועיין סג"ח] הוא הטעם הנקרא לגרמי'
 והוא דמות פסיק ממש אבל אחריו חויד רביע . ע"ל בקי"ו נאך :
 ח"ס סג"ח לגרמי' וכו' והוא מנה עם פסיק ר"ל פסק והוא מקל בין
 ב' חיות וכו' .

השער הזה [העתיקתי לשון ברש ל"ס . ר"ל לישא : לק"א . ר"ח
 פדק ג'] אכן לעשות בה כי אם היה לא קרי חל"ף וכן לק"ס לא קרי
 מורה על המספר היה עליו ב' ה"א : ל"ד . ר"ח לשון רבים :
 נקודות אחד על הלמ"ד ואחד על ל"ב . ר"ח נדבס כדבס :
 הנימ"ל עכשו לייש . לקיא . לקיה . מ"ד . ר"ח
 שהנימ"ל הוא לבדו לייש . לקיא . לקיה . מ"ד . ר"ח
 נקודת הוא ראיה ל"ד . ליב : ר"ל הס בני צבל :
 שם מ"ס אינה אוח מ"ס : מ"ע . מ"ל . מ"ה . בני ארץ ישראל :
 נשלחת ור"ל לגרמי' אוח מ"ס : מ"ד . מ"ע . מ"ל . מ"ה . בני ארץ ישראל :
 עכ"ל מס"ס לעניני מ"ד . מ"ע . מ"ל . מ"ה . בני ארץ ישראל :
 וס' בל ח"י מוכרח לענינו דלנו : מ"ל . ר"ח מלא וא"ו או יו"ד :
 לק"א . ח"ל מס"ס לק"א ר"ח לא מ"ס . ר"ח מן הכלל . עיין אות
 קרי אבל לא נזאל זה רק אחת יו"ד .
 מאותיות אח"י עמו כגון . לק"א . לק"ס . לק"ו . לק"י . עכ"ל : ל"ד .
 ר"ח לשון רבים ואם נוסד אוח למ"ד עם אוח דל"ח ל"ד ר"ח לוח
 דכות"ס . ובהז המס"ס והאחת כי במסורה לא מלאחי ל"ד במקום לוח
 דכות"ס . רק בשפרי קת המנדקקים בדבס בעניני מסורה כגון
 ספר המגיד וספר עט אופר [והוא שם ספר חזרו הרד"ק והוא קי"ו
 מעניני המסורת] ובזולתם מעשים ע"ל : ל"ב . ר"ח נדבס כדבס
 והוא סימן למס"ק [במדרש ע"ו ג'] במלה או כדבס ח"ל לוח וסימן
 נדיב לב . ופי' שם המ"ח מלה לפלא נדר או כדבס ב' השימוש
 לוח : אבל לפלא נדר או כדבס בלמ"ד השימוש אוח [ויקרא כ"ב
 פ"א] ופי' עתק סימן נדיב לב כלומר נדיב לשון מלה נדבס
 הוא ל"ב ר"ח נדבס כדבס עכ"ל : מ"ד . מדינחאי ר"ל אוחס
 שבמורה בני ארץ ישראל קד נקראים בערכינו . אבל בערך בני צבל
 נקראים מערבאי וכן להיפוך ועם ל' השימוש למ"ד הוא לדעת
 מדינחאי או לדעת מערבאי עכ"ל מ"ח . ולשונו אינו מובן לי . [ח"ל מס"ס
 בשקדמס : השלישית] ומדינחאי הם בני צבל ומערבאי הם בני ח"י אשר
 מהם אנו צבל הארלות האלו לפיך אנו סומכים על קריאתם
 והלכה כמותם והחילופים שביניהם הם בחיבות ואוחיות ופשיב ובקרי
 ובמלא ובמס"ק ולא בנקודות וענינים טו) עכ"ל . וכחז [בשער שברי
 ח"ס דהיינו שולי היריעה] שולי היריעה

טו) וז"ל מס"ס בשער שברי לוחות לפיך אין לריך לרשום בחון רק
 דעת מדינחאי כמו ופשטת על העיר (שופטים ט) מדינחאי
 אל הניב ובספרים שכתב בחון למערבאי . על הוא הטעם וכבר הודעתך
 ג"כ בשקדמס סג"ל וכו' עד מלה בחורה והעתקתי לשון כ"ס ע"ס :

יו"ד : מ"ל דמ"ל . ר"ת מלא דמלא לוחות] וכבר הודעתין ג"כ בהקדמה
 וברבוי מלאים דמלאים : מוחמ"ו . הכל שאין חילוק בין מדינתאי
 ר"ת מחלה וזעם הגלה מלכה למערבאי רק בניאי' וכחובים ואין
 וחרטה בנות ללפחד ועיין בב"ה : גם אחד בחורה עכ"ל . ואני לא
 מלע"י . ר"ת מלעיל מלאחי שם . ועיין
 כשהעם בחנוטה מול דמול . מורה מזו : באות בית מ"ש
 שלפני האחרונה : מתווז . מגורו . מלע"י . שם : מוחמ"ו .
 מל"ד . ר"ל מלרע מל"ר . מס"ק . מס"ג . הוא סימן למס"ק
 כשהכנינה בחנוטה [פ' פינחס במדבר
 אחרונה : מס"ק . מס"ה . מס"ו . מס"ס . כ"ו . ל"ג] בד"ה
 ר"ת מסורה קטנה : מ"פ . מ"ת : מחלה וזעם חגלה
 מס"ג . ר"ת מסורה מלכה ותה"ל מוחמ"ו
 גדולה : מס"ב . ר"ת מסורה מערכת : סימן [פ"י המ"ח נתנו סימן על סדר
 מס"ב . ר"ת מסורה סופית : שמות בנות ללפחד למען נדע איזה
 מס"פ . ר"ת מלעות פסוק : מ"ת . מהן ב' החיבור ואיזה מהן קריין
 ר"ת בלא ו' : מגורו . הוא סימן למס"ק
 [במדבר כ"ז פסוק ה'] מחלה נעה וחלה ומלכה וחרטה מגורו סימן
 הוא כ"ל איזו מהן בוי"ו החיבור ואיזו מהן בלתי וי"ו החיבור :
 מתוו"ו . הוא סימן למס"ק [במדבר ל"ז פסוק ה'] בד"ה ומלכה מתוו"ו
 סימן על שמות בנות ללפחד קאי הכימן תחתין קמייח בלא וי"ו
 חלת בתרייתח בוי"ו החיבור : מס"ק . ר"ל מסורה קטנה על הגליון :
 מס"ג : ר"ל מסורה גדולה סביב החומש : מס"ה . ר"ל מסורה הגדולה
 כמו שמסר על אסורי המלך [בראשית ל"ט] אסורי קרי והוא ח"ב
 במס"ה דכתיב וי"ו וקריין יו"ד . ויש שקריין למסורה גדולה
 מסו"ה ולמסורה קטנה מס"ה וכן ראיתי בספר עין הקורה הוא
 הספר שזכרתי באות יו"ד יב"ו וז"ל ואלה הספרים אשר נתן לי
 חלקים בזה מס"ה ומסו"ה ושאר מסורה מקלת ספרים טובים עכ"ל :
 ויש נסחאות מלאחי שקראו למסורה גדולה מס"ג ולמסורה קטנה מס"ק
 כמו שזכרתי לקראו ספר מלוה גדול מס"ג והקטן מס"ק עכ"ל מס"ה
 בשער שבדי לוחות : מס"ו . מסורה מערכת . קן נקראת המסורה
 גדולה שבבוקף מקראות גדולות כפי מערכת סדר האלפ"א בית"א ע"ש :
 מס"ס : מסורה סופית והיא עלמה המסורה מערכת ונקראת סופית
 בעבור שהיא בסוף כל המקרא : מ"פ . ר"ת מלעות פסוק [וז"ל מס"ה]
 מס"פ ר"ת מלעה פסוק ר"ל במלע פסוק ומלע : הוא חרגוס ירושלמי
 על תוף ושל קרב כמו בחוק חבו במלע מורג"י . נקרב חלקים (חל"ס
 פ"ג

פ"ג) במלע דיינא . הכל חוק . ר"ת משנה תורה וכוף ספר אלה
 של תורה וכחובים מחורגמין הדברים : אות נר"ן . נ"א : ר"ת
 מלעות או מליעות או מלעות : נוסח אחר או נוסחא אחריתא :
 ולפי שבדרי בעלי המסורה רובן הם נ"ב . ר"ת נביאים כחובים . ור"ל
 חרגוס ירושלמי על מלה שלא נמלאת
 לפיך נהגו לומר אות נר"ן רק בני ח"ס
 מלע פסוק כגון נ"א . נ"ב . נר"ף : וכחובים נמסר
 וכל ישראל ל"ה אות סמ"ד כ"ך . עיין אות
 מ"פ מלע פסוק וכל ר"פ דכוחיה ר"ת נחמ"ס ראש
 וכו' ובי"ט מסורה אות עי"ן פדר . עיין במס"ג
 מלאחי במקום מלע עעא"א . פ' ויקרא : ס"א .
 מיסוך ולא מלאחי ר"ת ספרים אחרים
 לו חבר וריע [וכח המפרש לספר או ספר אחר : ס"י . ר"ת סימן :
 מס"ה ואני מלאחי לו חבר במדרש ס"ת . ר"ת ספר תורה או סופי
 איכה עכ"ל] : אות נר"ן . נ"א . נוסחא היבוח : עעא"א . הוא ר"ת
 אחרית ל"ז מלא הרבה בדברי רז"ל ירלה בלעס דאית ב' אות עי"ן
 כגון נוסחא נוסחא דברכ' ודומיין .
 וז"ל שהוא ענין העתק' והסרה ל'אחי ג'ג'ה [משלי ב'] שהוא כמו יוסרו
 ויועתיקו כן הדברים הנעתיקים ונחמ"ס מן ספר אחד נקראים
 נוסחאות וכן בעזרא יתגסח עא מן ב'תיה פירוש יועתיק ויבאר לכן
 אני אומר שנוסחא והעתיקה כמעט אחד הוא עכ"ל [מס"ה
 בשער שבדי לוחות] : אות סמ"ך . ס"י . מלה זו נמלאת במסורה
 בארבע אופנים האופן הראשון בהלוקח הנביאים והכחובים שנקרא
 קאפיטולום . אופן השני ר"ו פסוקי המקרא לבורות היה נמלאות המלות
 או הפסוקים אשר נמסר עלי' . אופן השלישי אם נמלאת מלה אחת או
 פסוק אחד בב' או בג' או בד' מקומות נתנו אות וסימן לזכרון והן
 הדות מסוריות וכו' עכ"ל המ"ח [ובעשה' באות סמ"ך פ"ד בב"ה תמלאנו]
 ע"ש ז"ס"פ : ר"ת סוף פסוק או סופי פסוקים כגון אני ד' ק' ס"פ
 בספרא . ויש נוסחאות נמסר על כל אחד כ"ס"ף ק"ת כ' סופי
 פסוקים וכן אני ד' אלהיכם כ"ב סופי פסוקים נמסר עליהם בכס"ף
 ודוק מס"ה : אות עי"ן . עעא"א . הוא סימן למסורה פ' וירא
 גבי' אברהם כתיב ושני נעריו איתו ובפרשה בלק גבי בלעם כתיב
 ונעריו עשו וסימן איש איש כלשונו פי' גבי אברהם שהיה עברי כתיב
 איתו שהוא לשון עברי וגבי בלעם שהיה ארמי שנאמר מן ארם
 ינתי

כחוב ושני נערו עמו אברהם דחית ינחמי בלק כחוב עמו שהוא לשון
זיה אלהי כחוב צי' ושני נערו ארמי חרגום של אהו עמיה
אהו : עשין . ר"ח ערב שמעי וסימן אחר כשמו כן הוא
נעמן : ענ"ב . ר"ח ע' . ער . פי' אברהם שהוא באל"ף כחוב
ג' . גרשם . ב' . אהו באל"ף בלעם
דרעה ענ"ב : עשין . עגיב : שהוא בעיין
אות פ"א . פ"ף . אות פ"א : כחוב עמו שהוא
ר"ח פסח פשטא : פ"ף . פ"ד . פרז . פריש . בעיין וסי' אחר
פ"ד . ר"ח פיסקא או א"א ע"ע . פי'
ר"ח פסח דספאל : פ"ו . ר"ח אברהם אהו בלעם עמו וגם הסימן
פשטא . רביע . זק"ף : פר"ט . ע"ז שמו אוחוסת אוחוסת וכו' כמו
ר"ח שכחתי לעיל [באות ח'] ע"ש
ע"כ מלחתי במס"ס : עשין .

הוא סימן למס"ק [בראשית ה' פסוק ז'] במלת יצוא ג' מלאים
וד' חסדים ושם עותן סימן על המלאים ימלא עשין שהו' פסוק
[ישעיהו ו' ד'] ופירש ימלא מלת ילא עשין ר"ח עיין עורב [בראשית
שם] שין . שמעי [שמואל ב' ט"ו ה'] ג' נעמן [מלכים ב' ה' י"א]
ע"כ במ"ח וכו' ע"ש : ענב . הוא סימן במס"ק [בראשית ל"ח פסוק
ג'] וז"ל המס"ק כל וחסר ותלד ותקרא בר מן ג' ויקרא ענב סימן
[ופי' המ"ח שם כוונתו כ"מ שלחמך וחסר ותלד נאמר ותקרא בת"ו סימן
הקריבה בר מן ג' נאמר וחסר ותלד ויקרא ביו"ד סימן הזכר
קרא שמו וסי' ענ"ב הוא ר"ח עיין ער . [שם כחוב וחסר ותלד
ויקרא] ג' גרשם [שמות ב' כ"ב] ב' ברעה [דעה ז' כ"ג] :

אות פ"א . פ"ף . הוא סי' למס"ק [פי' פינחס כ"ח כ"א] במלת
עשרון עשרון וז"ל לית בטעם מהקד ופשטא פ"ף סימן פי' פסח
פשטא ר"ל גבי פסח כחוב עשרון במהפך פשטא : פ"ד . ובספרים
מדויקים נכתב בחוץ בגליון נגד כל פסח דספרא פ"ד להורות
שהוא אחר מן המונים במס"ג ומלא ג"כ פ"ד ר"ל פסקא דספרא [ועי'
לקמן פ"ד באות פ"א מה הוא פסח דספרא ופסקא דספרא] : פ"ו :
הוא סימן לחילופי הטעמים למלות אלה פקודי דריש פישתא נשא [א'
פסוק ל"ז] אלה פקודי בפשטא [ב' שם פסוק מ"א] אלה פקודי ברביע
[ג' שם פסוק מ"ב] אלה פקודי בזקף קטן : פר"ט . הוא סי' למס"ק
[ויקרא כ"ז פסוק ו'] במלת וסי' ערבך ז' דסמ"כ בעיין וסימן פר"ט
ת"ף ז"ט . ופי' שם המ"ח הסימן קאי על ז' טעמי נגינות המלות
שכך דמתיבי למלת וסי' והסימן הוא ר"ח הטעמים . ח'
פשטא

פשטא . ב . רביע . ג . עפחא . ר"ח פשטא רביעי עפחא : פ"ת .
ר"ח פר"ט . ד' . הבר . ה . פשטא . ר"ל פסח כתועה הנקראת כן :
ר"ח ת"ף . ו . זקף . ז : עפחא . ק"ט . קמן ר"ל קמן כתועה
ר"ח ז"ט עכ"ל המ"ח שם וכמו הנקראת כן : קפ"ן . ר"ת ק'
שכניה שם המ"ח מוקותיו : פ"א .
המסורה הנ"ל : דמ"ה בן פריץ . פ"ת : משפטיו . וצ' .
דמ"ה בן פריץ . אות ק"ף . מלוותיו : קו"צי .
הוא סימן לאותיות ק"מ . קפ"ן . קוצי : ר"ת ק' קריאה ו'
של אשרי המימי אות ר"ש . לואה עיין ב"ב :
דקר [תלים קי"ט] ר"מ . ר"ש . ג"ם . ר"ז . ר"מ . ר"ת רמון
שכן מולאין וי"ו ר"מ . ר"ש . ג"ם . ר"ז . מלא : ר"ש . ר"ת
מתועשת בחולם רימ"ח . ראובן שמעון : ג"ם .
ואינה שייכת לאות ר"ת גד מנשה :
דל"ח הקדומה במלת עדותך : ר"ז . ר"ת רביע זקא : ר"מ ח' .
קפ"ן . הוא סימן למס"ק [דברים

יח' פ' ח'] בד"ה וחקותיו ומשפטיו ומלוותיו קפ"ן סי' [ופי' שם המ"ח כוונתם
לומר כך סדרן קפ"ן . ר"ת ק' חקתיו . פי' משפטיו . ול' מלוותיו : קול"י . והוא
סי' במס"ק [דברים ל"א פסוק ז'] בד"ה תבוא קדומא ר"ל כראשון דקריאה הוא
דין שהוא בפסוק ויקרא] כי אהה תבוא בוי"ו . תניינא דלואה [בפירוש
בעיין ד"ג בפסוק וילן] כי אהה תבוא ביו"ד וסימן קול"י [ופי' שם
המ"ח פי' הסימן ב' אותיות ראשונות מננו קו"ף וי"ו ר"ת קריאה
וי"ו לומר כך דכתיב בפסוק ויקרא הוא בוי"ו הבוא וכו' אותיות
אחרונות מהסי' כס צ"י לדי' יו"ד ר"ת לואה יו"ד לומר כך דפסוק
ויצו תביא ביו"ד עכ"ל] : ר"מ . הוא סימן במס"ק [שמות כ"ח ל"ב] בד"ה
ושמע קולו סימן קול [פי' ופי' שם המ"ח ר"ם ר"ת רמון מלא לומר כך
[ר"ל מלת קולו] דכתיב גבי רמון הוא מלא בוי"ו ע"כ
אבל בכל אורייתא מלת קולו חסר וכמו שמסר במס"ק [פי' חולדות
בראשית כ"ז לת] קולו כנ אורייתא חסר במ"א ושמע קולו דלעיל
[שמות שם] וכל נביאים וכחובים דכוותי' מלא במ"ה חסדים מונים
במס"ג [שמות שם] ר"ש ג"ם הוא סימן במס"ק [במדבר א' פסוק כ"ז]
בד"ה : שבת כל דשבעים חסדים בר מן ד' ר"ש ג"ם סימן ר"ת ראובן
שמעון גד : מנשה שבעה כחוב שמות מלאים וי"ו [ועיין ב"ב :
ט"ז] : ר"מ . כתב המ"ח וז"ל כתב הראב"ד ז"ל נאמר לי שהוא
שולי היריעה ר"ת

מזו) להבין המס"ק הזאת אעתיק דברי בעל אור חורה [ריש פרשה
במדבר

מלות ושלשים : שב"ג . ר"ת שום בהחלפת מלות . מספר המלות
 בראש : דכיוונו שם בן אדם : והעשירות דישאל אל לא ושבט ב'ו'
 אות ת"ו . ת"ך . ר"ת תורת החבור כמו גבי מנין בני רחובן
 כהנים שהוא ספר ויקרא כך [בפסוק ז'] עכ"ל מ"ח שם שב"ג ר"ת
 שום ב'ה נש פי'
 נקרא בפי רז"ל : שב"ג : שם בן אדם כמו
 ת"ל . ר"ת תרי : שנתסר על יחזות
 לישאל דכיוונו שני : אות ת"ו
 ביאורים ר"ל שמלה : ת"ך . ת"ל . תנ"ך . ת"ע : מרעבו [בראשית
 כ"ז] לית שום בר
 אחת פ"ע מ"ס : נש דכותי פי' שם
 יתבאר כך ופעם
 יתבאר כך כמו מלה בבגדו [בראשית בן אדם [וכמו שפירש שם המכלול
 ל"ט ע'] גשון מלבוש ומלת בבגדו יופי שמלה ואחזת הוא שם בן אדם [אדם]
 [שמות כ"א ה'] לשון בגידה והיחול לשון תרגום ירושלמי חנוש המה
 והוא דעת ר"א במסכת קידושין סלה [תלים ט] תרגום בר נש הינון
 [דף י"ח] ודומיהן רבים במסורת : לעלמי ולבן אדם לדקתך [איוב ל"ה]
 תנ"ך . ר"ת תורה נביאים כתובים : ובר נש דכיה אל בן אדם דיחזקאל
 מחורגמין בר אדם וכו' אל על שם
 נקבה כתבו שום חיתתא . ושרי ביששכר [שופטים ה'] לית וכל שום
 חיתתא דכותי ע"כ במס"ה שער שבדי לוחות בקילור : ת"ע . ה"ת
 תרי עשר והם שנים עשר נביאים שכתבו נביאות מעטים וחברום יחד
 להיות ספר אחד כי חששו חיילי דזוטרי מירכס אירכס כמאמר
 רז"ל . מ"ח :

אמר המאסף

אני ערם חלה לדבר ולהשלים הפרק הזה אליגה פה מה שמלאתי
 בספר מסורת המסורת [בשער שבדי לוחות] וז"ל כאן אכתוב
 שמות קלת נקדנים וקוראים או חזנים הנמלאים רשומים בקלת
 גליונות של החומשים המדוייקים ורובם הם השכנים ולא מלאתי מהם
 בחומשי הספרדים כי הם מעטים גם קלת שמות הספרים אשר חובר
 על כנה אביא כאן [רמ"ח] נאמר לי שהוא ר"ת ר' משה חזן היה
 אחד מן הקוראים המובהקים ואנכי לא ידעתי ויכול להיות שהוא משה
 האיש אשר חבר כללי הניקוד וכו' עד כי הניקוד ניתן מסיני [וכאשר
 העתקתי בלות ר"ש ב"ד רמ"ח ע"ש] וסיים שם וכבר זכרתיו בספר
 מס"ה בהקדמה ורבים חושבים שהוא ספר השמשוני [הוא ספר פירוש
 על

על התורה המיוחס לרבינו שמשון ז"ל מלאתי בספר אור תורה ועיין
 לקמן ב"ד"ה [ר"ן] וטועים כי נמלא בו חתום שמו משה בהרבה מקומות
 כגון בהחלת דברו בנקודות הליר"י והסגול"ל דמתחיל ממכון שבתו השגית
 אור ישראל וכו' ובמקום אחר משפט שמוש החול"ם והדומים לזה
 וספר השמשוני הוא הספר הנקרא חבור הקונים מתחיל דע כי עיקרי
 הדברים אשר ידברו בהם העברים הם עשרה . [מ"ש] כתב המס"ה
 שם מלאתי בספר הג"ל שהוא מביא רא'י מחומש אחר מוגה ואומר בן
 מלאתי בחומש של ר' מאיר שפירץ וזהו מ"ש . [ובזמנו לא היה עדיין
 החבור מנחת שי ועכשיו הם המלא תמלא בחומשים על הגליון [מ"ש]
 ר"ת מנחת שי] . יהב"י ר"ת יקותיאל הכהן בר' יהודה והוא בעל ספר
 עיין הקורא וכיוונו בלשון השכנו וכו' [עיין בלות יו"ד ב"ד"ה יהב"י כי
 שם העתקתי לשונו עד בשער השני של ספרו ע"ש] וסיים שם וקבלתי
 שהוא היה בק"ק פראג שבמדינת פיהם . ואני אמרתי על דרך הלכה
 השיר שכתול בתי שיריו ניכר כי פהמי הוא . [ר"ל מבתי שיריו אשר
 חבר ניכר שממדינת פיהם הוא] ועשה חבור נאה מאד בענין הנקודות
 והמלות שטעמן מלעיל או מלרע ובענין המקפין ובלתי מקפין [מקף
 היא מלה יודעה והוא הקו המחבר שתי המלות ובעזה"י בפרק ד' אות ב"ה
 תמלאנו] וקרא שם הספר עין הקורא וכן נמלא בקלת חומשין בגליונות .
 ע"ה . ר"ל עין הקורא . ולפעמים נרשם יהב"י שהוא שם המחבר כאשר
 כתבתי [ע"ס] ר"ת עט סופר והוא שם ספר חברו הרד"ק והוא קילור
 מעיני המסורת והעמנים ומלאתי רשום בגליונות של חומשי הספרדים
 ולא בחומשי האשכנזים . [ר"ן] ר"ת ר' יעקב נקדן הביאו הרבה פעמים
 ר' שמשון הג"ל בספרו ולא ידעתי מי הוא . [מ"פ] שם ספר נקרא
 בפתח כגון [הלמידים צפ' חיי שרה] במפ' חסר יו"ד תניינא וכן ויחטו
 אים בצבר הארנון במפתח מעבר וכן בענין חסר ומלא נמלא בכמה
 מקומות [והמנחת שי הביאו בספרו כמה פעמים ע"ש] ולא ידעתי
 מי ילדו אך מלאתי שהרב א"ע כתב בהקדמתו לספן נואזים וז"ל
 זר' לוי הספרדי מעיר סרקוסטה חבר ספר המפתח עכ"ל ואנכי לא
 האיתין עד הנה עכ"ל מס"ה . [מחזורתא] שם ספר ולא ידעתי מי ילדו
 ולמלא בגליונות החומשים כגון לסבוב את ארץ אדום [צמדבר כ"א]
 נביא"ה דגושה . ובמחזורתא לסבוב ברפוי יז . [סיני] שם חומש
 מדוייק

שולי היריעה

ז"ל) והבעל מנין חדות כתב מחזורתא הוא שם ספר מספרי המסורת
 עכ"ל בלות מ"מ ע"ש :

מדויק מדבר מתחלקה העמים כגון וישמע יתרו נגרשים וצסי
 הוא ברביע ועוד שם חלמשה אל המדבר צוק וצסיני צוק גדול ולא ידעתי
 מי הוא המדבר יח) : (חומש יריוח) מסתמא הוא חומש מוגה בא מירוחו
 מדבר מעין חסד ומלא וכו' כאשר העתקתי ברות ח"ת [ח"י] ע"ס :
 ספר הללוי מביא סדר"ק במכלול ובשרשים וז"ל בספר הללוי אשר בעילטולא
 נמלא אשר תדרו לד' [דברים י"ב] הדלית רפוייה עכ"ל
 [והבעל מנחת שי ג"כ הביאו לספר הללוי הכ"ל כמה פעמים ע"ס] ואני
 חשבתי כי הספר נקרא כן על שם מחברו הנקרא הללוי אך מלחתי בקלת
 נוסחאות כתב הלאלי באל"ף בין ב' הלמדיון ועיין בשורש שום. גם
 ראיתי במכלול הכדפס בקוסטאנטינא נקדו הללוי בל"ו הה"א ולא ידעתי
 מה הוא [ירושלמי] הוא הספר אשר סמך עליו ר' יונה המדקדק
 כמו שהעיד עליו סדר"ק וחלוי הוא הספר אשר הגיה בן אשר שהיה
 בירושלים ימים רבים כמו שכחתי בהקדמה השלישית בשם הרמב"ם
 ז"ל [אמר המחקר ואני העתקתי לשונו של המס"ה ברות ב"ת בד"ה
 ב"א בשולי היריעה ע"ס] ספר אספמיא הוא שם כלל לספרי ספרד כי
 הם נווגים מכל שאר הספרים כאשר כתבתי בהקדמה המרויח
 יט) ואספמיא ר"ל ספרד כי כן תרגום של גלות ירושלים אשר בספרד
 [עובדיה א] דכספמיא וכן נקרא בלע"ז אספמיא ובלשון אשכנז
 שולי היריעה שפניא

יח) והבעל מבין חדות כתב בפ' יתרו פאוק'א בפ' למס"ק וישמע
 ב' בעטש שני גרשיון ריש פאוק בחורה סיני רביע ופ"י שם המ"ח
 כוונת המסורה ב' פאוקים בחורה האשכנזי וישמע [ר"ל שמחליל
 הפאוק במלת וישמע] והם בעטש גרשיים א"ל דין ב' וישמע
 הכעני [במדבר כ"א א'] ומה שאמר סיני רביע. דע כי בעלי מחקרי
 הניקוד והעצמים רבים היו מנאלי חבני עבריה ואחד מהם היה
 שמו סיני והוא פליג על המסורת וכו' ואמר הוא שהם בעטש
 רביע עכ"ל :
 יט) וז"ל שם ובחמת רוב הנוסחאות המוגהות הם ספרים
 אחדים מספרי הספרדים ועליהם נאמתי ובכתיבותיהם דרכתי וכו'
 ע"ס וז"ל סרב בעל ח"ת בהקדמתו לספרו ח"ת וז"ל ובכ"מ שתמלא
 ס"ס היינו ספרד ספרד שהם המוגהים ונאמנים שראוי לסמוך עליהם
 ואעידה לי עדים נאמנים כתב הראב"ד ז"ל בהשגותיו על ספר המאור
 ספ"ק דברכות וז"ל ואם נראה בגרסא זו מעט דוחק עוב להעמיד אותה
 כי נוסחא ספרדית היא עכ"ל וגם הרמב"ן ז"ל בספר התלמודות ס"פ
 הראה כתב וז"ל אל ס"ס יותר נאמנים מספריו עכ"ל. עכ"ד ח"ת
 הנלך לענינו :

שפניא : ג"פ ר"ל נפתלו ובנוסחאות אחרים ב"ג פ"י בן נפתלו וכו'
 [עיין ברות א'] בשולי היריעה בד"ה ב"א כי שם העתקתי לשונו באורך
 ע"ס [מדינה ר"ל מדינחתי ומדינחתי הם בני צבל ומערבתי הם בני
 ארץ ישראל אשר מהם אנו ככל הארצות האלו : ועיין אות מ"ם
 בחלפ"א בית"א של סדר"ה מ"ד ע"ס עכ"ל מס"ה בקילור] : ובוח
 נשלים בפרק הזה הסדר אלפ"א בית"א מ"ר"ח אשר נמלאים במס"ג ובמס"ק
 ולא ללמד על הכלל כלי יאחזי כי בלי ספק המבקש ימלא ר"ת במסורה
 יותר מאלה ואני נלחתי לבקש עוד והמבין יבין דבר מחוק דבר ויקיש אל
 השאר : נשלים הפרק מכל וכל : ישחבה כל יכול :

פרק ד

מבוא מכל המלות ירות אשר נמצאים במסורה כולה במס"ק ובמס"ג
 ובמסורה קופית לפי סדר האלפ"א בית"א :

וקודם שאתחיל הפרק הזה ראיתי להקדים דברי הבעל מבין חדות
 [בהתחלת השער השני במפתח המסורה] וז"ל בעלי המסורת
 כאשר רשמנו לזכרון בחוב יושר דברי אמת כתבו לשונם בלשון ארמית.
 לפי צרכיהם היתה שפת חוסו הלשון מורגל בין העברים [וכמו שכחתי
 לעיל בשם מס"ה ברות מ"ס בד"ה מלעות שדברי בעלי המסורת
 רובן הם תרגום ירושלמי] אבל עם כל זה נפלו במלות הסן שני דברים
 ראשונים הא' כוללי דהיינו מלות דקדוקיות כגון מפקין דגשין ודומיהן
 והמלות הבטוחות אלל בעלי הדקדוק. והב' פרטי דהיינו מלות שלא
 נמצאו אלא במסורת וכדי שיהיו כולם נכונים למוצאי דעת הצארים כיד
 ד-הטובים עלינו ולא נחוש בזה להיוחס נמסרים ע"ד שרשיהם כי אם
 לקלות המחליל ולהבליא נפשינו מפלוגתא לנגוס כפי האוס הראשון
 שבמלה בין שחיה שרשיה או שמושיה עכ"ל :
 אדרכה

ביאור המלות מבוא המסורה פרק ד ביאור הענין

אגדרוניגוס : היא מלה ונית זמפרס כון במלת כמחשתע [בראשית כ"ו]
הספר כמס' חלדרי פסוק י"ב] נמסר במס"ק לית
איש גינוס : אשה זכורה לשון ורפי תי"ו חמלעות מ"ח ו
דסינו זכרות זנקבות במקף אחד : אגדרוניגוס : עיין בכה"מ ומלא
אריך פירשו אגדרוניגוס : אריך : שמות שהם חואר
פלפולניו : ארוך : זכר ונקבה כלחת
והוא כנוי ללוח וי"ו : אשלמתא : דסינו חיו"ד
ומתנגדו זעיר שהוא : מלוחיות אית"ן בהחלח המלה
לוח וי"ד : [עיין לוח זי"ן] : מלוחיות אית"ן בהחלח המלה
אשלמתא : כן קראו בעלי המסורה : שכו"ד : הוא מסוג השימושים
כביאים ראשונים אשלמתא קדמיתא : ולצר ובסוף המלה לוחיות נו"ן
וכביאים אחרונים : אשלמתא חנינא : ה"א המשמעות לנקבה וכן שלוש
כנון כל לוחית' ואשלמתא קדמיתא : מלות ויחמנה [בראשית ל' פ' ל"ח]
שלחתי ושלחתי בר מן אחד וישנה [שמאל ח' ו' פסוק י"ב]
ושלחתי דבר יעמדנה [דניאל ח' פסוק כ"ב]
בחוכם (ויקרא כ"ז) וכל ונמסר במס"ק ג' מלין אגדרוניגוס
אשלמתא חנינא דכותי : שלחתי : [בראשית טס] : [ופי' טס המ"ח כי
ושלחתי במ"צ ושלחתי עינין : חיו"ד : שבראש החיבה השמש לזכר
במס"ג ואנכי לא וכינוי נא במקף החיבה השמש
ידעתי : לנקבה : [ועיין חבן עזרא] עכ"ד :
אריך : וכך נמסר במס"ק [במדבר ז' פסוק י"ד] ד"ב פסוקים לית
צאון לא אריך ולא זעיר [ופי' טס המ"ח וי"ו קורין אותו בעלי המסורת
אריך וי"ד קורין אותו זעיר עכ"ד] : אשלמתא : וקראים כך
שולי היריעה : הנביאים :
כל המקרא ט' לוי' ומתרין טב' : מהן בחדה וכו' במזמור יחמדו גאולי
ד' טסה : טסה פסוקים זאח"ו חתלקו יורדי הים והשביעי שופך צו
וכו' ע"ש באורך : [ועיין מ"ש המ"ש צמלים (ק) ע"ש שהאריך בזה] :
ומ"ש המ"ח לפי שאכין זרקין וכו' כך בסומן הזה בא למעט חיו דבר :
חמר המלקט ובספר חור מורה מלחתי בעם נכון מה שמסרו בעלי
המסורה חלום ק"ו על ענין המעוררות אכין זרקין ח"ל דליתו בפסיקתא
הגולה שהטעם : בזה ר"ל מה שחפצין בגוי"ן פה נו"ן הפוכה דומה
לכ"ף זר"ש ופירושו אך רק כ"מ : שגמאר אך זרק מיעט זכו ועכ"ל
בקולור : ח"ל ח"ת פ' בהעלותך ופי' דמסור מלשון חורו : חורו : [טס]
ויותר כלה ש"ל במ"ח : לענין הלוקין : המעוררות והמנדפים : מלקין
לפתי חובות ט' לוי' : (ט) : כח המ"ח : אכן נמסר דג"ש אחר
לוחיות

ביאור הענין מבוא המסורה פרק ד ביאור המלות ב

הנביאים צפי : בעלי המסורת מפני : דעתו למה נקראו אשלמתא : [עכ"ל
שלימות עלמותם שהם קדושי עליון מס"ה בשער : שברי : לוחות
אם בעבור שמלמתי אחרים דבריו : ועיין בכה"מ :
חוכמתם ואם בעבור שעושים שלום : אות ב"ת . בתר . בתרא . תרגום
עין ישראל לחיבה : של מלת אחר הוא
שבשמים : ודע כי : אות ב"ת : בתר ושל : מלת
חלק הנביאים שנים : בתר . בתרא . בענינא : אחרון הוא בתרא
נביאים ראשונים : בלישנא : או : בתראה :
ונביאים אחרונים : אות גימ'ל : בענינא : ביאור
וקראו לנביאים : אות גימ'ל : המלה : צלות עי"ן
ראשונים אשלמתא : גברא : תמלאנו בעזה"י :
קדמיתא ולנביאים : אות גימ'ל : אות
אחרונים אשלמתא חנינא [מ"ח אות גברא : היינו טס איש תרגום איש
ח' ודבריו לקוחים : מספר מס"ה : גברא או גבר : געיה
שהעתיקו בביאור המלות ע"ס] :
אות ב"ת . בתר . בתרא : עיין בביאור המלות : ולכך חס' יט
מקום שנמסר עליו מסורה מה וקאי על
האחרון שבהם מוסרים מלה הריא ר"ל מלת בחר או בחרה כדי
לבאר הדבר שלא נטעה לומר שקאי על הראשון או על השני . ולפעמים
בחרו מלה זו חס הטעם מלרע כמו [בראשית ו' פ' ז"ח] במלת וּבְאֵת
נמסרו : בטעם בתרא [מ"ח אות ב"ת] ופי' טס [בראשית ו'
טס] . המ"ח והמה בגנינת טעם מלרע בתי"ו הכינוי ליהוד גמלא וכו'
וכיים טס לכן יש ממלות ובאת מלרע ויש מהן מלעיל ומוגה [המס"ג
טס] חז' אשר המה מלרע כי כן דרך בעלי המסורת למנוח המועט
במ"ש המדקדק ר' אלי' הלוי ז"ל במסורת המסורה עכ"ל המ"ח טס
בקולור : בלישנא : ביאורו תמלא בעזה"י צלות למ"ד ע"ס : גברא
קוטבין מלה זו במלה מכופפת חס היא פעל או טס פעל כמו יוסף
שנמסר עליו טס גברא דהיינו טס איש [כי לפעמים הוא לשון
שולי היריעה : חוכפה
לוחיות בל"ב המשמעות : חס הם משמשים במלה שחסרה ממנה ה"א
היריעה : כמו [בראשית ט' פסוק י'] במלת בבחמה ופי' טס המ"ח וז"ל
וכן בבחקה ור"ל באלו נאמר : בבחקה כן כתב הרד"ק עכ"ד טס
ש"ס : ולפעמים קראו השוא : נח אשר תחת לוח הגרון דגש
[ה"ל : תחת אדע"ה] וכ"ל במס"ה מפני כבידות ההברה והכטועה
אצל דלמטי"ף : קמ"ץ והחט"ף כגו"ל : קראו רפי מפני קלות הכטועה
וההברה עכ"ל הנביין חדות לוח ד' :

געיא . הגעיא הוא ג"כ כעין מתג הוספה כמו וחמישיתו יוסף עליו
 [והמתג הוא ידוע שהוא כמו קו ודומיין לכן על מלת יוסף שהוא
 פשוט תחת האות] אך לריך להרחיב לשון הוספה נמסר עליו בלישנא
 הקול ולהאריכו יותר [עיין צ"ב"ה] אוסופי . כמו בראשית ל' פסוק
 לכן נקרא געיא כ"ד] למלת יוסף
 געיא : ד' נמסר שם י"א
 געיא : אות דל"ח בלישנא אוסופי
 דבוקים , דגש , דגושין , ע"ש] : געיא .
 דגש , דגשין . היא מלה ידוע [שמות ד' פסוק י"ג] למלת שלח
 למדקדקים להיטו הנקודה שהיא געיא ובתב הנ"ח שם וז"ל
 חוק , בטן , האות מ"ה . ונמסרו כתב הרב בעל שיח יתחק הגעיא
 במסורה כמה פעמים . ודע כי היא ג"כ כעין מתג אך לריך
 יש מין שו"א שקראו לו דגש והוא להרחיב הקול ולהאריכו יותר ולא
 השו"א הנח שחת אח"ה כמו בזה רק אלל אות שהוא שו"א
 יחפזין יחפז ודומיין והחט"ף פתח בראש המלה לימין השו"א [כמו
 או החטף סגול קראו במלת שלח הנ"ל] עכ"ל . גם ר' אלי
 לכן רפי שלא יבוא לעולם דג"ש . הלוי ז"ל כתב שהמתג לפני השו"א
 אחריהן ואין קו מנהג ספרים שלנו .
 גם לא בכל השו"אין שבראש התיבה בא מתג רק במקומות ידועים
 על פי המסורת עכ"ל . אמנם בעל המדקדק בנין שלמה בספר לוהר
 התיבה [תיבת המקרא אות ל"ח] מנאן בגעיא הלז וז"ל : השחת
 הקריאה הנכונה הוא כי אך יתכן מתג שו"א שקריאתו במהירות
 היותר אפשר וכו' עכ"ל . עכ"ד המ"ח . והמתג פעמים ג"כ קודמין לאותו
 בעלי המסורת בשם געיא כמו שנמסר במס"ק [בראשית ל"ה פסוק
 ט"ז] במלת מפי' ג' בעט שופר ושאר אבגשיא . ופי' שם המ"ח
 כל מקום שנאמר בית אל מלת בית בגעיא דהיינו מתג ומוקף
 למלת אל וכו' וג' מהם . בעט שופר ר"ל מונח ומלת אל בוקף
 עכ"ל מ"ח שם בקיבור וע"ש באורך : דבוקים . ביאורו ידוע . ונמסר
 במס"ק [שמות ל"ה פסוק כ"ה] למלת בקמיהם ב' קופיין : דבוקים וז"ל
 הרב בעל אור תורה באן במס"ק הנ"ל ובפ' נשא [ז' פסוק ב'] כתב
 המדפיס [ר"ל המדפיס במס"ק שם] שני קופיין : דבוקים בחורה [ק"ל
 שריך להדיק אותם כזה ק ובריש מסורה רבתי אמר שקו"ף בקמיהם
 ועירא והכל שקר וכוזב עכ"ל : דגש דגשין : עיין בביאור המלות
 [מ"ש שם בשם מס"ה] וסיים שם והגני חוזר על הראשונה ואין לך
 משל .

משל על השו"א שקראו לג"ש אחריהן עכ"ל מס"ה [ועיין צ"ב"ה]
 אמרו במסורת כל לשון העלמה ובלשון רבים יאמרו דגשין דוק
 בדגוש ר"ל שו"א פשוט כמו וחס ותשכח צ"ה כב) דכוותי' . הוא
 העלם יעלימי [ויקרא ד'] וכל תרגום של כמוהו דהיינו דומה לו
 לשון דכוותיה . דמיין . כמוהו לא נהיה
 חסיה דגו"ש דכוותיה . דמיין . כמוהו לא נהיה
 כמו בלל [יואל ב'] תרגום
 כנפיק אפסה [תלים כ"ז] אומר לד' דכוותי' לא הויה וכן כמוהו יהיו
 מחסי ודומיין חוץ מן ו' רפויין עושיהם [תלים קל"ה] דכוותהו יהו
 ר"ל בחטף פתחו סגול [ר"ל חטף סגול] כמו וי' בחטף לעמו [יואל ד']
 צורי אפסה [תלים י"ח] בו [תלים י"ח]
 וכן אמרו מעשר ג' דגושין [שם] : דמיין . הוא מורגל צפי
 [ר"ל שוא פשוט] כמו מעשר דגושין [שם] : דמיין . הוא מורגל צפי
 הארץ [ויקרא כ"ז] וכל שאר רפויין דומים זה לזה רק קלת יש הבדל
 ר"ל בחטף פתח כמו שנת המעשר דברים כ"ז] דוק ותמלא
 עור עכ"ל מס"ה דף כ"ה בקיבור נמרץ . ועיין בלות
 ד"ש גד"ה רפין מ"ש שם : דכוותי' . כמו שנמסר במס"ק ובמס"ג
 [בראשית ג' פסוק י"א ופסוק ט"ז] למלת צויתך ב' מלאים בחורה [ר"ל
 מלינו ; ב' זימני בחורה מלת צויתך מלא יו"ד אחר הוי"ו ויו"ד אחר התי"ו
 בענין הזה ושאר חסדים יו"ד שניה ומלאים יו"ד אחר הוי"ו] וכל
 נבואים וכתובים : דכוותי' [שם למלת צויתך הנ"ל] חסר יו"ד בחרה
 ודומיין רבות במסורת וברבוי יאמרו דכוותהו : דמיין . עיין בביאור
 המלות וזכור שנמסר [בראשית ל"ח פסוק כ"ז] במס"ק במלת תאומים
 ד' זוגין דמיין חד חסר וחד מלא אל"ף (ה) תוס' [בראשית כ"ה
 פ"ד] חסר יו"ד . [בראשית ל"ח] מלא . (ב) . ופיה : [בראשית מ"ו
 י"ג] חסר חצירו ופואה [ד"ה א' ז' א] מלא . (ג) . ותורני . [שמואל
 א' כ"ב] חסר ותאורני [תלים י"ח מס' מלא : (ד) . להשוח
 [מלכים ב' י"ט כ"ה] חסר . חצירו להשוח [ישעיה ל"ז] מלא [ע"כ
 כמו במ"ח] ועיין לקמן אות זיין במלת זוגין . וכמו בספר [שמות ו'
 פסוק י"ח] במלת וזבדון נמסר במס"ק חד מן ה' פסוקים דמיין
 בשמהתהו ומתחלפין בלותהו : וכתב המס"ה וזים נוסחאות מוסיפין
 עס : זוגין דמיין לזון ג' זוגין דמיין ב' מנהו נסיבין וי"ו כגון
 קתמא [בראשית פ' יוגש] וישכר וזבול . וכתמא [פ' שמות] ישכר
 וישכר וזבול . וכתמא [פ' שמות] ישכר

מסל .

ביניהם [עיין בביאור הענין] : דלוג זבולן [מלת יששכר בלא וי"ן] וכו'
 ביאורו ידוע אבל בעלי המסורה וסיים עם כד) הכלל כי לא כתבו
 בו במלה זו בשני ענינים א' דמיין רק על זוגין ועל פסוקים
 אם נשמטה מלה אחת אשר היא ואין דמיין אלא לתוספות ביאור כי
 מגילה להיות תמיד : דלוג : יספיק זולתו ע"כ
 בענין כזה אזי : חוקן דבריו :
 נקרא בפייהם דלוג : אות ה"א : דלוג : עיין בב"ה :
 חן קפילה דהיינו : האי : וס"ג י"ד :
 חסרון מלה כמו : אלפ"א בית"א אשר
 שנמסר במס"ג [שמות לג] ריש סימן הוא בלתי נשלם דהיינו שחסרים
 וידבר י"ג אל משה יו"ד בג) דלוג זה אותיות או מעורבב בקדימה
 לאמר דהיינו בעשרה מקומות ואיחור וסדר בלתי נכון כמו
 חסר מלת לחמר בדבור ד' אל שנמסר במס"ק [בראשית ב' פסוק
 משה הב' וכו' ע' בב"ה : אות י"ד] במלת הדקל ואחד הדקל
 וה"א האי : הוא כנוי ארמית והוא מן ח"ב מן חד חד
 על פתח וחד קמץ דלוג [ופי'
 שם המ"ח פי' לפי סדר האלפ"א
 בית"א מלינו מלה אחת ב' פעמים ולא יוחר וראשיהון אל"ף כמו
 אמ' [מלכים א' כ"א כ"ז] חבירו אמ' [תויב כ"ג יא] וכן באות ב"ת
 וכו' ומלת חדקל מני מהני זוגין : הוא הכא : בראשית : שם : חדקל
 בפתח קמן [היינו סגול] חבירו [דניאל יו"ד ד'] חדקל דל"ה
 בקמץ וזה שאמרו במס"ק שם דלוג פירושו שנמלא ח"ב בלתי שלם
 דהיינו לא כל האותיות הא"ב שהאחת בקמן והשני בפתח [ור"ל שבח"ב
 שחשב חסרים זה אותיות והוא בלתי נשלם] והא"ב הוא : זוגין אלו
 נמנו במסורה רבתי ערך אות פ"א וכן נמלא ח"ב בדילוג מן ג' ג'
 [ר"ל מן ג' מלות] ששתי מלות מהן באל"ף או בבית"א וכו' ואחת מהן
 בוי"ן כמו אראה אראה לא וברוק במסורה סופית המלא
 הרבה כמותו ע"כ במ"ח אות דל"ה : אות ה"א : האי : עיין
 שולח היריעה :
 (בג) וכבר הגיה החיקון סופרים : ש"ל ע' דלוג לאמר זבן הוא במס"ג
 פ' מסעי ע"ש : וכולהו באורייחא :
 בד) כד"ה וסיים שם המס"ה וכן כך וכן פסוקים דמיין כגון ב' פסוקים
 דמיין שכל סופי תיבתהון ממי"ם עינים מאתים וגו' ומנחתם וסכיהם
 וכו' דיוס זי"ן דסוכות ואין דמיין אלא לתוספות ביאור כי יספיק
 זולתו והכלל כי לא כתבו דמיין רק על זוגין ועל פסוקים עכ"ל .

בב"ה ומלא פעמים הרבה במסורה על דבר שהוא ביחוד כמו זה או
 כמו צה"י שצ"ח או מהל"י גימט' זאת בלשון עברית : הל"ן פירוש
 ודומיהן רבים : הברע : גמלא : אלה ומלא במסורת כמו הל"ן
 במס"ג [דברים ל"א פ' ע"ז] גמלא זוגין הל"ן חסרין : הלילא : ביאורו
 וקם : פסוקים : חלה או שבת
 : שחין : להם : הברע : הל"ן : הלילא : והוא כנוי לספר
 הכרע או מהל"י : הפוך : חסלים : שכולו
 גימט' או מהל"י : אות ו"ז : מזמורים של שבת
 גימט' ע"ש ועיין : ודאי : ודאין : וכלול : הפוך .
 צמ"ח [דברים שם] : דמנו : צו : לטעם
 שביאר המסורה בג"ל : הלילא : מהפך : אות ו"ז : ודאי : ודאין .
 ביאורו חלה או שבת והוא ביטוי פשוטו של מלה זו ידוע שהוא
 לספר חסלים כמו [שמואל ב' ב"ב] ההפך של ספק היינו דאמרי אינשי
 במלת אפפוני גמסר וחבירו : חין וודאי שחין צו ספק ובעלי
 דהלילא והוא בתלים [סימן ח"ה פסוק מסורה כוונת במלה זו על שם
 ה' : הפוך . רמז צו לטעם מהפך הקדוש אדני שנקרא כך באל"ף
 כמו שנמסר במס"ג פ' תזריע דל"ה בלי חולק ומערער עליו לזה
 [פסוק ל"ב] למלת והנה לא פשה נמסר במסורה קל"ד אדני ודאי
 וז"ל חן דלית והנה פשה והנה לא רבן נמסר במסורה סופית בערך
 פשה : והנה צמלק : ר"ל בל מ"חם א"ד אדני ודאי קל"ד ז' מההון
 דכתיב : צמקין והנה פשה או והנה לאדני וסימניהון נמסר בישעי' [ריש
 לא פשה חזי מלת והנה צמלק : סימן כ"ה] וג' מההון ולאדני ושהרא
 פי' צטעם מפסיק כאשר נקרא בפ' המדקדקים כמו : הכא פ' תזריע : שם מלת והנה בפשטא והנה שחת
 המדקדקים כמו : הכא פ' תזריע : שם מלת והנה בפשטא והנה שחת
 והנה חין והנה מראהו משרת הפוך [פי' מלת והנה בפשטא משרת
 גמט'] . ועיין לקמן אות מ"ס מ"ח שם : אות ו"ז : ודאי ודאין .
 כתב המס"ה במאמר תשיעי [ד' כ"ט] זול ופירוש חל"ן כנה ידוע
 כי ודאי הוא הספק מן הספק ובלשון אשכנז [גוי'ם] ובמסורת שמשו
 [ר"ל במלת ודאי שוכר] צב' מקומות לבד . האחד על שם הקדוש
 של אדנות : הנכתב אל"ף דל"ה : נמסר קל"ד ודאין או ודאי זה לפי
 ששם של הוי"ו שהוא שם של ד' אותיות : אינו נקרא
 בכתבו כי חין לבטא אותו בפס' אך קוראין אותו בכינוי אדני וכן
 קבלנו קריאתו ממש צינו ע"ה לכן הוא [ר"ל שם הוי"ה]
 : שוכר : נקוד : בנקודת אדני יהוה : ואינה קריאתה : הודלית אבל
 : אדני : נקרא : בכתבו : ונקודתו : הודלית לפיכך קראו לו שם
 ודאי

וְדָא וּבְלָשׁוֹן רַבִּים וְדַחֵן וְהֵס קַל"ד כַּה) כַּל תַּכ"ד [עֵינַי בַּש"ה]
 וְהַמְקוֹס הַשְּׂנִי אֲשֶׁר שָׁמַשׁוּ בְּמִלַּת וְדַחֵן הוּא עַל מִלּוֹת הַנִּכְחָצוֹת
 בַּש"ה בְּסוֹף הַחִיבָה לְכַיּוֹ עֹכָה הַזְכָּר וְכֵן כ"ה בְּמַסְפֵּר כְּמוֹ וְאַבְרָקָבָה
 [בְּרַחֲשִׁית ד'] לְאוֹת עַל יְדָה [שְׁמוֹת י"ג] וְכו' כִּי כָל שֵׁאֵר הַמִּלִּים
 כִּינּוּי הַנּוֹכַח כְּחֻבִין
 וְכו' ע"ש עכ"ל מ"ח וידבר : ככ"ף פשוטה קמולה
 לו"ו ועיין בב"ה : כמו ידָה רַגְלָה
 וידבר : הוא כינוי לספר במדבר הפילו ה"ה א' מפני
 שמתחיל רבוין לפיכך חונן ודחין כי חוכל
 לסיות בשוא' כמבואר בכינויי הפעלים (בו) והשמות חבל' אלו הכ"ה
 הם ב"ה א' ודחין וחין לטעות בהן [עייין בשולי היריעה] : וידבר . כמו
 שנמסר במס"ק [ויקרא י"ח פסוק ב'] במלת דַּבֵּר ו"ל לית בטעם פשטא
 בספרא וכל וידבר דכותי' במ"ה לילת בשני גרשיים [ומס"ק הלו
 יתבאר עפ"י מס"ק [ויקרא ד' פסוק ב'] ו"ל דבר כל סיפרא ריש פסוק
 דבר בשני גרשיין] ופירש שם המ"ח כל היכא דכתיבא דבר אל בני ישראל
 לאמר או ואמרת קחשיב לאפוקי דבר אל אהרן ומהך דבר אל בני ישראל
 ואלהים ד' מן הכלל שהם בטעם חזירי' כאשר מנויים במס"ג [ויקרא
 שולי היריעה
 (כה) וסיים שם ואמרנו כל אֲדָנִי יְהוָה דכוותהון פי' [מנינו קל"ד
 זימני שם אדני בתנ"ך] זולת . אותן שסמוך אליהם שם של ד'
 לחיות הנקוד בנקודת אֲלֵקִים כגון אֲדָנִי יְהוָה מה תתן לי . כה אמר
 אֲדָנִי יְהוָה ומלאתים מלתיים . עשרים ושנים [ה"ל בכל
 תנ"ך] סימן להם רב"ב אלהים י"ע וד"ל : הַיְיָקָדְשׁ
 (בו) נראה שר"ל בספרו [במאמר העשירי ד' כ"ה] דר"ה והס"ף יו"ל
 והס"ף הבאה בסוף החיבה בנקודה היא הכ"ף הקמולה לכינוי היחיד
 הנמלא בפעלים ובשמות ובמלות כמו הנני מפרך והרביתוך ונתתוך
 ובשמות שוֹרֶךְ וְחַמְרֶךָ וְעַבְרֶךָ וְאַתְרֶךָ פְּמוֹד ויש שנכתבו ב"ה א' בסוף
 החיבה . ונתמיד ממסר עליהן מלא
 ה"ה וכן במסורת ד' א' מילין יחידאין ר"ל שאין להם דומה דכתיבין
 ב"ה א' בסוף החיבה כו' כמו ואברכבה לפני ד' א' לחות בעל
 ידכה . ובכה ובעמך . הנלכת עמבה וכו' וקראו לכן יודחין או
 ידָה ומלתיים שיש להם זוג כמו בַּאֲבָהּ וְיַבְבָּהּ ג' וכו' וסיים שם
 וכלל החי"ו והס"ף הקמולה . ויש חזק בסוף החיבה וכן
 על הרוב חסרין ה"ה לכן נימנין המלאין ה"ה א' והנו"ן הקמולה בסוף
 החיבה ה"ה א' על הרוב כתיבה לכן נימנין החסרים עכ"ל שם :

ז' כ"ג] דר מן אחד בפשטה וסימן שמתחיל במלת וידבר ומלא
 דבר דכמעשה ארץ מלרים [י"ח כמה פעמים במסורת : זוגין .
 ב'] כ"ג' וכל ספרא וידבר [פי' תרגום של למד הוא זוגא דכיינו
 ספר במדבר] דכותי' ריש פסוק שני דברים [עייין בב"ה] ובעלי
 דבר בפשטה דר המסורה לא חשו
 מן אחד בשני אות י"ז שיקראו דווקא
 גרשין וסימן דבר זוגין . זוטא . זעיר . זעירא . מספר שנים זוג
 דלית [במדבר חלל חף לנפרדים
 ט"ו ל"ח] עכ"ל והאי כללל לאו שיצמדו יחד ויש להן יחוס מה
 דווקא אעפ"י שנאמר בו חוץ כי שכן שווין בו (בו) : זוטא . פי'
 דבר דפסח שני נמי ריש פסוק מלה זו ידועה ובעני מסורת קראו
 הוא [במדבר ע' י"] והוא בטעם לאלפ"ה בית"ה מאותיות קטנות
 חזירי' מ"ח בקיור : זוגין . עייין אלפ"ה בית"ה זוטא : זעיר זעירא .
 בב"ה : כמו במסורה סופית במלה
 בכתחלה ד' זוגין מן ב' ב' חד מפיק א' וחד לא מפיק אל"ף כמו
 חומים חלומים פוה פואה וכמו שנמסר במס"ק [בבראשית ל"ה פסוק
 כ"ז] והעתקתי המס"ק לעיני ברות דלית במלת דמיין ע"ש ובמס"ק
 [בראשית י"ז פסוק כ"ד] למלת בהמלו ב' זוגין קדמאה לא נסיב את
 חזין נסיב את . ופי' שם המ"ח הכל נאמר בהמלו בשר . חזירו
 בפסוק שלחמרו [בראשית שס] נאמר בהמלו את בשר וכו' וחשיב
 שם אג' זוגין ע"ש ומנויים במס"ג פרשה חיי שרה [בראשית ד' ד' ג'
 ג'] זוטא . ובמס"ק ריש פ' פתח במלת שלום נמסר וי"ו זוטא .
 זעיר זעירא . במלה זו כווננו לב' דברים א' לחיות קטנות
 כמו

שולי היריעה

(ז) ו"ל מס"ה [בלוחות שניות מאמר החמישין] ועתה אבאר מה
 ענין זוג' זוגים . דע כי סתם זוג הוא שנים וכן תרגום של צמד
 פְּדָרִים [מלכים ב' ה'] זוג כודוויין והוא נקוד [ר"ל מלת זוג
 שזכר] בחולם חבל זוג הנקוד בשורק [ר"ל מלחפוס] הוא
 הפעמון ובדברי רז"ל זוג חפילין וכן לכל נחתה זוג ולי לא נחתה
 ואחריו על הרצוי הפילו על זכרים זוגות כמו שאמר שקבל מן
 הזוגות פי' מן שני תלמידי חכמים ש אחד היה נשיא והשני חב"ד
 כפי' שר"ב ע"ש . וידוע כי המספר נחלק לב' חלקים זוג ונפרד
 הנפרד אנהו זוג בדודו ורבותיו ז"ל קראו לכל מספר שאינו
 צפדי זוגות צאמרים לא ואלו זוגות ולא יסתה זוגות כולן בלשון
 רבות

המורה נ"ח אות ח"ת : אות טעם טעמא וכו' כמו [בראשית
מית . טובא . : היא מלה ידועה ח' פסוק ו'] במלות ויאמר
מלשון הגמרא וביאורה הרבה אלקים נמסר ג' בטעם דהיינו ג'
והשתמשו בה בעלי המסורת פעמים מנאלאו מלות ויאמר אלקים
במקומות טובא בטעם מונח זקף
מ"ח שם : אות ט"ח
טעם . טעמא . טובא . טעם . טעמא . ח' פסוק ו'
מלה ידועה במלת ויחי ש"ת
למדקדקים ומנאלאות במסורת עם נמסר ח' בטעם . ואין כוונתם
בי"ח
דווקא

שולי היריעה

הג"ל . אבל מנאלתים בכללי המסורה לבעל מנחת כליל סוף ספר
בראשית וזה תוכן דבריו כל היכא דקאמר המסורה לית חסר משמע
אותה המלה אשר נמסרה עלי' חסרה אינה נמאלת עוד בתנ"ך אבל
מליאה נמאלת ואם נמסר עם וי"ו השמוש לית וחסר נשמע שהמלה
הזאת אשר נמסרו עלי' אינה נמאלת עוד בתנ"ך [רק הכא שמקום
שנמסרו עלי'] והיא חסרה וי"ו וכן בענין מנאלתים כאשר יתבאר
לית מלא או לית ומלא ע"ש [והגני חוזר לדברי הבעל מס"ה שם]
בלוחות ראשונות ד' י"ע וז"ל לא ביארתי עד הנה רק דין החסרין
והמנאלתין של וי"ו או יו"ד ומנעתה אבאר דין האל"ף והה"א . ודע כי
האל"ף תנוח או תחסר לפעמים באמלע המלה או בסופה בקלת
המלות מה שאין כן בשאר חבורותיהן כגון את שלחך [שמנאל ח' י"ז]
קלו תוקף קמם [יחזקאל כ"ח ע"ז] ותזרני [ש"ב כ"ב מ']
והם י"ז במספר ואין רק בנביאים ובכתובים
ועוד מנאלאו ה' בתורה ואלו הן מנעו לי [בראשית כ' פ'ו] ונשבתם בם
[ויקרא יא] ואם לא מצאתי הן [דפ' בהעלותך] לחשת
[דשלת] בראשית השנה [דפ' עקב]
כלל עם ה"ז ויהי ד"ב דחסרי אל"ף בקרייא . וכן י"ז
מלין בסיפק שתנוע בהן האל"ף שלא כדין חבורותיהן וקורין להן
מפקין אל"ף כגון וגדרת לצנאכם במדבר ל"ב נאזה קדש תליג כמציאת
שום [שיר השירים ח'] וכן מ"ח מלין
דכתיבין אל"ף באמלע התיבה ולא קריין כמו והאספסוף ויאלל מן
הרוח וכו' והנה על כל אלה האלפי' לא נמסר חסר אל"ף או מלא
אל"ף או קרי אל"ף או לא קרי אל"ף רק מפקין אל"ף או לא מפקין אל"ף
עכ"ל [ועיין באות מ"ס במלת מפקין ומשם תדרשנו לכאן]

דווקא במלת ויחי שח אלא הכי זי"ח משמשת כמו בטעמא ולפעמים
פירושה ויחי דסמוך לשום בר מזכירין שם הטעם ולפעמים לא
גם שסימנס שילג"ע [עיין פרק ג'] ואז פירושו באותו טעם שבמלה
אות שי"ן במלת שילג"ע] וכן אשר המסורה קאי עליו והטעמים
הגמורים הם זרים
בראשית י"ז פסוק
י"ז במלת הלבן
מסר ז'
פתיחן בטעם [ופי'
שם המ"ח] כל
מקום מלת בן בסגול' [ר"ל כל עליו] וע'ב"ה]: ישן . הוא כינוי לטעם
מקום שגוליו בן בסגול' הוא רביע במסורה פרשה לו : יושב .
במקף ואם הוא בן בלירי' הוא הוא כנוי לטעם אנתחא
בנגינת טעם ז' יולאים מן במסורה פרשה הג"ל ועיין בביאור
הכלל שם בסגול' ובנגינת הענין
טעם מנויים במס' [בראשית למ"ד י"ע] עכ"ד . ונה שחמרו במסורה
הג"ל ז' פתיחן ר"ל פתיח קטן והוא סגול' . ומלת הלבן הג"ל הוא
מהשבעה המנויים שם במס' ג' וחששו בעלי המסורת פן שום אדם
יחשוב הסגול' [במלת הלבן שזכר] לטעות ויגיה לפי סדרתו ליר"י
תחת הסגול' לכן מנאלת במסורה ועשו בזה משמרת למשמרת מנעם
הצמום אללס [מ"ח אות טי"ח] : מרחא . נקראת כך במס' ק אותו
הטעם אשר אנתו האשכנזים קוראי' אותו טפחא . ומנאל שם
מרחא כונה וכמה פעמים במסורת [מ"ח שם] : ישן . וכו' במסורה
פ' לו [ויקרא ח' פסוק ט"ו] במלת וישחט נמסר ג' קנולין בענין
ומשחנין בטעמא קדמא רביע תנין אנתחא תליתאה שלשלת
ואימון ישן יושב עומד עכ"ד המסורה שם [ופי' שם המ"ח] בעלי
המסורת נתנו סימן דרך הלגה ח' [דין וישחט הג"ל] רביע סימן
ישן כי טעם רביע הוא קול פשוט ואין תנועתו ניקרת כמו שהוא
ישן שאין תנועתו ניקרת אלא מעט תנין [בפרשה הג"ל פסוק
י"ע] טעמו אנתחא שהוא לשון מנוחה לזה נתנו סימן יושב כי
היושב הוא נח ושקט . תליתאה [בפרשה הג"ל פסוק ד"ג]
טעמו שלשלת נתנו סימן [עומד] לומר שהוא עומד על המלה
ועולה מעלה מעלה . כך שמעתי והבומר יבחר עכ"ל המ"ח שם .
או יושב הוא כינוי לטעם רביע כמו [דברים י"א פסוק י"ז] וישן
הוא כינוי לאנתחא שהוא לשון מנוחה . וז"ל המסורה [דברים י"א
י"ז] במלת מדרה סימן חלוף בטעם משה [ר"ל הוא דין שאמר
משה

הענין : יחידאין מיוחדין . אם משה רבינו ע"ה] ואזכרתם מהרה
 נולה בזה לזדה בפסוק שרגילה מלת מהרה בטעם רביע. ואזכרתם
 להיות סמוכה אל מלה אחרת מהרה [יחושע כ"ג ע"ו] בזק"ף
 נמסרת במסורה בכמה מקומות וסימן לדון יושב ומשרת עומד [ופי'
 ובאיוז] מקום שם המ"ח פירוש
 נמלאת : יפה . יחידאין . מיוחדין . יפה . משה שהוא לדון
 פשוט ידועה אבל ליחושע יושב היינו
 בעלי המסורת כשמסכימין עם אחת טעם רביע שהוא לשון רביע שהוא
 מדעות חלוקו' או במקום שיש לעשות לשון ישיבה ורביעה ומשרתו יחושע
 בקריאה או בכתיבה והם מסכימים עומד היינו טעם זק"ף עומד בזקיפה
 לאחת מהן כנו מלות חסרות כמנהג המשרת עכ"ל] : יחידאין
 בראשיהן וי"ו ולפי ענין הפסוק מיוחדין . עיין בב"ה כמו
 ראוי מלת יהיה [בראשית י"ז פסוק
 י"ח] נמסר חד מן י"ח יחידאין [ובג"א שם במסורה יחידים]
 ופי' שם המ"ח מנהג הפסוקים הוא כל מקום שנאמר יהיה או
 תהיה עם אות הית"ן קדים לי' למלת יהיה או למלת תהיה [שזכר]
 מלת חיה . אנוס י"ח בלישגא לא קדים להו מלת חיה לכך קוראים
 אותן יחידים . והמה נגויים במס"ר ערך אות חית" עכ"ל . וכן [בראשית
 י"ט פסוק ל"ז] במלת עד היום נמסר ע' מיוחדין [ופי' מיוחדין
 שהם יחידים דלא כתיב עד היום הזה כמנהג הפסוקים רק עד היום
 והמה נגויים במס"ג ד"ה ב' ג' כ"ו] מ"ח שם . וכוונתו כי לא
 נמלאת ביחודו וכ"ל אלא תמיד סמיך להם מלת הזה בר מן ע'
 חלין וכן במלת ולמען [שמות ט' ט"ז] נמסר ט' יחידאין ופי' שם
 המ"ח וז"ל הגה אם נמלאת בפסוק מלת ולמען בוי"ו החבור ולא קדים
 ליה מלת למען בלא וי"ו זה נקרא יחידאין הכא [שמות הכ"ל] מפני
 שמנהג הפסוקים הוא היכא דכתיב ולמען קדים ליה מלת למען
 שיהא נופל עליו ולמען עכ"ל שם . והגיה המ"ח שם את המסורה
 הכ"ל עפ"י ספר מס"ה שג"ל ולמען ו' יחידאין ומונה הוי"ו שם
 בספרו ע"ש . ועיין בב"ה ל) : יפה . עיין בב"ה כגון [יואל ב' א']
 במלת לא נמסר במס"ק יפה חף לפי פשט פירוש הענין שם היה
 ל"ל

שולי היריעה

ל) ולפעמים נמלאת במס"ק ובנימין ט' יחידאין כמו [בראשית מ"ה
 פסוק י"ד] ובנימין ט' יחידאין כוונתו שמנהג הפסוקים דסמיכי
 יוסף ובנימין או יהודה ובנימין אבל ט' ובנימין כתיבי ולא קדים
 להו

להו לא יוסף ולא יהודה לכן קראו אותם בעלי המסורת יחידאין
 והמה נגויים במס"ג [שופטים ג' ל"ט] מ"ח שם . ולהרחיב הענין
 של יחידאין מיוחדין לעתיק דברי הבעל מס"ה במאמר הששי [ד'
 ג"ז] וז"ל ועתה אבאר ענין יחידאין או יחידין או מיוחדין כי הכל
 אחד הוא . ודע כי בכל מקום שנמלאת מלין סמוכין יחד מלפניהם
 או לאחריהם או באמצע חסר מלה או מלות שדרכן על הרוב
 להסמך שם כתבו עליהן [יחידאין] והמשל בחסרון מלה לפניהם
 כגון אלקי ישראל [שמות כ"ד פסוק יו"ד] נמסר כ"ד יחידאין
 [ד"ל דלא כתיב ה' אלקי ישראל] כי כל ש"ז כתיבי ה' אלקי
 ישראל והחסרים באמצע כמו כה אמר ד' אלקי ישראל כי כל
 שאר ד' לבאות חלקי ישראל והחסרי' לאחריהם כמו יצחק ד'
 נמסר ד' יחידים כי כל שאר יצחק ד' חלקיך וכל חסרות דכוותי' .
 ופי' המ"ח המסורה הלז דלא כתיב יצחק ד' חלקיך להכי קרי
 להו יחידאין וכל ספר תלים כתיב יצחק ד' כמו הכא [פ' נשא
 שם] ויש יחידים של מלה אחת כגון לאהל פי' יחידין וכל עדות ומועד
 דכוותי' פי' זולת לאהל העדות לאהל מועד שהם רבים [ועיין
 בספר מ"ח [שמות ק"ו פסוק ז'] שהגיה המסורה הזאת שג"ל לאהל
 ד' וז"ל במס"ג מונה מלת לאהל ה' ומונה עמהם ויעש שלמה
 בטעות כי כל הפסוקים אשר ראשיהם ויעש שלמה לא נאמר מלת
 לאהל עכ"ל בקילור] וכן יחיה י"ח יחידין וכל חיו יחיה דכוותי' [עיין
 בביאור הענין מ"ש בשם המ"ח] וכן יחי ב'
 יחידאין וכל יחי המלך דכוותיה וכן כשיש ב' מלות שדרכן לבוא
 בפסוק אחד הראשונה בלי וי"ו החבור והשנית עם וי"ו בכל
 מקום שנמלאת אותה ששם הוי"ו ואין לפניה חבורה בלי וי"ו כתבו
 על המלה שהיא כך וכך יחידאין כמו ולמען תספר [שמות ט'
 נמסר ולמען ו' יחידאין [וכמ"ש בב"ה בשם המ"ח] ע"ש . וכל למען
 ולמען דכוותי' פי' כל פסוק שנמלאת בו למען ואח"כ ולמען דכוותי'
 כמו למען תירא את ד' חלקיך ולמען יאריכון ינוך [דברים ז']
 ודומיהן וכן ולפני ט"ו יחידין כמו ולפני אלעזר הכהן יעמוד [במדבר
 כ"ז] וכל לפני ולפני דכוותי' כמו ותעמודנה לפני ירושה ולפני
 אלעזר [שם] ויש מלים הנקראים מיוחדים מולד המלה הגסמכה
 אליה ואין דומה לה כמו אתה זה לית דכוותי' וכו' אתה תהיה
 לית דכוותי' ואתה תחזה לית דכוותי' וכן הרבה ממלות הדבק
 [ר"ל הנקשרים המלות] כמו אל למ"ד יחידאין ואל מ"ו יחידין וכן
 כן וכן אם ואם אל ואל ודומיהן רבים מאוד עכ"ל שם :

ראוי להיות שם וי"ו ולטעם כגון ל"ל ולא עס וי"ו וכן [עמוס ה'
ועמיר עמסס חסרו כו"ו על זה פסוק ב'] במלת אין נוסר יפה וכן
ודמויו כתבו יפה : יתיר . מורה [חזקוק ג' פ' ד'] במלת קרנים
על יתרון אות במקום שאינו ראוי נוסר יפה וכן מלת את שחסרה
להיות : כתיב דבר אחד והוא
ביאורו ידוע . ובעלי יתיר :
המסורה יחסו אות כ"ף
מלה זו למלה בוותיה . כתיב . בן כתיבי . י"א [במלת ליראה
שכתבת שלא שמך נוסר יפה
קריאתה כמו במלת כתיב בן . כל לישנא :
אֶהְיֶה (בראשית י"ב י"ח) נוסר את שמך . יתיר כונו וחו' במלת
ד' כתיבי בן לפי שראוי בטרום [רות ג'] נוסר יתיר וחו'
להיות אֶהְיֶה כו"ו וכן [תלים סימן] ובמלת מראיך [שיר השירים ב']
ד' פסוק ו') במלת נָהָה נוסר יתיר יו"ד [מ"ח אות יוד] :
נוסר ב' חד כתיב כסה וחד בוותי' . כבר כתבנו לעיל באות
כתיב נשא כשי"ן ודומיהן רבים : דלי"ת מלת דכותי' ע"ש : כתיב .
אות בן כתיבי . כתיב בן . כתב המסורת
[דבור ח' ד' י"ט] וז"ל וכאשר יהיה במלה ג' נחיס בראש המלה
קלתן מלחיס קלתן חסרים כמו וְהִשְׁבַּחְתִּי מְרַאשׁוֹתֶיכֶם [יחזקאל ל'
ל"ו] שחסר יו"ד סימן הכפועל אחר העי"ת
וכראוי והישיבותי והנה היה ראוי להיות נוסר עליו מלא יו"ד
קדמאה וחסר יו"ד חנינא ומלא וי"ו ולקאר הלשון לא נוסר עליו רק
לית וכן כתיבי או וכתוב בן . ועל אֶרְפָּא מְשֻׁבְּתֵיכֶם [ירמיה ג' כ"ב]
לא זכרו לא מלא ולא חסר אלא בן כתיב . וכן
וישיבום במקום הזה [שמואל א' י"ב ע'] נוסר עליו בן כתיב . ודע
כשיהיה כתיבה ג' נחיס ושלשתן מלחיס לא נוסר עליה מלא דמלא
אלא כולו מלא כמו וְהִשְׁבַּחְתִּי דרך אשר באת [מלכים ב' י"ט פ'
כ"ח] וְהַפְּצוּתֵיכֶם [ירמיה ד"ו] וְהַבְּיֹאוֹתֵיכֶם אל הר
קדשי [ישעיה כ"ו] וכן כשיהי' שלשתן חסרים
כמו וַיִּדְרֹהוּ מַעַל הַמִּזְבֵּחַ [מלכים א' ח'] עד אשר אם הַבְּאֵנָם
[במדבר ל"ב י"ז] ודומיהן לא נוסר עליהן חסר
דחסר אלא כולו חסר . וביש נוסחאות כתיב עליהן בן כתיב עכ"ל .
[ומ"ש הבאנס והביא אותו לשלשתן חסרים שזכר . אמנם בכל
הספרים מלת הביאנס מלא יו"ד אחר האל"ף] : כל לישנא . עיין לקמן
בשולי היריעה במלת לישנא מכו עיין כל לישנא הגמלא במסורת :
לית

אות למ"ד . לית . וז"ל מס"ה [בשברי לוחות ד' ל"א] והנה אחיל
לכאר המלות לית כי שמשו זה בעלי המסורת יותר מכל המלות
והיא מלה חרמית מורכבת מן לא ומן אית פי' לא יש ר"ל אותה מלה
או אותו ענין שנמסר עליה לית לא יש אחרת כמוכו . וכן חרגוס של
לא יש בינינו

מוכיח [איוב ט'
ל"ג] לא לית
לגרמיו הוא העצם הנקרא לגרמיו והוא
כדמות פסיק ממש אבל תמיד אחריו רביע
ועיין עוד ביאור המלה של לגרמיו לעיל
בפרק ג' באות למ"ד מש"ש בשם המ"ח :
מוכיח [איוב ט'
ל"ג] לא לית
לגרמיו הוא העצם הנקרא לגרמיו והוא
כדמות פסיק ממש אבל תמיד אחריו רביע
ועיין עוד ביאור המלה של לגרמיו לעיל
בפרק ג' באות למ"ד מש"ש בשם המ"ח :

לית כמו חין
לחם וחין מים
[במדבר ד"ח] לית
להנא ולית מיה
ומעטים מתורגמין לא חין בית אשר חין שם מנח [שמות י"ב] לית
ביחא דלא הוה חמין מייחא ובמסורה קטנה כתבו במקום לית למ"ד
אחת בנקודה למעלה כזה ל' ולא נמלא אות במס"ק העמוד יחידי
שאינו מורה על מספר מזה רק זאת לבדה וכו' עד כמו ויוסף
למ"ד אל למ"ד יחידאין העתקתי לשוני בש"ה לעיל ע"ש : לשון .
וכו' כתב המ"ה וז"ל מלות אלו נמלחיס פעמים רבות במסורת
וכונתם בלבן מלות . האלה לאותה המלה אשר נוסר עליה ועוד
חברים למלה זו שהם מנאוחו שורש העפ"י שאין דומות זו לזו
באותיות המשמשים אותן כמו מלת וַיִּגְדְּלוּ [בראשית ב' ט"ו]
נוסר ז' חסר בלישנא . וכן [בראשית ל"ט] במלת בבגדו נוסר
ב' בב' לישנא . א דין שם ותחפשו בבגדו לשון מלבוש . ב
בבגדו זה [שמות ד"א ח'] לשון בגידה והיחול והוא דעת ר'
חלעזר [קדושין י"ח ע"ב] אמנם לדעת רבי עקיבא [שם] הוא
דשמות נמי לשון מלבוש . [ועיין בשולי היריעה למטה ותצוין] לא כי
שולי היריעה לשון

לא) וז"ל ה"ה הלוי בספר מס"ה [במאמר יו"ד בלוחות שניות דף ל'
ע"ב] וז"ל ועתה אבאר מילת לישנא דע כי שמשו בו [ל"ל הבעלי
מסורה] בב' אופנים האחד בלישנא והב' בלישנא כל לישנא
זוה מילה אחת שיש לה דומות [ר"ל לאותה המילה אשר נוסר עליה
יש לה דומות] באותו לשון בניקוד או ביתרון או בחסרון אות או
בנין אחד לרפו את כל המלות הכן יחד העפ"י שהן נבדלות בשאר
האותיות והנקודות והמשל ויגדלו [בראשית ב'] נוסר עליו לית
וחסר

בשבועותיכם ולפעמים בשתי י"א מלות [ויאל שזכר] הם בטעם
מלות י"א כמו ויצא נח מאילל שהוא משרת לאתגחח כמו
(בראשית ה' י"ח) ועיין בב"ה: ה' הכא והצירוי עכ"ל המ"ח שם
וכן הוא משרת לכוף פסוק והאריך שם מואד וסיים שם לכן
בה' מקומות כמו **מטעין בולא בולא דמלא**. אגיד פה טבעו
[ויקרא כ"א ד'] ומכותו של המאילל
במלת להחלו גם תקרא המרכא חוארו בעין חואר הטפחא ולהביר
שצין י"א קדמא לזרקא מאילל בינו ציין הטפחא הוא זה כי אם
זה נמלא ב"ח מקומות כן כתב הר"ר ישרת המאילל לאתגחח כמו הכא
אליהו בחור בספר טוב טעם וילא נח לא יהיה צין המאילל
עכ"ל מ"ח אות מ"ס: מלא. לאתגחח כי אם חנועה אחת ואם
מלה זאת היא ידועה בלשון עברי נמלאים יותר מנתועה אחת ציניהם
וצרבו אזי הוא טפחא טעם מפסיק וכו'.

ט"ס והי"א בטעם מאילל נמו במוס"ג [במדבר כ"ח כ"ו]. וכן הוא
משרת לכוף פסוק בחנועה נקומות כמו ויקרא [כ"א ד'] במלת להחלו ו"ל
המוס"ק שם להחלו ה' מלין בטעמא ופי"ס המ"ח פי"ט טעם סוף פסוק מנהגו
שישרת אותו מרכא או מונח בתיבה ניוחדת ובחנועה מקומות ישרתו
מאילל בתיבתו והמה מנויים במוס"ג ועיין [בראשית ה' י"ה] במלת
וילא נח שם פירשתי אוך נכיר מה הוא מאילל או מהו טפחא
הואיל ולורחם בזה עכ"ל והארכתי פה קצת לתועלת המעיין: מטעין:
כאשר באים במקרא מלות אשר אפשר לטעות בהן הקורא בקריאתו
או הכותב בכתיבתו. ובעבור שחששו בעלי המסורת פן ישלח ידו
שום אדם להגיה ולתקן המלות לפי סברתו. לכן הזהרו אותו בעלי
המסורת שלא יגיה שום אחד. וכינו לאזהרה זו במלת מטעין כוונתם
מלה זו מנועה את הקורא או הכותב עד שיחשוב להגיה אבל לא
כן הוא אמנם המלה ההיא כדכתיב והרולה להגיה הוא הטועה
עכ"ל מ"ח: ועיין בשולי היריעה לב): מלא. מלא דמלא. ומסורת
שולי היריעה

לב) מטעין. וז"ל. מוס"ה בלוחות שניות נאמר בשמיני [ד' כ"ח ע"ב]
וז"ל ויש לך לדעת כי מטעין אינו ר"ל טעוין בהם
בני אדם לקרות כך כי מטעין הוא מצבין הפעיל שהוא יולא לשני
[וז"ל המפרש שם למס"ה כי זה היראת ציין זה שהוא על הרוב
יולא לשני מה שעומד בשאר הצנינים ופי' יולא ועומד הוא זה כמו
קרב הוא פועל עומד פי' שהוא עליו קרב אבל הקריב שהוא מצבין
הפעיל פירושו שהקריב את זולתו לפי הענין ודו"ק] ופירושו
הסופרים

בלוחות יו"ד וי"ו נחות אשר וצרבו מלחים: מלך. רמזו בו
נמלאות בהחלט במלות אשר לפעמים לטעם מפסיק עיין בב"ה: מלביא.
אינם הם כמו שנמסר [בראשית ה' רמז לכפר מלכים: מלעיל ומלרע.
פ' י"ב] במלת ומצא נמסר ג' הן מלות הרמית מלעיל הוא תרגומו
ב' מלחים ואחד של מעלה מלרע
חסר [ור"ל שלשה בולד. מלביא. מלעיל. הוא תרגומו של מטה
פעמים נמלאות מלה זו בחג"ך ב' או מנתחתו ביאורן בלשון עברי מעל
פעמים נמלאות מלחה דהיינו וחולא ומנתחת וכוונת בהם
ופעם אחת חסרה וחלף כמו שבאו המקומות במוס"ג] אמנם אותן מלות אשר
הן תמיד בוי"ו שרוק"ה לא נמסר מלה כי חי אפשר לשור"ק בלא וי"ו.
וכן בלות יו"ד כמו [בראשית ב' פסוק ו'] במלת יאד נמסר ב' אחד
חסר פירושו עקן ואחד מלא [דין דבראשית הכל חסר] ואחד מלא
ואיד [איוב י"ח י"ב] פירושו לער ופחד. ואם נלה אחת נמלאות
מלחה בכללה דהיינו ב' יוד"יין או ב' ווי"ן או יו"ד וגם וי"ו כמו
מלת תולדות [בראשית ב' ד'] נמסר ב' מלחים דמלחים ובמלת
אבותיכם [שמות ג' פסוק י"ג] נמסר לית מלא דמלא:

מלך. רמזו לטעם מפסיק כאשר נקרא צפי המדקדקים. כאשר נמסר
במוס"ג פרשת חזריע במלת לא פבה דלות והנה פשה והנה פשה
במלך והנה שאת והנה חין והנה מרחבו משרת הפוך ר"ל במהפך
עכ"ל מ"ח אות מ"ס [ועיין בלות ה"א במלת הפוך מ"ס שם ותצין
בלחן]: מלביא. רמז לספר מלכים כאשר נמסר [מלכים ה' סי' י"ב
פ' כ"ד] במלת תלחמון דברי הימים תלחמו וסי' מלביא אכלי נוי"ן.
ר"ל אותו דספר מלכים הוא בלות נוי"ן [תלחמון] ע"כ שם: מלעיל
שולי היריעה ומלרע

הסופרים מטעין את הקוראים וכן מלחתי בנוכחאות המדוייקות על
זהם ישאו עונם [במדבר י"ח כ"ג] מטעין ב' ספרי למוכתב את
עונם וכן ישאו כל הגוים תמיד [ע"א] נמסר עלין מטעין ב'
למכתב כל הגוים סביב וכן לפני על ירושלים [קהלת ה'] מטעין
ב' ספרי למוכתב בירושלים ורואה אני דברי הנוכחאות האלה
מדלא כתיב דטועין ודו"ק עכ"ל: [ועיין בלות סמ"ך במלת סבירין]
וז"ל המס"ה שם. ויש נוסחאות שנמסר על קצת המלות סבירין
ומטעין או מטעין וסבירין ואינו אלא תוספות ביאור אבל נמלא מטעין
[ר"ל מלת מטעין] בלי סבירין וזה על הרוב בפסוקים כגון ג' פסוקים
למטעין בסוף פסוק חד ובזרעך עד עולם וצין זרעך לעולם ובזרעך
לעולם וכן במתנות כהונה ד' למטעין בהן וכן ב' סופי פסוקים
למטעין

ומלרע . וכוונתו וכו' ג' דברים . א' מה שכוונתו נמי חזני הדקדוק
דהיינו להורות על מקום מושב הטעם שאם הוא בתנועה האחרונה קראו
למלה הריא מלרע ואם היא בתנועה זולת האחרונה קראו מלעיל אבל לא
רשמו כל המלות שהן מלעיל או מלרע כי רבו מאד עד כי חזני
לספור . אך מנאו
המחלפים בלצד
דהיינו מלות מלרע
דנעשית מלעיל או
ז"ה דברים [עיין
ב"ה

מלת מלעיל הנעשית מלרע לסיבה מן סיבות דקדוק לשון עברי כמו לסבת
וי' ההפוך בעתיד או בעבר שיחלף הטעם מושבו הטבעי כידוע לחכמי
הדקדוק כמו [בראשית ג' פ' י"ט] במלת אחת נמסר י"ב מלעיל [ו"ל מ"ח
שם] המאסף והמלקט [ר"ל המלקט המסורה אשר במקראות גדולות] מונה
במסורה רבתי עשרים מלעיל ומונה עמהם מלות אחת שהם בטעם זקף
והם מנויים בפני עלמס לקמן [בראשית כ"ט ט"ו] והם י"ד [ו"ל המס"ק
שם אחת י"ד זקפין] ע"ש שהאריך ומסיים שם רק המאסף אבל פנה קודם
זמנה כמה שהעתיק כך מסורה הבא [בראשית ג' ה"ל]
כי מקומה הוא [בראשית ל"ב י"ח] במגת למי אחת הוא הראשון [וחשיב
שם כל ה"ב שהם מלעיל וחוכן דבריו שם לענינו כי כל מלת אחת
שהם באמתתא וקמ"ץ הם תמיד מלעיל ומס"ק דבראשית ג' ה"ל
וכמו שהגיה שם המ"ח מונה י"ב בדקדוק ולא יבוא בחוכם שום אחד
שהוא בטעם אמתתא בקמ"ץ או זקף ע"כ] וכן שם [ד' פסוק י"ב]
במלת תוסף נמסר ג' חסדים מלרע [עיין במ"ח שם שהאריך ומסיים
שם ו"ל ועתה הואיל ועפ"י המסורת ג' מלות תוסף [שחשיב שם]
עיין הפעל בליר"י ולא בסגול"ל תוסף בהכרח יהי' בהם נגינת הטעם
מלרע כי לא יתכן להיות נח נראה אחר תנועה גדולה שהיא
בלתי נגינת טעם ע"כ] ובפסוק האחרון סימן כ"ד במלת ויגחם נמסר
ב' מלרע [ע"ש במ"ח] ואעפ"י שכוונת המה לפי כללי הדקדוק חפילו
הכי נמסר עליהם לפי שמאל מלות כאלה בטעם מלעיל כמו [בראשית
ו' פסוק ו'] וגם [שמות ל"ב פ' י"ד] ועוד במקומות אחרים . שנית
קראו מלעיל לתנועות חולם או שורק [ר"ל מלאפוס] לפי שהחולם
שולי היריעה הוא

דמטעין בהון בדג"ש ורפ"י ארס נהרים לקללך [דברים כ"ג] בדג"ש
עבדך מקללך [קהלת ז'] ברפ"י וסימן כבה ר"ל כ"ף הראשונה במלת
כבה דגושה והשניה רפויה כן הבא הראשון בחורה מקללך בדג"ש
והשני [קהלת שם] רפ"י ופסוקים דמטעין בהון בטעמא הן הרבה מאד
ואין כאן מקומם עכ"ל שם לענינו :

הוא מנוקד על האות והשור"ק אינו בב"ה] : מסורתא . כאשר
חמת האות לכן קוראים מלעיל. וקראו כמלאים ב' מלות דומות סמוכות
מלרע לכל שאר התנועות לפי שיקודן זו לזו רק מלה אחת מזבלת
באו תמיד תחת האות. כמו שנמסר ביניהם אז נמסר מסורתא מכא
במסור' מערכת אחת מסורתא . מפיק . ומסורתא מכא
האל"ף [ד' ב' ע"ד] ויתכן שמקור קריאת
א"ב מן חד חד מדעיל וחד שם זה נלקח מדברי חז"ל שאמרו
מלרע לית דכוותהון כמו
יש

אבל אכל אורחות אורחת ודומיהן כמו שנמסר שם וכן רמזו
לפעמים בכוונה הזאת על הטעם אם
הוא מעל האות כינו אותו מלעיל והפוכו כינו אותו מלרע .
שלישית כוונת בזה לאותיות ו'ב' ל'ב' המשמשות כי פעם ינקדו בשוא
פעם בסגול פעם בחירק פעם בפתח פעם בקמץ כשיבוא לפני אחת
מאותיות הגרון אשר נקודות אותיות ו'ב' ל'ב' המשמשות ישתנו על
פי כללי הדקדוק קראו בעלי המסורת השו"א הבאה תחת אותיות
משמשות אלו מלרע . ושאר תנועות הבאות תחת אותיות אלו קראו
מלעיל . עכ"ל מ"ח באות מ"ס ועיין בשולי היריעה ל"ג] : מסורתא .
עיין בבה"מ . כמו ביחזקאל מ"ז פסוק ז' במלת ואיפה לפי ואיפה
נמסר חד מח"פ מסורתא מכא ומסורתא מכא ומלה באמצע ודומיהן
רבים במסורה מערכת ופי' מכא ומכא הוא תרגום של מלת מזה
ומזה : מפיק . מלה ידועה משורש נפק שביאורו ילא ומורה על
שולי היריעה אות

לג) מלעיל ומלרע . אתה קורא נעים להאריך הענין של מלעיל
ומלרע אעתיק לפניך דברי בעל מסורת
המסורת [במאמר הרביעי בלוחות שניות דף כ"ו] ו"ל המאמר הרביעי
במלעיל ומלרע ופסקין . דע כי אין לך תיבה בכל המקרא שאין לה
טעם או בראש או באמצע או בסוף וקראו בעלי המסורת לנקוד
התחת הטעם ב' שמות בלשון ארמי האחד מלעיל והוא תרגומו של
מעלה ב' מלרע והוא תרגומו של מטה או מתחת . ואין הכוונה
שהטעם מלמעלה או מלמטה בגוף האות אלא כשהטעם באות הראשונה
של התיבה או באמצע קראו לו מלעיל וכאשר הוא בסוף התיבה
קראו לו מלרע . והנה יש מלות שדינם להיות תמיד בטעם מלעיל
ויש שדינם תמיד מלרע ויש שדינם לפעמים מלעיל ולפעמים מלרע
ויש לכל אלו מצבולים . ובספר טוב טעם וכו' יבוארו כל הדינים הללו
עם כל שאר דיני הטעמים א"ה . מלורף לזה כי בעלי המסורת לא דברו
מזה

ביאור הענין **מבוא המסורה פרק ד** ביאור המלות **לב**

אחת אשר היא בתיבה נעה ונמצא יש. אם למסורת ויראה מדבריהם
במסורת במלה שראויה להיות שגולה נוסרת פירושה כתיבה כי
מפיק בזה ה"א. ונמצא מלה בכל מקום שאמרו יש אם למסורת
דכוותי שאינה ראויה להיות מפיק אמרו
בה"א כמו [בראשית כ"ה פ' ל"ה] במלת כְּבָרָה נמסר במס"ק לית
רפי וחד במפיק ה"א מפנינים כְּבָרָה [משלי ל"א יו"ד] ועיין בספר
מ"ח במלת נכרה [בראשית ס"ג] שהארץ בזה ימאד. עוד כיוונו
במלת מפיק לאותיות א"ה ו"י למשל א' במלת בראשית נכתבה ולא
נעה ואם נכתבה ונקראה יאמרו מפיק ולא מפיק כמו מלת תופים
[בראשית

שולי היריעה

בליר"י קראו אותה שבחול"ם מלעיל והשאר מלרע כגון לבלתי
אָבֵל נמנו [בראשית ג] מלעיל. לבלתי אָבֵל הדם [דברים י"ג]
מלרע יְדִלֶה הבית [קהלת יו"ד] מלעיל ואת פְּלִדֶשׁ ואת יְדִלֶה
[בראשית כ"ב] מלרע דַּעְבוּ כאל קולים [תלים קי"ח]
מלעיל דַּעְבוּ כפשתה [ישעי' מ"ג] מלרע אֲרָחוֹת דודים [ישעי' כ"א
י"ג] מלעיל אֲרָחַת ישמעאלים [בראשית ל"ז כ"ה]
מלרע. הַמְשׁוֹל בכם [שופטים ע'] מלעיל הַמְשֵׁל ופחד [איוב
כ"ה] מלרע. וקראו השורק מלעיל נגד הסקמ"ץ והפח"ה
והליר"י כמו שוֹפְטֵינוּ אשר שפטנו [דניאל ט'] מלעיל וּשְׁפָטֵנוּ מלכנו
[שמואל א' ח'] מלרע הַקָּה רַבּוּנוּ [איכה א'] מלעיל
עֲבָדֵי רַבּוּנוּ [שמואל ב' י"ט] מלרע. אִם יִחַיְנוּ ונחיה
[מלכים ב' ז'] מלעיל. יִחַיְנוּ מיומים [הושע ו]
והקבו"ץ הוא לעיל נגד הליר"י והחיר"ק כמו הוֹדִיעֵנוּ במה
נשלחנו [שמואל א' ו'] מלעיל הוֹדִיעֵנוּ מה נאמר לו [איוב ל"ז]
מלרע שנים עשר נשיאים לְאַמְתָּם [בראשית כ"ה] מלעיל
לְאַמְתָּם יאמרו [איכה ב'] מלרע והנה אע"פ שהקמ"ץ חט"ף
נגד חול"ם מלרע כמו שכחתי הנה הוא נגד הפח"ה לעיל כמו
הִנַּחַת מן פְּרָסָא [דניאל ה'] מלעיל הִנַּחַת גבורך [יואל ד'] מלרע וכן
אע"פ שהקמ"ץ הוא מלכע נגד השור"ק כמו
שכחתי הנה הוא מלעיל נגד הליר"י כמו אור זְרוּעַ [תלים ל"ז] מלעיל
זְרוּעַ זְרוּעַ [ויקרא י"א] מלרע. ודע כי כל מה שכחתי ב' מניין
הללו אינו אלא במסורה גדולה אבל במס"ק לא כתבו על שום
אחד מהם לא מלעיל ולא מלרע רק לית ועתה אבאר מהו פסקין וכו'
עכ"ל מס"ה שם. ובזו"ה צאצא פ"א במלת פסקין תמצא לשונו באורך
והמ"ח קילר בלשונו ודבריו לקוחים מדבר מס"ה הכ"ל:

שולי היריעה

מזה רק מטע מוזעיר זעיר שם זעיר שם והכלל כי לא כתבו על
מלה יחידה אם טעמה מלעיל או מלרע רק לפעמים מטעים בקצת
המלות שיש בהן איזו זרות בטעמן או בנקודתן כגון שיטה אחת
מן ל"ח ולין מלעיל וכל חברותיה מלרע כגון והשקית צרגליך [דברים
י"ח] לית מלעיל וכן שיטה אחת להיפך מלרע וכל חברותיה מלעיל
כמו הבה את אשתי [בראשית כ"ט] לית מלרע וסימן אשתי למטה
וכן ויוסף ג' ב' מלעיל ואחד מלרע וכן תוסף ה' ג' מלרע וב'
לעיל אשר הם מלעיל הם בסגול תוֹקֶף ואשר הם מלרע הם בליר"י
תוֹקֶף [עין מ"ש בביאור הענין] ע"פ הדקדוק ופי' שם
הנופרש כי אי אפשר לבוא נח נראה בסוף התיבה אם לפניה
תנועה גדולה בלי נגינת טעם כנבואה במקומות הרבה. לכן אם
הם מלעיל תשנה הליר"י לסגול עכ"ד ובעבור השתנות כזה הם
מנו אותם ונתנו בהם סימנים. אבל מלות שאין בהם השתנות
כגיל כגון יְקָרָא כ"א ידע י"ט כולם דינם מלרע אע"פ שיש מהן
מלעיל מפני קירוב הטעמים כמו ודרך הקדש יקרא לה
[ישעי' ל"ה] אל יבֵעַ זאת יכוונתן לא דבר מזה דבר לפי שאין בהם
השתנות הנקודה: ודע כי נמצא במסורה גדולה ענין מלעיל
ומלרע שאינו על הנחת הטעמים רק על השתנות הנקודות וזה
במלות שנמצאו שנים שנים שקראו להן זוגות והם של ב' מניין.
המין הא' הוא מן ב' מלין שראשן ב' ל' ב' או הוי"ו שבראש האית"ן
ובמלה אחת הן בשו"א ובחברתה בפת"ח ודג"ש אחריה כגון אותן
שקראו להן דגש"ן ורפי"ן כאשר כתבתי במאמר הקודם [ובזו"ה]
באות רי"ש במלת רפין תמצאנו כי שם העתקתי לשונו ומשם תדרשנו לכאן
והכלל אין הפרש בין הדגוש"ים והרפי"ן ובין אלו שקראו להן זוגות רק
שאלו הן זוגות לבד והמשל כגון י"א חד מלעיל וחד מלרע ובי"ת בראשית
קלו בְּרַקְעוֹת עיני [איכה ב'] מלעיל בְּרַקְעוֹת שליש [תלים ס'] מלרע
וכן א"ב מן ב' ב' מלין כ"ף בראשית וכן א'
מלעיל וא' מלרע בְּאֵהָל לשבת [ישעי' מ'] מלעיל בְּאֵהָל רעי [שם ל"ח]
מלרע וכן כ"ב זוגין מלרע ב' ב' מלין ו"י בראשית וכן א'
מלעיל וא' מלרע וַיִּתְּאוּ דוֹד [ד"ה א' י"א] מלעיל וַיִּתְּאוּ המלך יפין [תלים מ"ה]:
והמין הב' הוא נאמר על שאר הנקודות ויש מהן
חלפ"א בית"א במסורה גדולה שקראו המלות שבהן חול"ם או שור"ק
או קוב"ץ מלעיל ואשר בהן קמ"ץ או קמ"ץ חט"ף או פת"ח או ליר"י
או חיר"ק מלרע וזה לא נאמר רק על זוגות של שנים שנים והמשל
כשיתו ב' מלות האחת בחול"ם וחברתה בקמ"ץ או בקמ"ץ חט"ף או
בליר"י

אמרו נמי יש מ"ד יש אם למקרא [בראשית כ"ה כ"ד] נוסר במס"ג
 אשר ד' זוגין מתחלפין מן ב' קדמא
 לא מפיק א' תנינא מפיק א' כמו תאומים [שם לח כ"ז] [עיין אות
 זיין במלת זוגין בביאור הענין מ"ש שם] וז"ל מ"ח [דברים י"ד י"ז]
 במלת ואדני נוסר במס"ק שם ז' מפקין אל"ף בלישנא ופי' שם המ"ח
 בוונחם האל"ף נקוד בחט"ף פת"ח אבל מלות ואדני אין האלף
 נרשם במבטא וז' בלישנא מנייס במס"ג [בראשית מ"ם א'
 עכ"ד] וכן תקש אל שאר ג' אותיות הו"ו מנייס במסורה מערכת
 כמה פעמים מפקין ולא מפקין [מ"ח אות מ"ס] ועיין בשולי היריעה (לד'
 שולי היריעה מלעות

לד') מפקין . וז"ל מס"ה במאמר השלישי וז"ל יתבאר המפיק ה"א היא
 נקודה בגוף ה"א כמו דג"ש בסוף המלה כן נוהגים מנקדים אשכנזים כמו
 ידה רגלה ודומיהם ואינם משימין הנקודה תחת ה"א באמנם
 דאיכא למיחש שמה יקרא הקורא היר"ק אבל על זה אין לחוש כי
 לא נמלא נקודה באות האחרון של התיבה עכ"ל שם . וז"ל מס"ה
 בדיבור הששי וכן י"ו מלין ובהפך שתנוע בהן האל"ף שלא דין
 הצרותיהן וקורין להו מפקין אל"ף וכו' העחקתי לשונו באות הו"ו
 עם מלות מפקין אל"ף ע"ש . ומסיים שם בלשונו ופירוש
 מפקין מוליחין תרגום של מוליח דבה דמפיק טובא וכבר ביארתי
 בפרק שירה נשיר ד' שמפיק לא נאמר כי אם על אותיות וי"ה
 שמוליחין אותן מן הפה בסוף התיבה אבל כשנמלא במסורת מפקין
 אותה מן הפה בסוף התיבה לעולם אבל כשנמלא במסורת מפקין
 אל"ף ר"ל שהוא בנקודה כדלעיל אבל במס"ק נמקר עליהן חסר או
 מלא אבל לא נוסר עליהן חסר או מלא סתם רק בפירוש חסר אל"ף
 או מלא אל"ף עכ"ל בקיבור לעינינו : מורדפין וז"ל ר' אליהו הלוי
 בספרו מס"ה וז"ל ועתה אבאר מלת מורדפים והיא מלה גיונית
 ופירושה רלופים כמו שקראו שמות נרדפים כל השמות השווים
 בפתרון ושונים במבטא כמו שמש חרם חמה כמו שאמרתי בפרק
 המינים ע"ש . ובגלי המסורת שמשו ג"כ באות המלה כגון ג'
 פסוקים מורדפים וכל חד וחד ע"ב אותיות ויסע ויבא ויש וכן
 ו' פסוקים בכל חד ה' מלין מורדפים מן ב' ב' אותיות כמו כי גם
 זה לך בן גם לי גם לך לא יהיה וכו' [נמנו בספר מ"ח בראשית
 ל"ה פסוק י"ז] ע"ש והמבין חדות העתיק שם המס"ק במלת גם
 זה לך בן ו' פסוקים וכו' כמו במס"ה הכ"ל ו' מלות מן ג' אותיות
 מורדפות כבבה עינו וכו' עכ"ל לעינינו וי"ל שט"ס יש בלשונו שמה
 שכתב מלות מן ג' ל"ל מן ד' אותיות :

מצעות . ביאורו אמלט כמו אשר היא הקריאה כאשר אהנו
 [בראשית ד' פסוק ז'] נוסר במס"ק קורחין המלה ההיא נמילא יש אם
 אם ואם י"ו מלעות פסוק . ויש למסורת הוא כאשר היא כחובה
 להבדילו ממלה אמלט כי מלת אמלט מ"ח : מפקין . מוליחין תרגום
 אמרו בעלי של מוליח דבה
 המסורת על אות **מפקין . מצעות . מקף** דמפיק טובא מס"ה
 שהוא תוך המלה **מקריין . מקף** . היא מלה
 ומלעות אמרו על ידועה והוא
 מלה שהיא בתוך הפסוק עכ"ל הקו כזה = המחבר שתי מלות .
 מ"ח . אמנם כבר כתבתי בפרק ג' **מקריין** . רמזו בו לנגינת טעם
 אות מ"ס במלת נו"פ ר"ת נולעות
 פסוק בשם מס"ה וז"ל ומלט
 הוא תרגום ירושלמי של חוך ושל קרב כמו בחוך חבו בנלט מורג'
 בקרב אלקים [חלים פ"ג] בנלט דייגא אבל תוך של תורה וכתובים
 מחורגמין מליעותא או מליעא ולפי שדברי בעלי המסורת רובן הן
 תרגום ירושלמי לפיכך נהגו לומר מלט פסוק כגון וכל ישראל [ל"ה]
 מ"פ מלט פסוק עכ"ל . א"כ ברובי יאמרו מלעות ולא אמלט כנ"ל .
מקף . וכו' ונמסר במס"ק [בראשית לנ"ד י"ע] בנולת בן ששי כל בן
 מוקף נפת"ח בר מן ד' [ופי' שם המ"ח כל מלת בן שהוא במוקף
 למלה שלאחריה הוא בסגול שהוא פתח קטן ר"ל הנקרא פתח קטן
 אלל המוקדקים ובפי בעלי מסורת] בר מן ד' העפ"י שהם במוקף
 נקודתם ליר"י . **מקריין** . רמזו בו לנגינת טעם כמו במסורה פרשת
 משפטים במלת ואם שור נגח הוא נוסר במס"ק כל אם ואם דענינא
 במק"ף בר מן דין וסימן שור פר מקריין ופי' המ"ח ר"ל פסוק הוא
 [חלים ס"ט ל"ב] ונחנו הכא לסימן לומר כך [דמשפטים הכ"ל] ואם
 דכתיב גבי שור הוא דין מקריין פי' הוא בקריאת נגינת טעם ולא
 במק"ף עכ"ד ר"ל האי נולת ואם דכתיב גבי שור מקריין כלומר קורין
 אותו בטעם ולא במוקף וכנ"ל . אבל כל אם ואם דכתיב שם
 בפרשת משפטים אין נגינת טעם לשום אחת מהן : מורדף מורדפין
 הם שמות מתחלפות בקריאה ונתאחדות בהוראה ונקראים שמות
 מורדפים כמו שמש חמה חרם ודומיהן רבים [עיין צבה"מ] או
 במלות שהם שוים ביחוס או בחו"ר שהם מורדפין כמו בפסוק זה
 כי אם רע לב [נחמני ב' י"ב] נוסר במס"ג חד מן ה' פסוקים אית
 בהן ה' מלין מורדפין מן ב' ב' אחין [ר"ל מלינו ה' פסוקים בתנ"ך
 שכל פסוק מהם יש בו ה' מלות דמניחי שכל מלה מהן ב' אותיות]
 ושם

נסיב נסבין ענינו כמו לקח או נסיב נסבין. זעלי המסורה נהגו לוקחין עיין בש"ה. וזעלי המסורה להשחמש במלה זו להורות במלות נהגו להשחמש במלה זו להורות אוחיות ידועות בריש או באמצע במלות אוחיות ידועות בריש או תיבה לתועלת וחואר ידוע להם בין באמצע תיבה. שחיינה אוחין בין שחיינה אוחין אוח-נו"ן האוחיות שרשית או האוחיות שרשיות נסיב. נסבין. נויקין. שימושית כמו במלה או שימושית. תאסףון [שמות עיין בב"ה: נויקין. מלה ה' פ' ז'] נמסר חד מן מ"ה ידועה וזעלי המסורה כינו כך מלין נסבין אל"ף במלעות חיבותא לספר ולא קריין. [וז"ל המ"ח שם] כוונת מ"ח חיבות נמלאים בספרי

תנ"ך אשר בכל אחת מהם יב אוח אל"ף בתוך התיבה ולא נרגשת בקריאת המלה והשמונה וארבעים חיבות מנויים במס"ר ערך אוח אל"ף עכ"ד וז"ל המ"ח באוח נו"ן נסבין במלת תאסףון הנ"ל כי אוח האל"ף הזאת היא זרה כי מלה זאת. [תאסףון שזכר] היא משורש יסף ונחלפה יו"ד פ"ה הפעל בוי"ו ועכשיו נחלפה באל"ף שלא כמנהגה. ונחלפה יו"ד פ"ה הפעל בוי"ו ועכשיו נחלפה הוי"ו באל"ף שלא כמנהגה ומסיים שם ובמסורה רבתי צמערכת אוח ביו"ת נמסר כ"ט מלין נסבין ביו"ת בריש חיבותא ופזרין פי' גנינתם טעם פז"ר. ולפעמים השחמשו מלת נסבין גם למלות שלימות כמו [בראשית י"ז פ' כ"ד] במלה בהמלו נמסר ג' זוגין חד נסיב את וחד לא נסיב את או כך [ר"ל ובנ"א נוסח המס"ק שם כך] ג' זוגין קדמאה לא נסיב את ותנין נסיב את [כמו בראשית י"ז הנ"ל] כתיב בהמלו בשר שולי היריעה

ובפסוק מלה הדבק [ר"ל מלות שמקשרים המלות] נהגו לכתוב משמשין כגון ו' זוגין מן ב' ב' בעניינא קדמאה משמש את ותנינא לא משמש את כגון קדמאה את אשר האלהים עשה [בראשית מ"א] תנינא אשר האלקים עשה שם. וכן ד' זוגין מן ב' ב' בעניינא קדמאה משמש לא כגון קדמאה לא אדני שמעני [בראשית כ"ג] ותנינא אדני שמעני שם. והכלל כי ההפרש שבין נסיבין ומשמשין היא שמלת נסיבין לא באה רק על אוח אחת מאוחיות השימוש שבראש התיבה ובפרט על הוי"ו ומלה משמשין באה על ב' אוחיות שבראש או בסוף התיבה בין שהם משמשות או שרשיות או על חסרון אחת ממלת הדבק כמו שביארתי וביש נוסחאות נשתנה בן זה הסדר ואינן מובהקין עכ"ל לעניינינו:

ובפסוק שלאחריו כתיב בהמלו את לספר ואלה שמות. מ"ח: סחופי. בשר. ב' ואקברה מתי [שם כ"ג האתמחא כינוי קך. או לפי ג'] חזירו ואקברה את מתי [שם בלורתה כמו כוס הפוך [ועיין י"ג] ג'. ובנו בנות [ירמיו' ז' ג"א] [בב"ה] או לפי שדרכה להפך חזירו [שם] את אוח סמ"ד התנועות. ועיין בנות [שם י"ט ה'] בספר טוב טעם כך הם מנויים סחופי. להר"ר אלי' בחור ובספר ערוגת במס"ג פ' חיי שרה ע"כ במ"ח וע"ש שכתב עוד הבושם לר' שמואל ארקוואלטי. כוונה אחרת במסורה הנ"ל. ע"כ

ועיין בש"ה לו: סחופי. כמו שנמסר במס"ק [ויקרא י"ח פ' ט"ו] במלת לא תגלה נמסר שם כל סחופי בלירי וז"ל המ"ח שם נהירנא כל הוינא טליא כזר חד סר ותרי סר נשאלתי מסורה הלז מאורח שולי היריעה עובר

לו) לשון המס"ה בלוחות שניות במאמר השביעי [ד' כ"ז] וז"ל המאמר השביעי בנסיבין או נשמשין וקרחין דע כי נסיב לשון לקיחה כתרגום אשר לקח מן האדם [בראשית ב' כ"ב] די נסיב מאדם וכן לקחי בנתיו [שם י"ט] תרגום נסבי בנתיים וכן כל לשון לקיחה בעברים ובניגונים מתורגמין בלשון נסיבה אבל המקור והלוי חמיד מתורגם בלשון סיב בחסרון נו"ן השורש והנה נהגו זעלי המסורה לכתוב לשון נסיבה על אוחיות השימוש שבראשי התיבות ובפרט על אוחיות ב'ו' ב'ל'ם' כגון כ"ט מלין נסבין ביו"ת בריש חיבותא וכל שאר בכ"ף כגון במנחה ההלכת [בראשית ל"ב] וישמנהו בחול [שמות ב'] כי כל שאר כמנחה כחול וכן היפך א"ב מן מלין דנסבין כ"ף וכל חד לית דכוותי' כמו תעופה בבקר [איוב י"א] מי בעמד ישראל [שמואל ב' ז'] כי כל שאר בבקר בישראל. ועל הוי"ו נמלאים כמה אלפ"א ביותין וכמה שיטין וכמה זוגין מן מלין דנסבין וי"ו ברישיותן [ר"ל בהתחלת המלות] ודלא נסבין וי"ו וכולן כתובין בראש ספר הכלה והכלה אשר זכרתי בהקדמה הסרוזית. ע"ש: גם זכרתי קיחן י"ד י"ד במאמרים הקודמים עכ"ל [ועיין לעיל פת"ח מ"ש שם] ד"ה רק ספר הכלה והכלה ע"ש וכבר כתב המ"ח [בראשית א' פ' כ"ד] וז"ל כי אין אחנו ספר הכלה והכלה אשר נעחקו ממנו המכו'קטנה כו' ע"ש. ומסיים המס"ה והכלל כי ההפרש שבין נסיבין ומשמשין הוא שמלת נסיבין לא באה רק על אוח אחת מאוחיות השימוש שבראש התיבה ובפרט על הוי"ו. ודלא כמ"ש המ"ח והעקתה

ע"כ במ"ח: סימן. מלה זו נמלאת עובר במעמד אדמ"ו זל"ל ואמרת
במסורה בארבע אופנים [עין] מלת סחופי הוא מלשון סחופי כסא
בביאור הענין: סמ"ך סמיכין. דגמרא ב"ב [ד' י"ג ע"א] כי
כאשר יבאו שני דברים סמוכים האתחלתא לורתו ככוס שנספך ונספך
שני פעמים או סימן. סמ"ך. סמיכין. כל סחופי כלומר כל
י"ח כמו [בראשית] על פי' והכי פירושו
א' פ' ב' [במלת תהו ובהו מלות תגלה הבא בסחופי היינו
נמסר בטעם האתחלתא בלידי תגלה ושאר
תגלה בסג"ל וקלסוה אדו"י
זל"ל עם השואל עכ"ל סס. סמ"ך. סמיכין. עין בש"ה. לז'
סימן. מלה זו נמלאת במסורה בארבע אופנים. האופן הראשון בחלוקת
שולי היריעה הגביחים

והעתיקתי לשוני בביאור הענין בריש או באמצע וכו' בין שהייתה
וכו' שרשית או שימושית ונלמ' משמשין בזה על ב' אותיות שבראש
או בסוף התיבה בין שהם משמשיות או שרשיות או על הסרון
אחת נמלאת הדבק כמו שביארתי. וביש נוסחאות נשתנה בהן זה הסדר
ואין מובהקין. והעתיקתי לבונו בזה מ"ם במלת משמשין ע"ש.
וע"פ דברי בעל מס"ה שהעתיקתי נבין היטב דברי בעלי המסורת
במלת משמשין ובמלת נסבין [והמ"ח הפש לו כנוסחאות אחרות
אשר נשתנו בהן זה הסדר שכתבו נסבין במקום מלת משמשין
[שכתב המס"ה] ומלת משמשין כתבו במקום מלת נסבין [שכתב
המס"ה] וד"ל כן כ"ל:

לז' סמ"ך סמיכין. לשון מסורת המסורת [בלוחות שניות במאמר
הששי] וז"ל המאמר הששי בסמיכין ויחידאין
ומורדפין דע כי לשון המיכה ששימשו בו בעלי המסורה
הוא מלשון קרוב ודביקה כמו סמך בלך בבל [יחזקאל כ"ד] ואין
לו עוד דומה במקרא אבל רז"ל שמשו בו הרבה באמנם סמוך
לחשיכה ונסמכה פרשה זו ודומיהן רבים. והנה כשיסמכו ב' מלות
או יותר בחוספות או בחסרון אות או מלה או בחלוק מלה שאין
דרכה להסמך באותו אופן אם לא נמלא כוהרן במקום אחד כתבו עליה
לית דסמ"ך כגון ודגן ותירוש [בראשית כ"ז] כי כל שאר דגן ותירוש
צ"ל וי"ו החיבור במלת דגן וכן שפיר שית במלקמה
[ישעי' כ"ז] לית דסמ"ך כי כל שאר שמיר ושית עם וי"ו
החיבור וכן במלות המוקדמין והמאוחרין [ר"ל שמלינו מלות שפעמים
הם מוקדמים ופעמים הם מאוחרים] בפסוק כמו שכתב קודם
שמות

הנביאים והכתובים שנקרא נמסר ב' דסמיכי ודומיהם רבים
קפיטולום. אופן הב' רלו פסוקי המקרא ועיין בש"ה: סיני: אחד מבעלי
להורות איה נמלאת המלות או המסורת ה"י נקרא כן והובא ריש
הפסוקים אשר נמסר עליו. אופן פ' יתרו במלת וישמע. מ"ח אות
השלישי אם נמלאת סמ"ך ועיין מה
מלה אחת או פסוק בכחבתי סוף פרק
אחד צ"ל או בג' או בד' מקומות ג' בד"ה סיני ע"ש:
נחנו אות וסימן לזכרון וכן ספרא

החידות מסוריות אשר יבואו
בשער הד' מזה המאמר [ובעזרי"י תמלא לשוני לקמן] וליחד ביאור
הענין נבאר לך עתה קצת ודמיון אחד [בראשית י"ח פ' ד'] במלת
יוקח נמסר ג' וסימן מוי דגבראי דפרזלא בעלי המסורת נחנו
סימן תרגום שלוש מלות הסמוכים למלת יוקח. א'. מוי הוא
דין דסמ"ך למלת מים. ב'. דגברא [ישעי' מ"ט כ"ה] הוא תרגום
מלת גבור דסמ"ך. ג'. דפרזלא [איוב כ"ח כ"ב] הוא תרגום מלת
צרל דסמ"ך [י' עכ"ד מ"ח סס. אופן הרביעי כאשר תמלא מלת
סימן לחוד צ"ל. הוספה או ביאור וזוה כווננו לג' דברים טללים
בראשון אם מלה אחת מהדיבור בזה פעם אחת צ"ל אות השימוש
ופעם עם אות השימוש או אם יהיה לאחת מהן סימן דהיינו אות
מצדיל ציניהם לזה נמסר מלת סימן שלא חטעה לכוחם כהדדי כמו
[ויקרא כ"ה פסוק ד"ה] במלת כי ימוך אחיך נמסר סימן להבדילו
בין וכי ימוך אחיך ובינו והוא חד מן ד' זוגין מן ג' בענין קדמא
לא נסיב וי"ו תניינא ותליתאה נסבין וי"ו במסורה רבתי ערך אות
וי"ו ע"ב כספר מ"ח סס. שנית אם שני דיבורים דומים רק מחלפים
במלה אחת או בטעם נמסר סימן כדי שלא נטעה להשוותם כמו
במלת ושמו בדיו [במדבר ד' פ' ו' ופסוק י"ד] נמסר סימן להבדילם
מפני שהן מחלפים בטעם ולהבדילם ממי מן ושמו את בדיו [שם
שולי היריעה פסוק

[שמות ט"ז]. לית דסמ"ך כי כל שאר שבת שבתון וכן וידבר משה
אל ד' [במדבר כ"ז] לית דסמ"ך כי כל שאר וידבר ה' אל משה
ואם נמלאו באלה יותר מנלקים אחד כתבו עליהם י"ך וכן דסמיכי
כגון [וידבר אלקיים] ג' דסמיכי [ויאמר אלקיים] כ"ד דסמיכי כי
כל שאר וידבר ד' ויאמר ד'. והאמת כי בנוסחאות המדוייקות
לש"ה ב' מלות לצד לא כתבו דסמיכי כי די להם בשיגול שצ"ן
ב' המלות כמו ברא אלקיים ג' ואין לומר ג' דסמיכי כמו שכתבתי
בהקדמה עכ"ל. ואני המלקט העתיקתי לשוני בפרק ב' בש"ה ע"ש:

ספרא . או בספרא ר"ל בספר זה פסוק'ח' דכתי' את בין מלתו ומצוין
 שהוא עומד בו מ"ח : סבירין . מלה גדול . שנישית חס שני דברים
 דע כי סבירין הוא ענין מחשבה דומים מתחלפים בטעם לבד כמו
 כוזבת ר"ל שאדם חושב ומדמה [במדבר ב' פסוק כ"ד] במלת מלת
 בלבו שהוא כן ספרא . סבירין : חלק נוסד סימן
 ואינו כן ובלשון מפני שהוא מתחלק
 אשכח ער מייגע וכן בלשון נוכח בטעם לבד מחביריו האמרים בלוחו
 סבור : הייתי סבורים ענין [וה"ל המס"ק במדבר ב' פסוק
 היו וכן בדניאל ז' . ויסבור כ"ד] מאת אלף סימן ופי'
 להשניא זמנין ועיין בביאור הענין : שם המ"ח ו"ל מלת סימן מורה
 עטור שיש לו חבירים בשינוי קלת והמה
 [בפרשה ה"ל פסוק ט' וט"ז] מלת חלק בטעם אולא גרם [דין דפסוק
 כ"ד ה"ל] במרכה חביר . [בפרשה ה"ל פסוק ל"א] במנה רביע [וסימן
 רביעה רביע] דגל מחנה דן הוא רביעי לדגלים בו מלת חלק בטעם
 רביע ע"ל שם : ספרא . ר"ל הספר שכתוב בו המלה היא . אך
 לרין שדע כי כאשר נוסד על מלה אחת אשר בתרי עשר והס
 הושע יואל עומס וכו' לית בספרא או כל ספרא דכוותי' הוא משמע
 כל ספר תרי עשר והמשל כגון בזכרי' ואם משפחת מצרים לא
 תעלה [זכרי' י"ד] נוסד עליו ג' ר"פ בספרא . חינו ר"ל בזכרי'
 לבד רק ככל תרי עשר וכן במיכה ראשית השאת נוסד לית בספרא
 ר"ל בכל ת"ע וכן בספר עזרא [ר"ל חס נמלאת מלת בספרא במסורה
 בספר עזרא] וכלל ג"כ ספר נחזי' ע"כ במס"ה : סבירין . כתב המס"ה
 [במזמור השני ד' כ"ח ע"ב] ו"ל דע כי סבירין הוא ענין מחשבה
 וכו' [עד מלת להשניא זמנין העתקתי בבה"מ ע"ש] וכן יש דרך ישר
 לפני חיס' [משלי י"ד י"ב] תרגום חית אורחא דסבירין בני נשא וכו'
 כן יש מלין הרבה במקרא שסבירין בני אדם שהן כן ואינו כן כמו
 בהמה אשר יקריבו מנחה קרבן וכו' כל אשר יתן ממנו נוסד על
 מנונו חד מן וי"ו דסבירין מנחה כי בהמה לשון נקבה חנוס עושין
 הן כי כן הקבלה מנמו וסו"ו מנויים במס"ג פ' לו [ויקרא ו' פסוק
 ח'] וכן השאר . וכן יועלו כנגד ויבא עד חברון [במדבר י"ג] נוסד
 על ויבא ה' דסבירין ויבאו וכן ובני דן חושים [בראשית מ"ו] ג'
 דסבירין וכן [ג"ל ד' דסבירין וכן כן מלאתי בספר מ"ח ומנויים
 שם הד' ע"ש] ופירש שם חושבין ספרא מוטעת ש"ל וכן לשון
 יחיד כי לא היה לו כן זולת זה אבל עושים הם כי כך הקבלה ובני
 [סס] ולהיפך ה' דכתיבין וכן וסבירין ובני כמו וכן זרובבל משולם
 ומניח

ומניח [ד"ה ח' ג'] וכן ד' אשר דסבירין כאשר ולהיפך יו"ד כאשר
 דסבירין אשר וכן במלות שחבר כהן וי"ו החבור כמו לא ישמע על
 פוך [שמות כ"ג] חד מן ג' דסבירין ולא ש"ל כו"ו לפי סדר הפסוק
 אבל כך היא הקבלה בלי וי"ו החיבור ע"כ מלאתי וכן בחברון מלה
 אחת ממשמעות המאמר כמו ה' פסוקים דסבירין חס ומטעין בהון
 [לפי המשך הפסוק סבירין קלת ד"ל כי חס] כמו כי אל ארתי ואל
 מולדתי חלק [בראשית כ"ד פסוק ד'] סבירין קלת ד"ל כי חס אל וכו'
 חנוס כך הקבלה בלא מלת חס א . דין ב . במאה [שמואל א' י"ח כ"ה]
 ג . כי חיק יואל [שמואל ב' י"ט ח'] וגו' מנויים בספר מ"ח ע"ש וכן
 בחלוק מלה במלה כגון ג' מפני דסבירין מפי כגון ויסעו מפני החירות
 [במדבר כ"ו] וכו' וכן ט' על דסבירין עד כמו וירכחו על לידון
 [בראשית מ"ט] סבירין קלת ש"ל עד לידון כמו [ביהושע י"א ח']
 כתיב שם עד לידון וכו' על דסבירין עם כמו ולא שחם על לאן
 לבן [שם ל'] [סבירין קלת ש"ל עם לאן] ועשית חסד על עבדך
 [שמואל ב' י"ט] כ"ל . ויש מפרשין סבירין לשון סברא ופירוש לפי
 הסברא היה ראוי להיות כך ומה שמחזיק זה הפירוש הוא שמאל
 זה הלשון בלשון יחיד כמו מלת עפרון החתי על פני ממרא [בראשית
 ל' פ' י"ג] נוסד שם לית דסביר אשר ענ פני ממרא . פי' לית
 במקרא על פני שהסברא נותנת להיות אשר על פני וכן מפרשים כל
 סבירין שבמסורת לשון סברא . אבל לא סברא לי כי לפי זה היה
 להם לכתוב [ר"ל היה להם לבעלי המסורה לכתוב] מסתברין ודו"ק .
 ויש נוסחאות שנוסד על קלת המלות סבירין ומטעין או מטעין
 וסבירין ואינו חלא לחוספות ביאור אבל נמלא מטעין בלי סבירין
 וזה על הרוב בפסוקים וכו' [עד מלת נקומם העתקתי לשונו בלוח
 מ"ס במלת מטעין בש"ה ע"ש] : אמר המלקט נראה לי שיש ע"ס
 בדברי המס"ה שהעתקתי בד"ה כמו מלת עפרון וכו' לית דסביר וכו'
 פי' לית במקרא על פני וכו' וקשה הלא [בראשית ק"ג פ' י"ט] כתיב
 נמי על פני ממרא בלתי מלת אשר . והגון ש"ל בדברי המס"ה
 ה"ל כמו שדה המנפלה על פני ממרא [בראשית כ"ג פ' י"ט] לית
 דסביר אשר על פני פי' לית במקרא על פני וכו' . חלא יקשה בעיניך
 הלא [בראשית כ' פסוק י"ג] כתיב נמי על פני ממרא בלתי מלת
 אשר אין זה קושיא כי שם נאמר אשר קנה אברהם את השדה לאחוזת
 קבר . מלת עפרון החתי על פני ממרא הנה מלת אשר הנאמר בתחלת
 הפסוק מושך עלמו ואחד עמו והוי כאלו כתיב אשר קנה וכו' אשר
 על פני ממרא . מאש"כ הלא [בראשית ק"ג] ה"ל לא קדים לי' מלת אשר
 בפסוק

עמוד סופרים . לדעת רש"י ז"ל בפסוק ע"כ כ"ל וממלת ואל יקשה
 ביאורו יפה . ולדעת הר"ש ז"ל בעיניו וכו' עד מלת אשר בפסוק
 ופירושו הסרה [עיין פירש"י במסכת מלאחי בספר מ"ח : ענינא . או
 דברים דף ל"ז ע"ב] שם מונה בענינא . כתב המוס"ה ז"ל ועתה
 מלין עמוד סופרים אה ע"ן
 מהו ומי הם ודעת דע כי לא מלא
 בעלי המסורת עמוד סופרים . ענין . לשון ענין רק
 כדעת הר"ש כמו בקהלת נמלא ח'
 במלת אחר העבור פעמים וכולן בלשון
 [בראשית י"ח פ' יחיד וכו' שמשו בו
 ה'] למסר ה' פסקא . פסקין . פסוק . [ר"ל במלת ענין]
 מלין עמוד סופרים הרבה ואפילו בלשון
 שראוי להיות ואחר העבור זוי"ו רבים וביאורו כמו עסק ומעשה
 [ר"ל שהסופרים חסרו הוי"ו בלשון השכ"ו גישעפ"ט ובמכורת
 מ"ח בלות עי"ן בראשית שם] דברו בו בלשון חרגוס ענינא
 ועיין במנחת שי פ' וירא בראשית ואיך מתורגמין בקהלת רק בלשון
 י"ח פ' ה' שהאר"ך בזה : ענין גוון שהוא לשון לבט ודו"ק .
 ענינא . הוא מבוחר וכאשר בא וכשנמלא במסורת בענינא ר"ל
 במסורה מלת בעיניו ר"ל בזה בלוחו בלוחו סימן או בלוחו ספור כמו במלת
 ויהי כל ימי [בראשית ה' פ' ה'] בהורה בפרש' הג"ל ע"ש] וכן לית חסר
 נמסר ז' . בעיני . מ"ח . ומסויים בענינא לית מלא בענינא עכ"ל :
 הכ"ח בבראשית שם ודע דחשיב הכ"ח בלוח כל ימי דסניכי למלת
 ויהי לחפוקי דחונך ודלמך ויהי על עצל . הוא הפך הזריו [עיין
 מ"ש במלת זריו בשם המ"ח ולפעמים יורה [ר"ל מלת עלל שזכר]
 על עעם או נגינה ובפרטות לטעם מונח מפני היותו עזר מהנחה
 אינו או מנחה שהוא אחת מחוארי העלל לכך הושאלה המלה לזה כמו
 שנמסר במס"ג פ' מקץ במלת אחד נהנו קדמא [ר"ל הראשון] בני
 איש אחד נחט תנינא בני איש אחד בארץ כנען סימן בני זרזים
 בני ארץ כנען עללים ויורה בזה על יחור הטעם והמלות אשר יבדל
 הראשון מן השני אבל יחכן יחור שורה על טעם אחתהא שהוא
 בראשון בלתי משרת מונה לכך כינו אותו בחואר זריו . אבל
 בשני בא משרת מנה לפני אחתהא לכן תארו אותו בחואר עלל :
 עכ"ל מ"ח בלות עיין : פסקא . כוונת במלה זאת

זאת ב' כוונת ראשונה ידועה אינו לשון עברי אך לשון ארמי
 למדקדקים והוא הנקרא קו ארוך והרבה לשונות מתורגמין כן ר"ל
 בין שתי מלות נקרא פסקא . הכוונה הפסקה [ובלשון השכ"ו חויף
 השניה היא באמצע פסוק והראשון הערין] כמו חל להיות לשרה
 הוא בקלת ספרים פתח דספרא . פנים בשולי היריעה] :
 [בראשית ד' פ' ויאמר קין אל ואחור . פריגמא . פתח דספרא :
 ח'] ויאמר קין אל ואחור . פריגמא . פתח דספרא :
 הבל אחיו [שם בין עיין בבה"ע מ"ש
 הבל אחיו ויהי בהיותם הבל שם בשם המוס"ה : פנים ואחור .
 מלת ויהי בהיותם הבל הוא כינוי לב' מלות לפניו ולאחריו
 אחיו הקודם יש הפסק פרשה] הוא כינוי לב' מלות לפניו ולאחריו
 אבל הרב לעזאנו בספרי אור [עיין בביאור הענין] : פריגמא .
 חורה ממאן בזה ואמר שאין כאן הלועזים
 פיסקא [זו"ל האור חורה שם טעה המדפוס טעשה פיסקא בין
 אחיו ליהי בהיותם כי בכל הספרים וכו' אין כאן פיסקא עכ"ל]
 אבל הראשון האמתי הוא בפ' וישלח [ל"ה פסוק כ"ג] במלת וישמע
 ישראל עכ"ל מ"ח . ועיין בשולי היריעה לח) : פתח דספרא .
 וכתב המוס"ה בלוחות הראשונות [בדיבור ראשון דף י"ד] זו"ל .
 ועתה אבאר מה פתח דספרא הנה ידוע מדרך הניקוד כי לא יבוא
 אחתהא וסוף פסוק תחת פתח גדול או קטן [ר"ל סגו"ל הנקרא
 פתח קטון] רק יתהפכו לקמ"ץ גדול אבל נשארו מהן בכל ספר וספר
 שלא יתהפכו והן נקראין פתח דספרא ונמנין עפ"י המסורה והן
 י"ט בספר בראשית כגון לאשה ויאלל [בראשית ג' ו'] יתח ופש
 ואבד ובל"ה [שם י"ד יו"ד] אלי ואבדכם י"ב מנהון פתח
 בלחנה ומנויים על כון בספר מ"ח [בראשית
 י"ו י"ז] ע"ש זו"ל מנהון בסוף פסוק וכן בכל ספר וספר נמנין
 אותן שבאחנה לבד ואותן שבסוף פסוק לבד והתערבו הפתח"ן
 והסגול"ן יחד עכ"ל וכך כתב לעיל בזה המאמר . אכן דע כי במלות
 שהם פתח"ן בפתח"ן דספרא ערבבו הסגול"ים בחוץ הפתח"ים :
 פנים ואחור . כגון שמות יו"ד פסוק יו"ד במלת לפניו נמסר ד'
 פסוקים אית בהון פנים ואחור [ר"ל מלינו ד' פסוקים שיש בהן פנים
 ואחור שבכל חד מנהון מחוב מלת לפניו ומלת לאחריו ושם המה
 מנויים במס"ג מ"ח עם מעט נוסף : פריגמא . קן קראו ההפסקה
 שולי היריעה
 לח) פסקין . זו"ל מס"ה בלוחות שניות מאמר ד' דף כ"ו זו"ל
 ועתה אבאר מהו פסקין הנה יש טעם אחד
 הנקרא

הלועזים קוראין לפסקא באמצע שבאמצע הפסוק כגון ויאמר קין פסוק פריגמא ויש שקוראין כן אל הכל אחיו [בדראשת ג'] ויהי דווקא לפסקא שבאמצע פסוק בהיותם בשדה נמסר עליו כ"ח והיא בין פרשה לפרשה כמו שזכרתי פריגמא באמצע פסוק ד' מנחון לעיל במלת פסקא שהיא בפ' בחורה [וכבר כתבתי שהא"ת חולק על וישלח

שולי היריעה

הנקרא פסק או פסיק והוא מקל בין ב' תיבות [ור"ל הוא קו ארוך כמומקל] והן ב' מנינים . האחד הוא הפסוק שאין אחריו רביעי כגון ויקרא אלקים / לאור יום . עשו / בלה וקראו להן פסקא דספרא כי כן נמלאים בכל ספר וספר והן נמנין ע"פ המסורת כגון בספר בראשית כ"ע פסקין ובספר שמות י"ט פסקין וכן בכל הספרים . והמין הב' הוא הטעם הנקרא לגרמיה והוא כדמות פסיק ממש אבל תמיד אחריו רביעי ובספר טוב טעם תמלאנו גם בשער שבתי לוחות הדבר בו עכ"ל [השתתקתי את לשוני בפרק ג' בד"ה ל"ג ע"ש] וז"ל במאמר יו"ד בלוחות שניות [דף למ"ד ע"ב] ועתה אפרש מלת פסיק . דע כי לשון פסוק אינו לשון עברי אך לשון ארמי והרבה לשונות מתורגמין כן ר"ל בלשון הפסקה [ובלשון השבתי חוף הערין] כמו חבל להיות לשרה תרגומו פסק וכן בישבת ה' [יהושע ה'] ופסק . ויכלא העם [שמות לו] ופסק . ולא יסף [בדראשית ל"ט כ"ו] ולא פסק [אמנם בתרגום שלפנינו הוא ולא אוסיף] טרם יכרת עד לא פסק על כן נקרא הפסיק פסוק : ומזה קראו ג"כ למקום חילוק בין פרשה לפרשה פסקא כמו שאמרו ב' פרשיות בחורה דלית בהון פסקא ברישא והם וילא וימי ועיין אור חורה שהאריך בזה ומכיים שם וז"ל אם אמר אדם וילא אין בה פסקא אמת אמר אך לריך שיוכן אין בה אין בתוכה [ר"ל בכל סדרה וילא לא נמלאת לא פתחה ולא סתומה] ואם אמר אדם וימי אין בה פסקא אמת אמר אך לריך שיוכן אין בה אין בראשה והגה טעה מי שטעה וחשב שאין בה פסקא האמור בזילא כאין בה פסקא האמור בזיחי עכ"ל וע"ש וקלרתי לשוני לענייניו ודלגנו הבלתי מוכרח . וב' פרשיות בחורה דלית בהון פסקא באמצע הפרשה והם וילא ומקן וכן יש פסקא באמצע הפסוק ד' מנחון בחורה כגון ויאמר קין אל הכל אחיו ויהי בהיותם בשדה [וכבר כתבתי בביאור הענין שהרב צעל אור חורה חולק על כך מסורה ואומר כך דהבא לאו ממניגא הוא ע"ש ויש קוראין פסקא זו פריגמא עכ"ל] ועיין לקמן במלת פריגמא :

על כך מסורה ואומר כך דהבא וישלח ודכווהי עכ"ל מ"ח באת לאו ממניגא הוא] ואיני יודע פ"א ולישנא קטיעה היא וכנ"ל מאיזו לשון הוא גם צעל הערוך לא פריגמא הלועזים קוראים כל הביאור אך הלועזים קוראים כל הפסקות בין פרשה פתחה או ההפסקות בין פרש' פשמיין . פשמיין צבחר . ויש שקוראין כן פתחה או סתומה פתח : דווקא לפסקא פריגמא צליר"י . פתח : דווקא לפסקא כר"ש ושאלתי את אית צדיק : הוא במס"ה [ועיין פי הכתיבה ואין מניגד לי וענין צוואה : ביאור הענין] : פרשה פתחה וסתומה מבוחר צוואה . נקרא צפי בעלי בפוסקים ויש בהן פלוגתא והכלל המסורת הלווי הנאמר מפי שפרשה פתחה יש לה ב' לוחות הגבורה למושה רבינו ע"ה אופן האחד בחצי השיטה ומניח חלק השנייה המשכן וכליו והן צפרשת כשיעור ט' אותיות והאורה כ"ד תרומה חולה [עיין לעיל במלת השנייה מניח שיטה שלימה ומתחיל קריא בעלי המסורת בשיטה השלישית ופרשה סתומה קראו כן לכל עשרים וארבע מניח חלק באמצע השיטה כשיעור ספרי קודם כאשר זכרו כמה וכמה ג' תיבות של ג' ג' אותיות ואח"כ פעמים במסורת רבות . עיין מכיים השיטה ואם גמר בסוף השיטה מסתחיל באמצע השיטה השנית . והכלל הפתחה תמיד בראש השיטה והסתומה תמיד באמצע השיטה עכ"ל מס"ה [בשער שבתי לוחות] : פשמיין . וז"ל מס"ה [בלוחות שניות] מאמר חשיבו דף כ"ט וז"ל ופירוש פשמיין הגה ידוע כי פשטא הוא שם אחד מן הטעמים המפסיקים ולפעמים משיימים שנים על תיבה אחת וקורין לה ב' פשמיין כאשר יתבאר בספר טוב טעם בעזרי . והגה הם ר"ל הבעלי מסורת קראו פשמיין לקחת מלות הנקודות בפתח . וכל חברותיהן בסגול כמו [במלת חגלה שמונה ג' פסוק י"ז] נמסר ח' פשמיין [ר"ל שהאל"ף והעי"ן בפתח"ח] כי כל שאר בסגול אע"פ וכן באפ"ו [שמות ד' פסוק כ"ט] נמסר שם יו"ד פשמיין [ר"ל שהאל"ף בפתח"ח כי כל שאר באפ"ו עכ"ל] אמנם במסורה שם במלת ויאכפו נמסר במסורה שלפנינו ויאכפו יו"ד פתחי"ן : פשמיין צבחר . פירוש פתח"ח קטן שהוא סגול וגמלא במסורת [יחזקאל ו' פסוק ע"י] וסימן מ"ה פ' י"ב [ושם ביאורו במסורה באמנם פשמיין לבחר פירוש פתח"ח קטן . מ"ח : פתח . היא תנועה קטנה ופתח"ח קטן היא סגול כאשר

כאשר כתבו וכאשר כתבו סהם פת"ח לפעמים יורה עג פת"ח נמש
ולפעמים על סג"ל כאשר נמסר [בראשית ב' פסוק כ"ב] במלת הלעג .
מ"ח : קריא . ז"ל מס"ה [בלוחות שניות במאמר העשירי דף למ"ד]
וז"ל הגה קראו בעלי המסורת כל עשרים וארבע ספרים קריא כמו
שקראו להם בעלי
אות ק"ף . קריא .
התלמוד מוקרא

באמנם חזרו על כל הוקרא . לעולם ישלש אדם שליש
במוקרא וגם קראו לכל פסוק מוקרא באמנם אין מוקרא יולא
מידי פשוטו מוקרא מסודר הוא וזולתם רבים (למ) ועיין בשולי
היריעה : ודע כי לא על כל ענין ועל כל מנין כתבו קריא
או בקריא והמשל על מלה הנמלאת רק פעם אחת כתבו עליה לית
ולא לית בקריא וכן כשנמלאו ב' או ג' פעמים וכו' לא כתבו ב'
בקריא או ג' בקריא וכו' ובספרים שנמלאו כתוב כן חינו אלא לתוספות
ביאור או ליפות כתיבתן כדי למלאות השורה כמו שכתבתי בהקדמה
החרוזית ע"ש . ובמסורה קטנה לא נמלא לעולם [ר"ל מלת בקריא
שזכר] חקן בקלת מקומות הולרכו לו במסורה גדולה כגון כשיש מלה
אחת בספר אחד הרבה פעמים ובשאר הספרים לא נמלא רק פעם
אחת כתבו עליה לית בקריא וכל ספר פלוני דכוותי' כגון שיטה אחת
מן ו"ו מלין ותקע כף ירך [בראשית ל"ב] נמסר לית בקריא וכל
יחזקאל דכוותי' [ר"ל מלה ותקע ליתא בכל ספרי אנ"ך רק דין
דכתיב הכא ובספר יחזקאל נמלאים מלות תקע דכוותיה דהך עכ"ד
המ"ח שם] . וכל הטף' בנשים לית בקריא וכל שיר השירים דכוותיה
[כוונת המסורה על מלת בנשים ליתא בכל ספרי אנ"ך וכל שיר השירים
למלאים מלות בנשים דכוותיה דהך ל"ל] וכן שיטה אחת מן כ"א
דכל ספרא דכוותיה בר מן חד וכל קריא לית דכוותיה כגון כל ספר
בראשית וי"ך [ר"ל כל ספר בראשית כתיב ויולד פלוני את וכו' בר
מן חד [כתיב בספר בראשית] וי"ך להם בנים אחר המבול
[בראשית יו"ד ח'] וכל קריא ויולדו בר מן חד וילדה לו בנים
[שמות ר'] או בנות וכן כל ספרא ח' חד נולה וכל קריא ח' חלוף לה
כגון

שולי היריעה

(למ) ומסיים שם וז"ל אך תנהתי מה שהמנון קוראים שם זה לספרי
הנביאים ביחוד ולא מלאתי עטם כתוב על זה בכל הספרים שראיתי .
אך לבי אומר לפי שרוב הנביאים אמרו בקריאתו כמו הלך וקראת
[ירמיו ב'] וקרא עליה את הקריאה [יונה ג'] ודומיתן ע"כ נקראו
ספריהן מוקרא :

כגון בראשית הגראה וכל קריא ב"ה : קרחי . ענינו מריטה
הגראה וכל קריא שבת שבתון ובעלי המסורת כתבו מלה זו
... בר מן חד שבתון שבת דפרש' במלות דומות בפסוק אחד אשר
המן פ' בשלה וכן כל קריא חזיו קלתן בזיו החבור וקלתן לא חזי
... ואמנו בר מן חד קרחי . קרחין . קראו לחותן
כתיב איש חמו קרחי כאלו חזיו החבור
וחזיו חיראו [קדים חמו לחזיו] קרחי כאלו חזיו נמרט . עיין
וכאלה רבים עכ"ל שם לענינו
כאן : קרחי . עיין בבה"מ . כמו

ושמסר ביחזקאל [ל"א פסוק י"ד] חד מן ד' פסוקים דאית בהון לא
לא ולא קדמי קרחי וחרין חמרין נסבין וי"ו ולפעמים טסף הביאור
במסורה עלמה כמו [דברים א' פסוק ט"ו] במלת שרי ושרי נמסר
במס"ק קדמא קרחי [ר"ל הראשון] בלי וי"ו שרי ושאר ח' שם
בפסוק כתיב ושרי בזיו ג' וימנין] וכן [שמות י"ח פסוק ד"א]
נמסר במס"ג במלת שרי [שם] ד' פסוקים אית בהון ד' מלין דמיין
קדמאה ותנינא . ותליפתא קרחי ורביעאה נסיב וי"ו כוונתם
מלינו ד' פסוקים שכלל פסוק מה"ד הנ"ל יש בהם ד' מלות דמיין
הראשון והשני והשלישי מהם בלי וי"ו והרביעי מהם בזיו והראשון
מהד' פסוקים הוא מלות שרי שרי ושרי [שמות י"ח כ"א] ושאר
ממייים שם במס"ג : קרחין . ביאורו כמו במלת
קרחי וברזוי יאמרו קרחין . וכתב המס"ה [בלוחות שניות במאמר
השביעי [דף כ"ח] וז"ל ועתה אבאר מלת קרחין והוא להפך ממלת
נסבין [עיין בלות נו"ן במלת נסבין מ"ש שם] ולא באה [ר"ל מלת
קרחין שזכר] רק על חזיו שבראש התיבה וזה כשיהיו בפסוק אחד
או בענין אחד ג' או ד' מלות או יותר קלתן עס וי"ו בראש וקלתן
בלי וי"ו כתבו על אותן שטם חזיו נסבין ועל אותן שבלי וי"ו קרחין
כגון ו' פסוקים מן ד' ד' מלין ב' קדמאין קרחין וב' בתראין נסבין
וי"ו כמו ואלזה את שופטיכם וגו' בין בין ובין [דברים א' ט"ו]
ודומיהן וכן ד' פסוקים דאית בהון ד' מלין דמיין ג'
קדמאין קרחין ורביעאה נסיב וי"ו ויבחר משה אלשי חיל וכו' שרי
שרי שרי ושרי [שמות י"ח פסוק כ"ה] וכן ב' פסוקים דכל חד ד'
... מלין קדמאה קרחין וג' בתראין נסבין וי"ו כמו וקלן פתילם
לעשות בחרך ובחרך ובחרך [שמות ל"ב] וכן וי"ו מלות דמיין
בפסוק חד א' ב'ה' [ר"ל הראשון והשני והתמישין] קרחי : ג' ד' ר"ל
השלישי והרביעי והשישין] וי"ו [נ"ל שליל נסיב וי"ו] וסימן ואלה יעמדו
וכו'

בביאור הענין: קטייעין מלשון וכו' ראונו גד ואשר וזבולן דן קליה וכריחה כמו וקץ פחלים ונפחלי [דברים כ"ו י"ג]. ובפסוק [שמות ל"ט] תרגום ירושלמי לא תחאוב בית רעך שדכו ועדו וקטע יתהון. ועיין בשוגי ואמחו שורו וחמור' שם ה' נמסר שם היריעה מ): קטייעין. קטייעין . קטייעין : ש"ס קרתי פי' שדכו ה"א חטטה שורו הם צלי וי"ו גדולה ידוע אבל בעלי המסורה ושארם עם וי"ו עכ"ל לענינו : פעם רבוי שולי היריעה

מ) קטייעין . לשון המס"ה [במאמר חשיבו בלוחות שניות דף כ"ט] וז"ל ופירוש קטייעין מלשון קליה וכריחה כמו וקץ פחלים [שמות ל"ט] תרגום ירושלמי וקטע יתהון וכן יפלה כליותי [איוב ט'] יקטע כליותי והנה ידוע כי נמלא ח"ב מן אותיות גדולות בתכ"ך וח"ב מן אותיות קטנות ובמסורה קראו לכל אחת מן הגדולות רבחה והקטנות זעירה כמו במלת בראשית הבי"ת רבתי ויקרא ה"א זעירה והנה במסורת המדוייקות לא קראו הוי"ו הקטנה וי"ו זעירה אך וי"ו קטייעה פירש קלוה מעט מלמטה כמו את בריתי שלום [במדבר כ"ה] וי"ו קטייעה [ועיין אור חורה שהארץ בזה] וכן לא נשא לשוא לשון [תלים כ"ד] נמסר וי"ו קטייעה . ותמהתי אני על כל הנפרשים אשר ראיתי שלפי פירוש כולם הוא כתיב נפשו וקרי נפשי וכן ראיתי נוכחאות שהכתיב הוא נפשו והקרי נפשי [תלים שם] ואין ספק כי הוא טעות סופרים וטעו בין זה ובין פדה נפשו מעבור נשחת [איוב ל"ג ל"ג] שהקרי הוא נפשי וכן הוא נמנה ר"ל כך דאיוב המכר עם מ"א מלין דכתיבין וי"ו וקריין יו"ד ולשוא נפשו לא נמנה עממן הרי שאינה אלא וי"ו קטייעה והכלל כי לא קראו אות קטייעה אלא הוי"ו לבדה כי כן קראו לה במקום אחר ארוך [עיין לעיל באות ה' במלת ארוך מ"ש שם] כגון וי"ו ויזתאו"ו אריכתא ולא רבחה כי הוי"ו הרבחה הוא וי"ו דגחון ועיין בא"ב רבחה וכ"ב פסוקים דלית בהון לא ארוך ולא זעיר פירוש לא וי"ו ולא יו"ד כמו לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתם [תלים ק"ה] ועוד שמשו במלת קטייעה במלה שיש בה ב' נחים ונמלאת ב' מקומות האחד חסר הנח הראשון והשני חסר הנח השני והשלישי חסרים שניהם כמו יאריכון [ר"ל דרך משל כמו מלת יאריכון ה' כתיב יארכון [שמות ד'] כתיב שם חסר יו"ד ומ"ל וי"ו. ואחד כתיב יאריכון [מלא יו"ד וחסר וי"ו [דברים ה']] ואחד כתיב יארכון [שם ו'] חסר דחסר נמסר עליהן

רבוי [עיין בביאור הענין] ויוחר פעם יקראו קמ"ץ וכוונתם קמ"ץ זכון שירה על לשון רבי' כמו שנמסר] מנשם ופעם יקראו קמ"ץ וכוונתם במסורה [במדבר ה' פסוק ט"ו] ליר"י הנקראת קמ"ץ קטן אבל מלה במלת והעמדה נמסר שם [והעמדה] מזבלת זיניהם על הרוב יקראו לית וחסר והוא חד לקמ"ץ ממש קמ"ץ מן ז' זוכין חד מיעוט אות וי"ש צלי שם לווי ולליר"י אחד רבוי [ופי' שם] רבוי . רפה . רפי . יקראו בשם לווי המ"ח ח"ל פי' קמ"ץ קטן . מ"ח חד מיעוט שאותיות רפין : אות קו"ף : רבוי . המלה מעטים וחד יורה על מלות

רבוי שאותיו המלה מרובי' מחברתה מלחות באותיות הנחות והוא כמו [א] והעמדה דין חסר יו"ד וחברו מלא אשר כתבו לעיל במקומו [יחזקאל כ"ד י"ח] והעמידה מלא יו"ד מלא אשר כתבו לעיל במקומו עכ"ד שם בקיור ועיין שם כל ה"ו למדקדקים ובעלי המסורת השתמשו זוגין כי שם נמנו : רפה רפין : ב' בדברים מתחלפים אות חסרם [עיין בביאור המלות] ומכיים שם המ"ח וכאשר האות שאחר אותיות ובלב [ר"ל הנקודות בשו"א] המשמשות הוא צלי דג"ש או יאמרו רפין : דהיינו כאשר הן צנקהות שו"א להבדילו מאותן שהן בדג"ש אחר אותיות ובלב [ר"ל הנקודות בפתיח] [בהעדר ה"א היריעה] וכן נקראין דגשי"ן . ח"ל מס"ה וידוע ג"כ כי אותיות בל"ב הפתיחים המורים על ה"א היריעה תמיד דג"ש אחריהן לפיכך קראו לתיבות פתחין האלה דגשי"ן והעתק לשונן בש"ה] וכן אחר ה"א השאלה כמו [בראשית ד' פ' ט'] במלת במלת השמר נמסר לית רפי [פי' מלת השמר בה"א השאלה או הכימה ליתא . [רק דין דכתיב ה"א בראשית שם] כי כבר נמלא מלת לשומר [תלים קמ"ו ו'] שם ה"א היא ה"א היריעה והשין דגושה עכ"ל מ"ח : ועיין בשולי היריעה מא) : שבר שולי היריעה

עליהן חד קטייעה ידים וחד קטייעה רגליה וחד קטייעה זדיה ורגליה עכ"ל [ר"ל חד קטעי' ידי' חסר הוי"ו] במלת יארכון [שמות א"ד] ומלא וי"ו וחד קטעי' רגלי' [ר"ל הוי"ו דברים ה'] דכתיב יאריכון וחד קטעי' ידיה ורגלי' [דברים ו'] דכתיב יארכון חסר דחסר [והביאה המסורה הזאת המנחת שי צפ' ואחתהן במלת יארכון ה"ל ע"ש : מא) עיין לעיל בשולי היריעה אות כ"ב מ"ש שם שם המבין חדות : רפין . ח"ל מסורת המסורת [במאמר השלישי בלוחות שניות דף כ"ד] ח"ל

דג"ש כמו במלת חיות [שמות ה'] [שבר. עיין בביאור המלות] כמו פסוק י"ט נמסר לית רפי. במס"ק [במדבר ל"א] [פ' כ"ד] כי במקום אחר כתוב חיות ה"ד קדמא [ר"ל הראשון שם פסוק דגושה : מ"ח ו"ל המ"ח כ"א] כתיב ויקח משה ואלעזר במס"ק פ' שמות הכהן וגו' כל כלי הכל לית רפי אות שי"ן מעשה. תנין [פסוק הו"ד : כמשפט שבר. שי"ן : כ"ד ה"ל] ויקח משה אחר ת"ג לאפוקי ואלעזר הכהן מאת

חיות בפת"ח הו"ד דגושה ונקדו שרי וגו' ומשתיין בטעמא וסימן כלי הכהן [שמות ה' פ' י"ט ה"ל] שבר והשרים למעל פירושו בקדמא חתי"ת בקת"ן ולא בפת"ח שלח כתיב מלת כלי' ושי"ן צו לשון יתערב עם חיות השדה כי רק שצירה מלת הכהן בטעם חביר. תנין כתיב ב' שרי אשר שי"ן בהם מעלה מלת הכהן. בפשטא שהיא למעלה על המלה. עכ"ל מ"ח : שישי"ן : ל' מס"ה [במאמר החמישי בלוחות שניות ד' כ"ו ו"ל המאמר החמישי בשיטין וכו' הרב' שמשו רז"ל בלשון ארמית חביר כמו וכו' עיין בלשון ארמית חביר כמו וכו' עיין בביאור הענין. שישי"ן. הרבה שמשו רז"ל בלשון שיטה בלחמ"ה ולא ידעתי מאיזו לשון הוא גם בעל העריך לא הביאו אך מלחתי שיטה של פלוגי שיטה אחרונה וכן קראו בעלי המסור' שיטה למה שקראו רז"ל שיטה ר"ל הלעת דברים מענין אחד כגון סכום פסוקים או זוגין או מלת

שולי היריעה

הם המועטין כי רוב הווי"ן שבראש האית"ן הם וו"י הסיפך והם פחותין ודגושי"ן אחריון ולא לנו אותן מפני' לבי' אבל' בש"ן קמולים מפני אל"ף האית"ן על הרוב לנו אותן כמו ואשים ט' ואדע ג' וכו' ומסיים שם והחט"ף פת"ח או החט"ף כגו"ל קראו ח"י לכן רפי שלא צא לעולם דג"ש אחריון עכ"ל שם לענינו [הבעל מבין חדות קילר בלשון מאוד וסמך על המעיין שם במס"ה ולחופעת המעיין העתקתי לשונו כאן] :

ועל ספר חקה [ישעי' ל'] ח"י ועל מלות שיש בהן הדמות מה בנקודתן שיטין דספר רשם וכן קראו רז"ל או בלוחותיהן וקראו לכן שיטה לשורות ספר שיטה כמו שאמרו ועיין בביאור הענין :

כריך להניח ד' שיטין בין כל ספר תיבה. היא מלה דקדוקות וענינה וספר וכן בראש כמו מלה ויראה

השיטה ובסוף אות ח"י היות שניכ דבר שיטה וכתבו על תיבה. תהלות. אחד או שם מורדף.

בדרלעמר פסקין תאומים : עיין בביאור לה בחרי תיבות הענין. ובמלת בשיטה חדא ולא תיבה השתמשו

פסקין לה בחרי שיטין וכן קראו בעלי המסורת שיטה למה שקראו רז"ל שיטה ר"ל הלעת דברים מענין אחד כגון סכום פסוקים או זוגין או מלות שיש בהן הדמות מה בנקודתן או בלוחותיהן וקראו לכן שיטה והכלל כל קינוץ של פסוקים או של מלות הרבה יחד שאין על סדר האלפ"א בית"א קראו לכן שיטין ומקובלני שאין שיטה פחותה מעשרה שורות וגמלאים שיטין של ענינים רבים כגון שיטה מן קך וכך פסוקים או מלות או אותיות ואין לורך להביאם עכ"ל שם לענינו : תיבה : ו"ל מסורת המסורת בלוחות שניות במאמר חשיעי דף כ"ט] ו"ל ועתה אפרש מלת חביר ידוע כי הקדמונים קראו לכל מלה תיבה והרבה בקשתי למצוא לזה ענין ולא מלחתי מה ענין זה לזה כי לא נמצא זה השם כ"א בחיבת נח וחיבת משה ומחורגמין חיבתא ובלחמ"ה אמרו מן תיבה חביר כמו שבלשון עברי כאמר מן מלה מלין או מלים ולא נמצא רק בחיוב. ורבים חושבים כי אין הפרש בין תיבה ומלה ואומר ח"י שיש הפרש ביניהם כי לשון מלה נאכל על דגור שמוליא אדם מפיו בחיבור הלשון כמו שנמצא בדברי רז"ל. והם עונין אחריו מלה במלה אבל תיבה לא אמרו רק על מלה

בעלי המסורת כמו [בבראשית כ"ז פסוק ג' במלת צידה נמסר ה' יחירה ונקראת ציד כאלו לא נכתבה ה"א מ"ח. וזוהא חד מן כ"א חבירן כתיבי ה"א בסוף חיבותא ולא קרי וברבוי יאמרו חבירן או חיבתהון ודומיהם : תהלות. הוא כינוי לספר חללים כמו שנמסר במס"ק [במדבר ו' פסוק כ"ד] במלת יברך ה' ד' יחידאין וכל חללות דכוותי' [ופי' שם המ"ח ו"ל דלא כתיב יברך יי אלקיך להכי קרי לה יחידאין [ועיין לעיל במלת יחידאין מ"ש שם] וכל ספר תלים כתיב יברך ה' כמו הכהן וכו' מווייס במס"ג עכ"ל שם :

מלה הכחובה בחוך הספר כמו שאמרו כל חיבה הכריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה וכן ראשי תיבות וסופי תיבות ולא נאמר [ר"ל לא אמרו] ראשי מלות סופי מלות אך מלאתי קלת המדקקים לא הבדילו ביניהם וקראו לשניהם מלה ולא נמלא כן בדברי הקדמונים עכ"ל [סם] תאומים : אם שתי מלות דומות בלי הפסק ביניהם נמסר במסורה מערכת הנקראת מסורה רבתא במערכת אות ב"ת א"ב תאומים בפסוק כמו ב"ת א"ב א"ב א"ב [יחזקאל ג' פסוק א'] ודומיהם ב"ת א"ב א"ב א"ב [בראשית י"ד פסוק יו"ד] ודומיהן ב"ת גימ"ל גבים גבים [מלכים ב' סימן ג' פסוק ט"ז] עיין במסורה סופית ... [והיא עלמה המסורה מערכת ונקראת סופית בעבור שהיא בסוף כל המקרא] שם היא מסודרת כפי סדר האל"ף ב"ת וכן נמלאים פסוקים אשר נמסר עליהם ג' מן תלת מלין מתאימין דהיינו עוה עוה עוה [יחזקאל כ"א פסוק ל"ב] ארץ ארץ ארץ [ירמיהו ק"ב] פסוק כ"ט] ושם נמסר במסורה ג' פסוקים משולשים בקריאה והשלישי הוא קדוש ק' [ישעיהו ו' פסוק ב'] [ר"ל במלת בקריאה שמלינו ג' פסוקים דכתיב בהן מלה אחת שלש זימני וקדים להם מלה וקרא כמו במלת קדוש דקדים מלת וקרא . או כוונת המסורה במלת בקריאה ר"ל במקרא כי כן נקרא בפייהם כל הכ"ד ספרים קריא כמו שכתבתי ב"ת א"ב ע"ש] ושם נמסר ד' פסוקים דמיין ומונה עמיהם היכל ה' היכל ה' [ירמיהו ז' פ' ד'] עכ"ל מ"ח ב"ת תי"ו ומוסיים שם המ"ח : זה מה שיראה לנו מספיק מביאור המלות שצאו במסורת . ובענין אני שישפיקו לבאר כל הענינים אשר השתמשו בהם בעלי המסורת ובהם נשלם הפרק הזה וברוך הנותן ליעף כח :

פרק ה'

בו יבואר קצת סימני מסורת המסור' שבתור' ושנבניאוי שיש קצת קושי בהבנתם . ולתועלת המעיין אכתבם בפרק הזה כמו שמצאתים בספר מסורת המסורת שדבר בהם (בשער שבתי לוחות) בסוף ספרו ועם מעט נוסף :

[סימן בפרשה נח] וריפת ותוגרמה . נמסר שם [דין] ברי"ש ובדברי הימים וריפת בל"ת וסימן ראשי ספריהם . פי' נספר בראשית הנקרא ראשית ברי"ש נכתב וריפת ברי"ש ובד"ה נכתב וריפת בל"ת כשם הספר הנקרא דברי בל"ת : סימן

[סימן בפרשה וירא] . במלת ושני נעריו אתו [נמסר שם] בפרשה בלק גבי בלעם כתיב ושני נערי' עמו וסימן איש איש כלשונו [פירוש גבי אברהם שהיה עברי כתיב אתו שהוא לשון עברי וגבי בלעם שהיה ארמי שנאמר מן ארם ינחתי בלק כתיב עמו שהוא לשון ארמי חרגום של אתי עמיה : ושם נמסר . וסימן אחר [כשמו כן הוא] פי' אברהם שהוא באל"ף כתיב אתו באל"ף בלעם שהוא בעי"ן כתיב עמו שהוא בעי"ן . וסימן אחר שם נמסר א"א : ע"ע פי' אברהם אתו בלעם עמו וגם הסימן ע"ז [שבו לוחותם לוחות] פי' האותיות הם לוחות וסימנים על זה :

סימן בפרשה וישלח : על דישן ודישון : נמסר שם : כל יומא דספרא דישן בקמ"ץ ומתחיל יום ראשון של שבוע וכן הסדר . דישן דישן דישן דישן דישן [ר"ל ז' פעמים כתיב מלת דישן [וישלה בראשית ל"ו] כמיין ימי השבוע מהם דישן בחולס ומהם דישן בקמ"ץ לכן נחמו סימן כי היכי דלא נטעה חיו מהן בחול"ם וחיו מהן בקמ"ץ והסימן [כל יומא דספרא] פי' אותי מלת דישן שהוא נגד יום שקורין בו בחורה הוא דישן בקמ"ץ ושארם בחול"ם . ומתחיל יום ראשון מעתה הראשון שהוא נגד יום ראשון שהוא בחול"ם . השני נגד יום ב' דלית ב' ספר תורה הוא דישן בקמ"ץ . ג' נגד יום ג' בחול"ם . ד' הוא נגד יום ד' בחול"ם ה' נגד יום ה' בקמ"ץ . וי"ו בחולס . ז' נגד יום שבת דלית ב' ספר תורה אזי דישן בקמ"ץ [קך הבנתי מספר מדין חדות] שם ותרעה לשינו לקמן . ומסיים שם המס"ה כך מפרשים הספרדים אך הלרפתים חולקין עליהם ואומרים דישון דישן דישן דישן דישן דישן וסימן שלהם כל יומא דספרא דישון בחולס . ומתחיל בשבת וזה העיקר [וכן העתיק המדין חדות המסורה הנ"ל בכפרו [פי' וישלח פסוק לת"ד] ח"ל המס"ק שם דישן כל יומא דספר תורה דישן ומתחיל בשבת ע"כ ופי' שבעה פעמים כתיב מלת דישן בפרשה שם כמלין ז' ימי השבוע מהם דישן בחול"ם ומהם דישן בקמ"ץ לכן נחמו סימן כי היכי דלא יטעה הקורא והסימן הוא כל יומא דספר תורה פי' אותו נילת דישן שהוא נגד יום שקורין בו בחורה הוא דישן בחול"ם ושארם בקמ"ץ ומתחיל בשבת . מעתה דישן הראשון שהוא נגד יום השבת הוא דישון בחול"ם . השני הוא נגד יום א' דלית בו ספר תורה הוא דישן בקמ"ץ . ג' נגד יום ב' חול"ם . ד' ה' . נגד יום ג' ד' קמ"ץ וי"ו חול"ם ז' נגד יום ו' קמ"ץ עכ"ל שם וסימן מעלין

מבוא המסורה פרק ה

שהיה משה חי לא היה יכול מיכאל להגיע את ישראל כמ"ש משה
אם אין פניך הולכים אל העליון מזה על שאמר הקב"ה הנה אנכי
בולח מלאך לפניך הוא מיכאל כמבואר בפרשה כי תשא במדרש רבה
אבל כשנעלם משה אז בא מיכאל וכן בפרשת תלוא שנעלם שם של
משה [בכל הפרשה תלוא לא נזכר שם של משה רבינו ע"ה] יש צו
[ר"ל בפרשת תלוא] ק"א פסוקים כמנין מיכאל כי כשנעלם משה בא
מיכאל עכ"ל בעל מגלה עמוקות הג"ל. ומסיים שם המ"ח: ומעתה
בין חבין את אשר לפניך סוף פרשה תלוא בחומשים שלייתו מנין
הפסוקים ק"א ונחנו סימן מיכאל. כי לא לחנם מסורה"ה ארשת
סימניהם אשר נחנו במלות קלרות כי תחתיהם סודות וענינים נפלאים.
לכן אין ראוי להעלים עין מלעיין ומלחקור אחר עניני סתריהם אולי
ישר בעיני ד' ויללח לכל מזכיל אל כל אשר יפנה. ונבין תחבולות
יקנה. ויקוים בנו בקשת המשורר גל עיני ואביטת נפלאות מחורתיך
עכ"ל ובזה נשלם הפרק הזה:

פרק ו

בו נבאר החדות מסוריות וחליף מניהון. כמו שמצאתים בספר מ"ח:
וז"ל המ"ח [בשער הרביעי בהתחלת השער] מרגלח בפומייהו דבעלי
המסורת כאשר מסרו דבר אשר שמרו בזה שלא תפול
שגיאה בכתיב הקודש עשו משמרת למשמרת במלות קלרות כדי
שיחוקו לזכרון בלבנות הקוראים ולא יסורו מקרבם כל הימים ולחדד
הרעיונים גלו טפה וכסו עפחיים לעורר עיני הקוראים והנה בחופני
התרתם קדמונו רבים מחכמי לב יש מהם דרך דרש כמו בעל הטורים
וכמוהו רבים ויש מהם לפי פשוטו של ענין כמו ר' אלי' בחור
המדקדק בכוף ספרו מסורת המסורת היתר מעט מזעיר וגם
נפלאים איתנו עוד פירושים. אבל אתר כולם נשאר רובא דרובא
מהמסורת בלתי ביאור כי לא פירש להם רק מיעוטא דמיעוטא
[ועבשיו הגם שזכינו לפי' מנורת שלמה שביאר את המס"ג בוודאי כל
רואה ומבין שם יאמר די כי הוא ילא כל חובת ביאור המס"ג ומראה
מקומות בחנ"ך: אמנם המס"ק הניח מלפרש ובפרט המלות זרות קשה
ההבנה ומלות קלרות ומוגזרות ונוטריקון הבאות במס"ק לא דבר בהם
לכן אני המאסף לקטתי מספרים ישנים ביאור המלות קשה ההבנה
וסדרתיים ע"פ ח"ב והגנתיים לפניך ובטוה"י חמלא בזה הספר אתה
המעייין להבין ולהשכיל כל החדות הנאים במסורת תורה נביאים
וכתובים

מבוא המסורה פרק ה

וכתובים] ומסיים שם המ"ח לכן ראינו לכת מפתח לחדות [ר"ל לדברי
המס"ק שכינה אותם בשם חדות] בכללן כי פרטן יבוא ביאורן בפנים
הספר [ר"ל בספרו מבין חדות ע"ש] אשר מבין שניהם הכללים והפרטים
יהיה נקל מאד על המעיין להבין ולהשכיל כל החדות הנאים במסורת
נביאים וכתובים. ושער הזה [ר"ל השער הרביעי שזכר שם] יפרד
והיה לארבעה ראשי מינים:

המין הא' הוא שמסרו סימן יחזיק כל כך מלות כפי המקומות הנמסרים.
והמדה ההלכה אשר נתנו לסימן נמצאת בלוחות פסוק אשר נחזקו אותה
מלה הנמסרת כגון [בראשית ד' פסוק י"ב] צמלת תוֹבֵף נמסר ג'
חכרים מלרע וסימן חילח דמלתא רוחא [ופי' שם המ"ח]
בעלי המסרה נתנו סימן לדרך הלכה בתרגום מלה הסמוכה לכל אחד
מג' מלת חוסף: א' דין בראשית שם [וסימן חילח] תרגומו דמלת
כוחה דכתיב בתריה: ב' דמלתא תרגום מלת הדבר דסמוך ליה
[ר"ל למלת חוסף דכתיב בתריה] [דברים י"ג ח'] : ג' רוחא תרגום
מלת רוחם דסמוך ליה [למלת חוסף] [תלים ק"ד כ"ט] ע"כ דברי
המ"ח [בראשית שם] ועיין מ"ש לעיל במלת מלעיל ומלרע בביאור
הענין בשם המ"ח. וכמו [שמות ב' פסוק י"ח] במלת זכה [נמסר
ה' פת"ח ופי' שם המ"ח הכ"ף עי"ן הפעל בסגול] [הגקרא"ה פת"ח קטן
לא' מכה בלר"י וסימן] [עברא בחוטרא] לא תמחי עממיא ברוגזא
ד' [מחי] נתנו סימן דק הלכה תרגום מלה הסמוכה לכל חד
לחמש מלות מכה: א' דין [שמות הג"ל] סימן עברא מכה איש
עברי: ב' בחוטרא מכה במטה [שם ז' י"ז]: ג' לא תמחי תרגום
לא חכה [מלכים ב' ו' פסוק כ"ב]: ד' עממיא מכה עמים [ישעי'
י"ד ז'] : ה' ברוגזא ד' [מחי] לא תחוס וגו' אני ד' מכה [יחזקאל
ז' פסוק ט'] עכ"ל שם:

המין השני באים במסורת סימנים במלות חידותם [דברי המס"ק
מכנה אותם בשם חידות] וכמו [דברים י"א] פסוק י"ז] צמלת
מוהרה נמסר שם בטעם רביעי ומלת מהרה [יהושע כ"ג פסוק
י"ע] מלת מהרה בטעם זקף וסימן אדון יושב ומשרתו עומד [העתקתי
את המסורה הזאת בפרק ד' בלוח יו"ד במלת יושב וע"ש ושם
חמלא ביאורה:

המין השלישי יביאו בעלי המסורת פסוק אחד ממקראי קודש לזכרון
על מה שנמסר עליו. וזה יהיה אם שני דברים דומים רק יש
קנה הבדל ביניהם מסרו סימן מפסוק אחד או ממלה אחת שזכרו
שם המ"ח ובזה הם שומרים תמונת המלות והפסוקים שלא יעלה
על

על לב מי ומי שיהיה להשוותם או להחליפם להקדים המאוחר או להיפוך . או למשר המלה . או להיפוך . וההבדל הנזכר הוא כללי למלה או לחות או לחותיות לנגינת טעם מסרו סימן כזה כמו (בראשית ה' פסוק ז) במלת יצוא נמסר שם ג' מלאים ואחד פסוק סימן ו הבית ימלא עשן (ישעיה ו' ד') והמסורה הזאת נוהגת סימן למלה (המלאים בוי"ו [עיין לעיל פרק שלישי בחות עיי"ן במלת עשן ע"פ ר"ס]) :

המין הרביעי השתמשו בשתי מלות מפסוק אחד ונתנו להם סימן על אותה מלה אשר נמסר עליה ומלת המלה הראשונה מהסימן שרשה משורש המלה אשר נמסר עליה והשניה הוא לעריקון ומורה כל אות ממנה על אות השימוש הבא באותה חובה הנמסרת כמו (במדבר ע"ו פסוק ג') במלת לפלא נדר או בנדבחה נמסר שם לית וסימן נדיב לב [הנה מלת נדיב שם שרשה משורש המלה בנדבחה אשר נמסר עליה ומלה השניה מהסימן ל"ב הוא נועריקון (למ"ד) לנדבה (בי"ת) בנדבה ונתנו סימן שבמדבר ע"ו] כתיב לפלא נדר או בנדבה . ובספר ויקרא כ"ב כ"א כתיב בלמ"ד לנדבה [ועיין מ"ש בפרק שלישי במלת ל"ב] והסימן הוא כסדר והוא לשון הפסוק שמות ל"ה] שם כל נדיב לב : ומסיים שם המ"ח ודכוותהון טובא מאוד מאד כאשר ימלא הקורא נעים בפנים הספר (בספרו נובין חדות) ואם יזכני השם להשלים הספר (מלאכת סופרים) אשר הניחתי פירוש על המס"ק או תמלא הקורא נעים למלות רגוק שם בביאורו) ומסיים שם המ"ח הנה כתבתי כללי הסימנים אשר השתמשו בהם בעלי המסורה ומלינו נמי בגמרא שהשתמשו בסימנים כמו אלה הרבה מאד עד כי חדל לספור ממש בכל מסכת ומסכת : ולמען שלא יחשוב המעיין כי סימנים אלו הם דברים של מה בכך לכן אליגה פה מה שמלאתי בספר שלי"ה כלל לחות הברית [אות סמ"ך ד' ת"ז ע"ב] ז"ל סימני דאורייתא ובפרק הבונה דרשו סמ"ך עי"ן עשה סימני לחורה וראיתי הרבה בני אדם כשיש סימן בגמרא אין לומדין הסימן ואין קורין אותו ותלילה לעשות כן ואני חושב כי סודות גדולות מרומזים בסימנים נוסף על הפשוטו מה שמורה הסימן ע"כ חוכן דבריו והמ"ח האריך שם בלשונו ואני קלרתי . והנה מדברי השל"ה הקדוש ללמוד לנידון דידן לסימני בעלי המסורה שבודלתי בהם סודות גדולים ונראים בסימניהם נוסף על הפשוטו מה שמורה הסימן . וכל דבריהם ג"כ יש בהם סודות . [וכמו שכתבתי לעיל פ"ק פ"ק ה' בשם המ"ח ע"ש] וענינים נפלאים וכמו שמלאתי בספר [מלות שמורים] בהלכות הפילין (דף ל"ו ע"ב) וז"ל מוזות סימן במסורה ואלה שמות (משלי) מוזות כתיב חסר וי"ו בתרא בשמע ישראל מוזות כתיב חסר וי"ו קדמאית

למען ירבו [ר"ל צפרטה והיה אם שמוע] מוזות מלא דמלא כתיב ויש במסורה זאת רזין עילאין ופירשתי אותה בחוק הדרושים שלי עכ"ל לענינינו וזוה פלג הפרק הזה . כתב לך כל הדברים האלה על לוח לבך [המבוארים בספר הזה] ואל יליזו מעיניך או תשכיל ותלתיך דרכיך בכל דרכי בעלי המסורה :

פרק שביעי

בו נבאר את המסורה הגדולה אשר בראש כל ספר וספר (ר"ל בו בסדר המס"ג שבודתחלת כל ספר וספר מכתבי קודש והנה הנם פה על הסדר) כמו שמצאתים מסודרים בספר מ"ח (בשער השלישי) ולתועלת המעיין אעתיק פה . עם מעט נוסף :

א ספר הראשון מתורת משה רבינו ע"ה הוא ספר בראשית אשר אותו ב"ת במלת בראשית היא אות מאותיות אלפ"א בית"א רבתי [שיש בחי"ך אלפ"א בית"א רבתי וח"ב זעירא] לכן נמסר שם כל האלפ"א רבתי ומתחלת כך המסורה ב"ת רבתי מאותיות גדולות דמשמשו בהון דחינוך וכו' והולך ומונה כל אות ואות א"י איפה מקום תמונתו בחי"ך [עיין במורה שלמה במלת בראשית שכתב שם שדברי המס"ג כאן ושדברי הימים סתרו אהדדי ומכריע שם לדינא ע"ש] :

ב לספר שני הוא ספר שמות נמסר בהתחלתו סביב מלת ואלה מסורה כפולה בחילוניות ופנימיות בחילונות נמסר מלות ואלה י"ז ראשי פסוקים בחורה [ואלה י"ז ר"ל הני דלא שמיך ליה מלת חולדות ולא מלת שמות קא מני התם . מ"ח בראשית כ"ה ז] ואגב גררא נסיב וכל חולדות דכוותי' ואלה חולדות בר מן ד' אלה חולדות וכן תמיד יאמר ואלה שמות בר מן ה' אלה שמות וכן היות וכו' ר"פ דנביאים ואלה שמות בר מן ד' אלה שמות וכל זה נמסר בחילוניות עם הפסוקים השייכים להם : ובפנימיות נמסר אלפ"א בית"א מן חד חד חר' א' וחד י"א :

ג לספר שלישי סביב למלת ויקרא נמסר כמו"ק מן מסורה כפולה בחילוניות נמסר ח"ב מן חד חד קמ"ך צוקס"א [ר"ל אק"ך] כי בללא הוא כל חובה אשר משפטה לינקד בפת"ח אס' תצוא בטעם אסתחא חשתה הפת"ח לקמ"ך ואם בטעם זק"ף לפעמים חשתה לקמ"ך ולפעמים לא ואם חשתה נמה על הרוב במסורת ע"כ מלאכתו וס' בחילונות נמנו המלות אשר הם בקמ"ך ובזק"ף ובפנימיות

מבוא המסורה פרק ו

ובפנימית נמסר אל"ף ב"ח מאותיות קטנות לפי שאות אל"ף של מלת ויקרא היא מכהין שהיא קטנה :

ד לספר במדבר סביב למלת וידבר נמסר במסורה חילונית י"ו זוגין מן ב' ב' קמלין ובפנימית נמסר י"ח מלין חיקון סופרים [ועיין שם במסורת שלמה שהאריך בזה מהו חיקון סופרים וע"ש באורך :

ה לספר דברים נמסר במסורה חילונית י"ח פסוקים חד ריש פסוק אחד כוף פסוק ובפנימית נמסר יו"ד מלין דקריין ולא כתבן :

ו לספר יהושע לית מסורה סביב למלת ויהי וטעמו נעלם מאתנו :

ז לספר שופטים מסורה כפולה בחילונית נמסר מ"ס מלין מן א' א' קדמא נסיב וי"ו ובפנימית נמסר חד מן י"א מלין קריין ח' ולא כתבין ושם באים המקומות במספר :

ח בריש ספר שמואל נמסר חד מן מ"א מלין דכתיבי וי"ו בסוף תיבותא וקרי יו"ד :

ט ספר מלכים במסורה חילונית סביב למלת והמלך נמסר ס"ג מלין כתיבי יו"ד בסוף תיבותא ולא קריא ובפנימית נמסר י"ח מלין חסר וי"ו בסוף תיבותא וקריין :

י בריש ישעיה סביב למלת חזון נמסר ד' זוגין מן ב' ב' בספרא קדמא נסיב אות וחסר מלה תנין חסר אות ונסיב יתיר מלה [ובספר מנין חדות דברים ו' פסוק י"א] מלאחי שהעתיק שם את המסורה הכל' והגירסא שם [במלת תירא] ז' זוגין מן ב' ב' בספרא קדמא נסיב אות וחסר מלה וכו' כל"ל. ופירש שם כוונתם ב' פסוקים בספר אחד ושניהם ענין אחד רק יש הפרש ביניהם בפסוק ראשון כתיב אות אחד יותר מחבירו ובפסוק ב' חסר אות אבל כתיב מלה אחת יותר מחבירו וכן כל הזוגים נמנו שם במ"ח על כוון] ובריש ישעיה הכל' נמסר הו' זוגין כל"ל כמו שמלאחי במ"ח [ועיין מ"ש לעיל בפ' ד' בשולי היריעה] :

יא בריש ספר ירמיה נמסר מלין דכתיבי וי"ו בסוף תיבותא וקרי יו"ד וזה נמסר כבר בריש ספר שמואל ובפנימית נמסר וחילופיהן חד מן כ"ד דכתיבין יו"ד בסוף תיבותא וקריא וי"ו :

יב התחלת ספר יחזקאל במסורה חילונית נמסר מ"ח מלין דנסבין אל"ף באמצע תיבותא ולא קריין ובפנימית נמסר י"ב מלין דכתיב אל"ף בסוף תיבותא ולא קריין :

יג בהתחלת תרי עשר דהיינו בריש השע נמסר במסורה חילונית

מבוא המסורה פרק ז

מח

חילונית כ"ב לחוון דכתיב יו"ד בריש תיבותא וקריין וי"ו וצטופוך דהיינו חילופיהן יו"ד כתיב וי"ו בריש תיבותא וקריין יו"ד ובמסורה פנימית נמסרו י"א מלין דכתיבין ב"ח וקריין כ"ף :

יד בריש תהלים לית מסורה סביב למלת אשרי וטעמו נעלם מאתנו :

טו בריש משלי נמסר שיטה דכל חד וחד לית דכותיה וכל מלה מן לישנא וכו' ובפנימית נמסר חד מן י"ב מלין דכתיב אל"ף בסוף תיבותא ולא קריין. וזה כבר נמסר במסורה פנימית בריש יחזקאל :

טז בריש איוב נמסר מ"ח מלין דנסבין אל"ף וכו'. מה שנמסר כבר במסורה חילונית בריש יחזקאל ובמסורה פנימית נמסר איש י"ב ר"פ בחורה ובאיוב ב' באיוב וי"ד בחורה וגם וכל איש יו" :

יז בריש חנוכה מגלות סביב למלת שיר נמסר במסורה כ' זוגין חד סג"ך וחד ש"ן ובפנימית נמסר מלת פיהו כ"ב בלישנא :

יח בריש דניאל נמסר עוד פעם מה שנמסר בריש שיר השירים : **יט בריש** עזרא נמסר במסורה חילונית ובפנימית מה שנמסר בריש משלי :

כ בריש דברי הימים נמסר בחילונית כ"ב לחון דכתיב יו"ד בריש תיבותא וקריין וי"ו ובמסורה פנימית נמסרו י"א מלין דכתיבין ב"ח וקריין כ"ף ושם באו המקומות במספר וכל זה נמסר נמו בריש השש : ע"כ מספר מנין חדות [משער השלשין] ובזה נשלם הפרק הזה :

פרק שמיני

הנהגת המדברים על המסורה וביטול דעתם והסרת חלונה מהראב"ע וקודם התחלת הפרק הזה ראוי להקדים הקדמה קצנה :

ואם יאמר האומר למה אני הושר לכתוב דעת המדברים סרה ולכתוב ביטול דעתם. אשיב ואומר לו הלא ידוע המשנה במסכת כלים [פרק י"ו משנה ט"ז] בד"ה ועל כולם אמר ר' יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר ע"ש בפ"י הר"ב ואמר (ר"ל בגמ') אמרן ומהאי קרא אמרן לדיקים ילכו וכו'. וכן בנידון דידן או לי אם אומר דעת המדברים סרה וילמדו ח"ו אמרים וכו' או לי אם לא אומר ביטול דעתן, או אמרתי אמרה נא דעתם המשובשת ואומר ביטול דעתם ולדיקים ילכו גם. וידעו כולם כי לדין מאד דברי בעלי המסורה : והנה

מבוא המסורה פרק ז

והנה דברים ישאלו אשר לפי הנראה בדברי רבינו אברהם בן עזרא בהקדמתו על הסורה שהוא ז"ל יבחק וילעג מכל חסר ומלא ובמו שהקרני שחשך החלתי בעוה"י את ספרי אשר יעדתי שמו [מלאכת סופרים לפרש דברי המס"ק אשר על הורה] ששאלני איש חכם מדברי הראב"ע ה"ל וכאשר שמתני ה"ל בשוממתי על הדבר שאך וכל להיות הראב"ע ישחק וילעג ח"ו מחסרות ויתירות וידבר סרה ח"ו על בעלי המסורת. וזמן ארוך נלעגתי על זה עד שאכה ד' לדי ומלאתי שאלת החכם ה"ל ותשובתי בלידו [בספר להט החרב חרב פפיות מואמר ח'] בהשגותו באיגרת לאיש בליעל אשר דבר סרה על בעלי מסורת ורלה לתקן בכמה מקומות בתנ"ך עפ"י דעתו ודעת סיעתו ע"ש] וקך שלה לו ואם חשים לך לדברי הראב"ע בהקדמתו ובפ' יתרו שהוא ז"ל לכל מלא וחסר ישחק ילעג ח"ו ע"ש. אולם אני אשיבך מלין ואף רעיק עמך כי לא נתכוון הראב"ע אלא על הדורשים דופי על נולאים וחסרים אשר היו בזמנו כמו שהביא לדמיון איזו דברים וכמו שלעג במגילת רות על איש ששאלו מדוע שש שעורים ע"ש. אבל לדרשת רז"ל חכמינו ז"ל כתר כבוד יתן תמיד ועל דרשות רז"ל מלחמות ד' הוא נלחם תמיד ראה מ"ש הראב"ע בפרשה תרומה במלת תיעשה המורה וכו' עד אם יש שם יו"ד [ר"ל במלת תיעשה שזכר אחר החי"ן] היא מלה זרה עכ"ד הראב"ע ולא הרים ידו למחוק האות [היו"ד ממלת תיעשה] מספרו חלילה וצפרשה יתרו כחב וז"ל והארכתי בזה וכו' ויאל נפשו הכר במקום העם עכ"ד: ראה אך אזר כגבור חלניו נגד ההורסים ושלחים זה. בתורת משה עכ"ל ספר להט החרב ה"ל שם. ושכתי על זה מאלד וכו' וראה מ"ש החכם הראב"ע בעלמו בספר לחות [והשתקתי לשוני בפרק ח'] ע"ש בשולי היריעה שהביא המסורת בהקדמתו השלישית] וז"ל בן מנהג חכמי טבריה והם העיקר כי מהם היו אנשי המסורה ומהם קבלנו כל הניקוד עכ"ל. ומעכשיו בעלה דעת המדברים סרה על חסרות ויתירות ומדברים דופי על בעלי מסורת ובפרט כמה אנשים אשר הביא בספר להט החרב ה"ל ע"ש וסרה חלונה מהרבינו אלעזר בן עזרא. ובזה נשלם הפרק הזה:

וקדם שאסיים ספרי זה אמרתי אכתוב כאן סדרן של תנ"ך כפי סדר רבותינו ז"ל בעלי התלמוד וכפי סדר של רבותינו בעלי המסורה כמו שמלאתי במס"ה [וז"ל מסורת המסורת בהקדמה השלישית] [והשתקתי לשוני בפרק ח'] כי לא היו ה"ד ספרים מחוזרים יחד והם הברזם ועשו מהם ג' חלקים תורה נביאים וכתובים וסדרים [ר"ל הבעלי המסורה שזכר] נביאים וכתובים זה אחר זה שלא בסדר סדרו

מבוא המסורה פרק ח

סדרו רז"ל [בעלי התלמוד] במסכת בבא בתרא וזכו סדרן של רז"ל (שם דף י"ד ע"ב) ונתנין טעמים וכפדות נכונות על סדרן זה ואין כאן מקומם:

סדרן של נביאים. סדרן של כתובים. יהושע שופטים שמואל מלכים רות תלים איוב משלי קהלת מלכים ירמיהו יחזקאל ישעיהו שיר השירים קינות דניאל אסתר תרי עשר: עזרא דברי הימים: סדרן של רז"ל.

ובעלי המסורת סדרו נביאים בסדר הזה רק שהקדימו יש"ע לפני ירמיהו ויחזקאל לפי שזמנו היה קודם זמנם וכן נמלא סידורם בכל ספרי ספרדים המובהקים. אבל בספרי האשכנזים והלרפתים הם סידורם בסדר של רז"ל וכן בכתובים שינו בעלי המסורה סידורן של רז"ל וזכו ד"ה: תהלים איוב משלי רות שיר השירים קהלת קינות אסתר דניאל עזרא. וכן בספרי ספרדים אבל בספרי האשכנזים סדרן ככה. תלים משלי איוב חמש מגילות דניאל עזרא דברי הימים. וחמש מגילות טבגים לכתוב סדרן לפי הסדר שקוראין אותם בבה"כ בזמנם דהיינו שיר. רות. קינות. קהלת. אסתר. עכ"ל מסורת המסורת: ואם יאמר האומר מה תועלת מה שהלנתי כאן סדרן של תנ"ך אשיב ואומר הנה כבר כתבתי בפרק ששי בשם המ"ח בד"ה המין הראשון וכו' במלת חוסף נוסר ג' קסרים וכו' וסימן חילת דמלתא רוחא ועיין שם. נמלא הסימן הוא בסדר חזרה וכתלים שם וכן במלת פ"ה שם נוסר ה' פתח הסימן: ע"ש הוא בסדר נתנ"ך בחורה במלכים בישעיהו יחזקאל ומלא הסימן הוא כסדר. וכן תקיף אל שאר סימנים המלאים במסורה דרך רמז או תמלא על הרוב בסדר ה"ל ואם תראה מסורה קשה ההבנה בלשונה אזי תעיין בשכלך בסדר בעלי מסורה או בסדר רז"ל ואז תמלא מבוקשך ולפעמים על הרוב נהגו בעלי המסורה סימניהם. במלות קלרות שלא בסדר [ועיין מה שכתבתי בפרק ג' ד' ז' ע"ה בשולי היריעה] בד"ה אבל כתיב ר"פ מן ז' או ג' מלות וכו' לקחו ב' מלות שהן עיקר הפסוק ההוא לסימן וכו'. ומסיים שם המס"ה שהשתקתי שם ועוד שינו לפעמים סדר הספרים של המקרא כדי לעשות סימן יפה בקישור דברים דבר דיבור על אופניו וע"ש בארוך: ובזה נשלם הפרק הזה ונשלם הספר הזה:

בעזר הבורא שמים וארץ והתולה ארץ על בלימה והחונן לאדם דעת ובינה סימניו את ספר מבוא המסורה כולה:

מבוא המסורה

מה שמצאתי בספר הפרדס לבעל אור השנים [דף מ"ח ע"ב]
בד"ה רמו ואעתיק כאן להבנת מסורת חמשה הן בדרך רמו :

וה"ל (רמ"ז) כבר פירש המפרשן גדול אלשיך הטבור ע"ש כי ידוע
מה שדרשו חז"ל בסוף אבות פ' שנו חכמים על הפסוק .
(משלי ו' כ"ב) צהתהלך תנחה אוחך . בשבך תשמור עליך והקילות
היא תשיחך . הוצא ברש"י ג"כ חז"ל צהתהלך בחיך תנחה אוחך
כמו תהיגך . בשבך בקבר . והקילות היא תשיחך . לתחית המתים
לעמוד בדין היא תשיחך תליך בעדך (שם) בספר הפרדס .
והוספתו נופך משלי דוהו רמזו של המסורת חמשה הן הם . הן
קרבו ימך למוט (דברים ל"א י"ד) . הן אני ען יבש (ישעי' נ"ו ג') .
הן חוי שדי יעוני (איוב ל"א ל"ה) הן אני נשארתי לבדי (ישעיה
מ"ט כ"א) . הן אני כפך לאל (איוב ל"ג ו') כי ידוע שהספק זהב
ש"ל אין מעוין אוחו כלל וגשארזו בביתו והקרובים מלוין אוחו עד בית
החיים וחוזרים . רק המורה נמללת וזהו הן קרבו ימך למוט . ואז
הספק והזהב משיבים אין זיכונותינו לעזר אוחך כי הן אני ען
יבש . והקרובין כשבחין לבית החיים אומרים הן חוי . ר"ל שתאוחינו
שתשכוב בשלום רק הלואי ששדי יעננו ויקבל תפילתנו ואז רואה
האלים את עלמנו ואומר הן אני נשארתי לבדי . ר"ל מי יעזור לי
והמורה אומרת הן אני כפך לאל . וק"ל ע"כ שם :
וזהו שלוחה תורתנו הקדושה והברת במ שבכתך וגו' . שלמען יזכור
האלים כי זאת המורה שהיא מלמעלה מן המקום אשר היא
שם בית הגפז העליון ואז המורה היחה שם עם נפשך ואפילו
בבען אמו כמו שדרשו חז"ל על פסוק צהלו נרו עלי ראשי . לכן
למוד שבכתך בביתך (ול"מ כל המורה עכ"פ הק"ש של שחרית
וערבית שם שם' הפרדס כי הוא העתיק כל דברי האלשיך הג"ל
לענין ק"ש ע"ש) וכן ובלכתך בדרך למען תזכור היותה עמך בעוה"ז
שהוא דרך ומהלך ללכת בו אל העוה"ב כי פה תנחה אוחך אל
החיים ואל הטוב . וכן ובשבך למען תזכור כי תשכב עם אבותיך
כאשר תפרוש מעוה"ז ובשבך תשמור עליך מרימה ותולעה וכחות
העוממה . וכן ובקומך למען תזכור . בשוכך אל העולם בגוף ונפש
בתחיה היא תעמוד ותשיחך בתחית המתים ע"כ כנגד מנבך ארבעה
אלה העשה לך כנגדן סימני דבורך עכ"ל האלשיך הג"ל ומסיים המח'
הג"ל (ועכ"פ בק"ש שהוא ע"פ הדחק כאלו קיים והגית וכו' כמו
שאמרו רז"ל במסכת מגחות (דף ל"ט ע"ב) תהיה רבי יוסי אומר
וכו

מבוא המסורה

וכו' אמר רבי יוחנן משום רשב"י אפילו לא קרא אדם אלא ק"ש
שחרית וערבית קיים לא ימיש ודבר זה חסור לאומרו בפני עם
הארץ עכ"ל הגמרא בקיטור וע"ש בס' הג"ל בארוך :

הלוך ד' במסורה . הלוך ושוב . הלוך וחסור . הלוך ונסוע .
הלוך וגדול : (וס'ל בתורה קחשיב) :
וגרמא לי לפרש המסורה הזאת בדרך רמו ע"פ מה שמלאתי ראיתי
בספר אוה"ש מהדורא בתרא (במה ששייך למ"ע ג"ח דף
י"ד ע"א) וז"ל שם דאיתא במדרש על פסוק (תלים י"ט ח') תורת
ד' תמימה משיבת נפש האי קרא מרישא לסיפא מדריש ומסיפא
לרישא מדריש . מרישא לסיפא מדריש אמאי תורת ד' תמימה נפשי
שהיא משיבת נפש . ומסיפא לרישא מדריש אמאי משיבת נפש מפני
שתורת ד' תמימה , והוא פלא :

וראיתי בספר אחד ששמו (מנחיל יעקב) וגם עייתי חלקי שויכני
השם כדלקמן רק מלה לאמר בשם אומרו כי לע"ע אין
הספר מלוי וזהו לכל . משום דנוטריקון י"ש'ר'א"ל יש ששים רבוא
אוחיות לתורה ול"ע (ר"ל שבקשו ולא מלאו כ"א שלשים רבוא .
ובמסורה לפי דברי ר' סעדי' גאון משמע שמונים רבוא עיין שם
דף מ"ה ע"א) (אבל אני המאסף ראיתי בספר חסד לאברהם דף
י"ג ע"א שיש ששים רבוא ושלשים רבוא עיין שם) ולכן היו ששי'
רבוא מישראל ולכן אם חסר אפילו אות אחת ואינה תמימה פסולה
משום שתחסר נפש אחת מישראל וק"ל : וזהו אמאי תורת ד'
תמימה . ר"ל שאף אם חסר אות אחת פסולה ומשני משיבת נפש
ר"ל כשמתקנים הס"ת אז משיבה נפש הגוסר ובאם לאו וי נפש
לאבד נפש :

ועל מסיפא לרישא מדריש וכו' . ע"ש בספר הג"ל הביאו האוה"ש
הג"ל עיין שם בארוך ומסיים שם חז"ל ואני אמרתי ע"פ מה
דאיתא בירושלמי במסכת מכות שאלו מאה"ש לגבולה חועה מה
עונשו השיבה הגפז החוטאת היא תמות והמורה השיבה תשוב
ותתפלא . והנה באמת יש תרי"ג מלות וחטובה היא אחת ממ"ע
וא"כ מוכרח הוא לחטוא ולעשות חטובה וזהו הפי' למה משיבת
נפש ר"ל שמשיבה את הגפז לחוטא ע"י חטובה הג"ל ולא תמות
ומשני מפני שתורת ד' תמימה (ר"ל תרי"ג מלות) ואם לא יהיה
חטובה

שלא להוציא הגייר חלק .

ב"ה

גל עיני ואבישה נפלאות מתורתך . (תהלים ק"ט ג) :

רבים שאלו אחי פירוש רבינו יונה בצרכות ברי"ף ד' ז' ע"א בד"ה
 וכחצ הרי"ף ז"ל מיהו לית כל אינש יכול לכוני ולמעבד כי
 הא מלחא ואפ"ה מלוה למקרי קודם הכן וכו' ומיכהני עליו ע"ז
 הלשון שזהו מה שהיו עושין ותיקון עלמין שהיו קורין מעט קודם הכן
 כדי שיגמרו עם הכן ויתפללו מיד ויסמכו גאולה לחפלה והיכי קאמר
 אלא מיהו לית כל אינש יוכל לכווני כו' דמשמע שבא לומר עת אחרת
 ולאמר מורי הרב ב"י שכונח הרי"ף ז"ל הוא דותיקין מפני שהיו
 משערין בדרקוק היו מלמלמין ומכוונין שמיד כשגיע לגאל ישראל
 תהי' הכן החמה ויאר ב"ה אינש בקיחין לשער כ"כ ואם יבואו
 לעשותו שמה יעשו ותכן החמה קודם ק"ש ויעבור זמן לכתחילה וע"כ
 לרין שלא ישתרו בלמלם אלא בענין שיוכלו לכל הכחות לקרות קודם
 הכן פרשה ראשונה ושחיה הכן החמה מקריחא פרשה ראשונה עד
 גאל ישראל כי זה נקל הוא לבין שחיה הכן החמה בשיעור גדול כזה
 ואע"פ שאינו מכוין בענין הכן החמה שיהיה כשגיע לגאל ישראל
 אין לחוש לזה שיותר טוב שיקדים הכן החמה מעט מלמלם ביוחר
 ולבא לידי ספק שמה חעבור השעה עכ"ל . ומקשין העולם הלא דבריו
 סותרים זא"ז לפי סדרתו ופירושו דהרי"ף ב"ה לחוש ק' יעברו זמן הכן
 בק"ש אם יקדימו הרבה קודם הכן כותיקין ממש אלא לא יקדימו כ"כ
 כ"א מעט קודם הכן רק בקריחא פרשה ראשונה וזו לא יבואו לחשב
 פן תכן החמה קודם ק"ש ויעברו זמן ק"ש דלכתחלה הלא סברא
 מהפכה היא . וראיתי בדרוש חידושי מו"ר בג' רע"א ז"ל אשר הגיה
 ג"כ הרי"ף הג"ל בל"ג והעלה פירושו על הרי"ף בדרך אחר משום חשב
 חפילה ולא מק"ש ע"ש : ע"כ נלע"ד לבאר פירושו מה שטעו מקודם
 החלמידי רבינו יונה בפירוש הרי"ף . ומה שטעו העולם בפירוש רב"י
 על הרי"ף : החלמידי ר"י הג"ל הבינו ברי"ף שנתן זמן אחר בק"ש ולא
 כותיקין ממש כדי שיוכלו לבין בזמנא ע"כ הקשו עליו הלא בגמ'
 אינו מפורש רק ק"ש קודם הכן וחפילה אחר הכן ואולי הוא בזמן
 כפי שכתב הרי"ף והיכי כתב עליהן לית כל אינש יכול לכווני ע"כ באר
 סרבינו יונה לפרש אשר לא כיון הרי"ף לעת אחרת בדיון ק"ש כותיקין
 רק

רק בא לבאר הדיון ק"ש יוכל כל אינש אחר בו היינו ק"ש קודם הכן
 והתפלה אחר הכן אבל החידושי לשער בלמלם בענין הכן כפי שהאירו
 הותיקין בעלמין הכ"ש בשלימות היינו שגיגה הסמיכות גאולה לחפלה
 בשיעור מלמלם מתחלה הכן והאירו נג' דברים . הכ"ש קודם הכן .
 והתפלה בתחילת הכן . והסמיכות גאולה לחפלה . בשיעור מלמלם
 והעולם אם ירלו לעשות כותיקין וידמו כי הדיון ק"ש כותיקין עם
 החידושי בלמלם ללמלם בסמיכות גאולה לחפלה יהי' שיה' חלל' ויחלל' ויחלל'
 לית' ויחלל' ויחלל' לבין בשיעור מלמלם כזה . וע"כ יעללו בלמלם
 שטעו בדינם דותיקין ויחשו פן יקדימו בחפלה או יאחר בק"ש ולכן
 יבטלו מלמלם ויתיקין לכתחלה . ע"כ בא הרי"ף לחקן הדיון ק"ש יוכל כל
 אינש לומר היינו קודם הכן החמה בק"ש והתפלה אחר הכן רק בב'
 דברים אלו אבל נג' היינו לבין בסמיכות גאולה לחפלה נ"כ בשיעור
 מלמלם כפי שכתבו ותיקון בעלמין לא יארכו לכן ישארו במנהגם בדיון
 ק"ש כותיקין ולא יבטלו לכתחלה . ובשיעור קודם ואחר הכן יוכל כל
 אינש להבחין אבל ללמלם כן זה הוא הידיר מלוה . וזה פי' הר"ם חת הרי"ף
 והש"ב לחלמידין מה שטעו אשר הרי"ף נתן עת אחרת . אלא לחלק בין
 החידושי שלמלם לדינא שלא יתיר זא"ז במנהגם . והעולם טעה בפירוש
 הר"ם בלשונו שמה יעשו ותכן החמה קודם ק"ש ויעברו זמן לכתחילה .
 ופירושו שמה יעשו היינו בזמן ק"ש היינו שלא יוכלו לבין בזמנו שמה
 תכן החמה קודם ק"ש ויעברו זמן לכתחילה היינו באונס יעברו על
 זמן ק"ש לכתחלה . לכן העלה קושיחם היעב מה יועיל תקנת הרי"ף
 בזמנא קודם דיותר יעשו בזמנו אבל באמת כונח הר"ם בלשונו שמה
 יעשו היינו בדיון ק"ש כותיקין היינו בזה , ותכן החמה קודם ק"ש היינו
 שירלו לבין במנהגם ממש בחידושי מלוה בשיעור מלמלם בסמיכות
 גאולה לחפלה כו' ובאמת תכן החמה קודם השלמת הק"ש היינו
 שיאבד סמיכות גאולה לחפלה בלמלם במנהגם ומחמת זה ויעברו זמן
 לכתחלה היינו שהעולם יבטלו דינא של ותיקין לגמרי מחמת שלא יוכלו
 לכווני בשיעור מלמלם כמות' ויעברו זמן ק"ש או חפלה הוא לאחר
 חת הק"ש . או להקדים התפלה לכתחלה היינו בכיון שלא יקפידו
 על מנהג ותיקין כלל מחמת שלא יוכלו לכווני . לפי פירש הרי"ף
 ואפ"ה מלוה למקרו היינו לכל הפחות דין ק"ש של ותיקין בלא שיעור
 מלמלם בסמיכות גאולה לחפלה כמנהגם ובה יוכל כל אינש לומר בו
 כאתמלם בין ימחא ללילא לא טעו אינשי קודם הכן לקרות והכן אם
 יגיע בתוך הכ"ש או בסופו לא יחשו לזה וישארו בדיון ק"ש כותיקין
 ולא יבטלו לכתחלה עיין היעב בדבריו ובלשון הר"ם ורי"ף ותמלא כדבריו
 ולא

הוספה

ולא יעזרכו לחוקים. דברי המדבר לכבוד החורה ולומדיה ומבקש לאל עליו לעזרני בהדפסת ספרי אשר הכינתיו. אמלה"ד ס' מבוא המסורה: ישבתי וזאת בריתי כפורם חסיד אמתו מהו"ד מנחם מענדל זל"ה ממינסק

לוח המעות

שעות	שורה	עמוד	שולי הימנית
ה"ל ח"ל	ג	א	שולי הימנית
מכמו	א	א	מבוא המסורה
וסדר	כא	א	ד"י
גדולה וקטנה	כב	ב	ד"י
ח"ל ב) והנה הרשום בש"ה	כח	ג	ד"י
ג) וכן כל הא"ב בלות יום	לח	ג	ד"י
בהקדמות	ג	ג	שולי הימנית
ג) וכן כל הא"ב בלות יומר	א	ג	ד"י
וקטנות	כא	ד	מבוא המסורה
יוד חנין	יג	ד	ד"י
סל וכן בש"ה עיגול כזה	ל	ד	ד"י
סל	ב	ה	שולי הימנית
בעש	ז	א	ד"י
כה	כא	ב	ד"י
ויסך	כב	ב	באור הענין
סל	א	א	ד"י
בשבועותיכם	א	ב	באור המלות
ויצא נח	ב	ב	ד"י
ויין	ב	ב	ד"י
העש	ח	ב	באור הענין
בלשוננו	ו	א	שולי הימנית
שם ז'	ח	ב	ד"י
	כה	ב	באור הענין